Rok IV WARSZAWA, LIPIEC 1948 Nr 7

BIBLIOTEKA NAUKOWE

WIADOMOŚCI NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO

KOMITET REDAKCYJNY

Przewodniczący:

Naczelny Dyrektor Narodowego Banku Polskiego – Dr Witold Trąmpczyński

Członkowie:

Dr Mirosław Orłowski – Redaktor Główny
Mgr Adam Cegielski
Dr Paweł Czartoryski
Dr Stefan Perczyński
Mgr Roman Seidler
Irena Oczechowska – Sekretarz Redakcji

TREŚĆ:

Sytuacja ekonomiczna Polski w maju 1948 r. . . str. 1
Ważniejsze pozycje bilansowe banków biletowych. . „ 20
Z bieżących zagadnień gospodarczych:
Przegląd rynków zagranicznych (Bułgaria) — Mgr F. J. Strzeszewski . . . . . „ 21
Dział artykułowy:
Problem stopy procentowej w gospodarce planow. — Dr J. Czarkowski . . . . . „ 26
Ekonomia kapitalistyczna i obieg pieniężny (dokończenie) — Prof. G. Kozłow . . . . . str. 30
Organizacja kredytu krótkoterminowego w ZSRR (część I) — Prof. dr S. Rozmaryn . . . . „ 37
O udoskonalenie gospodarki pieniężnej przedsiębiorstw — Dr Z. Witkowski . . . . . „ 44
Przegląd bibliograficzny ważniejszej literatury ekonomii z zakresu pieniądza, kredytu i bankowości . . . . . „ 47
Przegląd Ustawodawstwa za miesiąc kwiecień i maj „ 53

SYTUACJA EKONOMICZNA POLSKI W MAJU 1948 r.

(Na podstawie informacji Wydziału Ekonomicznego i sprawozdań Oddziałów)

Wstęp. Rozwój produkcji przemysłowej w maju r.b. kształtował się bardzo pomyślnie. We wszystkich prawie gałęziach przemysłu plan miesięczny wykonany został z mniejszą lub większą nadwyżką. Spadek ilościowy produkcji w niektórych branżach w porównaniu do ubiegłego miesiąca spowodowany został jedynie znacznie mniejszą ilością dni roboczych w maju niż w kwietniu 1948 r. (10 dni świątecznych w maju). Wydajność w poszczególnych przemysłach w miesiącu sprawozdawczym w porównaniu do poprzedniego na ogół wzrosła.

Stan ozimin i zbóż jarych przedstawiał się w całym kraju dzięki pomyślnym warunkom atmosferycznym wyjątkowo dobrze i należy spodziewać się na ogół dobrych zbiorów.

Na odcinku cen mamy do zanotowania dalszą tendencję stabilizowania się cen zarówno produktów rolnych jak i artykułów przemysłowych. Pomyślny rozwój sytuacji zanotowano również na rynku pracy — poważne zwiększenie zatrudnienia pracowników sezonowych, niewykwalifikowanych, głównie dzięki ożywieniu w ruchu budowlanym, ogrodnictwie itp.

Sytuacja na rynku pieniężnym kształtowała się w miesiącu sprawozdawczym korzystnie.

Dotyczy to zarówno kształtowania się struktury obiegu pieniężnego, jak i struktury przyrostu kapitałów obcych w bankach.

Jeśli chodzi o kształtowanie się struktury obiegu pieniężnego, to na specjalne podkreślenie zasługuje bardzo poważny wzrost środków pieniężnych powstałych w bankach operacyjnych. Pieniądz żyrowy uległ zmniejszeniu, jednak spadek ten miał charakter raczej przejściowy.

Odnośnie struktury kapitałów obcych w bankach operacyjnych i KKO — zaobserwowano w miesiącu sprawozdawczym bez porównania silniejszy (w stosunku procentowym) przyrost wkładów terminowych, niż wkładów a vista. Również stan lokat celowych wykazał poważny wzrost.

O poprawie sytuacji finansowej banków świadczy również spadek kredytów refinansowych w NBP.

Akcja kredytowa uległa dalszemu rozbudowaniu, głównie jednak na odcinku kredytów inwestycyjnych.

1. Przemysł węglowy. W ciągu 21 dni roboczych w miesiącu maju (10 dni świątecznych) wydobyto 5.038.853 ton węgla, wykonując tym samym plan w 107,3%. Przeciętne wydobycie na jeden dzień roboczy wynosiło 239.945 ton, przeciętna wydajność na robotniko-dniówkę — 1.175 kg.

Tabela 1

Produkcja przemysłu węglowego w maju 1948 r. (w tonach)

Zjednoczenie	Wydobyto kwiecień 1948	Wydobyto maj 1948	Wykonano plan w % maj 1948 r.	Wydajność na rob.-dn. w maju 1948 w kg.
Dąbrowskie	692 000	615 906	116,7	1,144
Gliwickie	620 959	554 381	111,6	1,175
Rudzkie	710 029	622 741	111,4	1 [illegible]
Dolnośląskie	500 802	260 050	110,4	0,718
Bytomskie	559 532	472 960	110,1	1,269
Chorzowskie	659 822	547 708	105,8	1,351
Rybnickie	562 276	472 497	104,1	1,152
Katowickie	624 288	525 535	105,6	1,324
Jaworznicko-Mikołowskie	558 255	480 776	100,6	1,068
Zabrskie	555 063	486 341	99,1	1,185

Pod względem wydajności na robotniko-dniówkę na pierwszym miejscu stoją Zjednoczenia Chorzowskie i Rudzkie oraz Katowickie.

Tabela 2

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu węglowego (w tys. ton)

Treść	kwiecień 1948	maj 1948	% wykonania planu w maju 1948 r.
Węgiel kamienny	5 833	5 039	107
Węgiel brunatny	437	380	129
Brykiety z węgla kamien.	62	54	118
Koks przy kopalniach węgla kamiennego	260	273	108

2. Przemysł hutniczy. Tablica Nr 3 przedstawia produkcję ważniejszych artykułów hutnictwa żelaznego w miesiącu kwietniu i maju 1948 r.

Podkreślić należy wysoki procent wykonania planu w miesiącu sprawozdawczym, szczególnie odnośnie stali surowej i wyrobów walcowanych.

Rud żelaznych wydobyto w ciągu maja ogółem 50.391 ton, co stanowi 126% planu.

Tabela 3

Produkcja hutnictwa żelaznego w tys. ton (dane prowizoryczne)

Treść	Kwiecień 1948 r.	Maj 1948 r.	% wykon. planu w maju 48 r.
Koks	83	80	101
Surówka	93	94	113
Stal surowa	163	149	119
Wyroby walcowane	110	103	119

Tabela Nr 4 przedstawia wytwórczość Zjednoczenia Przemysłu Metali Nieżelaznych.

Tabela 4

Produkcja Zjednoczenia Przemysłu Metali Nieżelaznych (w tonach)

Treść	Kwiecień 1948 r.	Maj 1948 r.
Cynk z produkcji	8 301	7 986
Kwas siarkowy 100%	9 586	9 723
Blacha cynkowa	5 191	3 023
Ołów handlowy	—	1 401
Rudy cynkowe	78 049	74 436

3. Przemysł naftowy wydobył w maju 1948 r. ogółem

ropy naftowej — 11.559 t
gazoliny surowej — 781 t
gazu ziemnego — 11 mil. m³, wykonując miesięczny plan wydobycia odnośnie ropy w 106,5%, gazoliny w 110,7%, zaś odnośnie gazu ziemnego w 89%. Plan produkcji gazu ziemnego nie został wykonany z powodu przebudowy magistrali Dąbrowiec.

W okresie sprawozdawczym przerobiono w rafineriach 11.861 t ropy krajowej i 6.669 t ropy importowanej oraz 612 t półfabrykatów. Łącznie przerobiono w maju b.r. 19.142 ton, podczas gdy w miesiącu ubiegłym tylko 13.771,5 ton. W wyniku przeróbki ropy uzyskano ogółem 16.800 t różnych przetworów.

Tabela 5

Produkcja ważniejszych przetworów przemysłu naftowego w maju 1948 r.

Wyszczególnienie	Kwiecień 48r Produkcja osiągnięta w tonach	Maj 48 r. Produkcja osiągnięta w tonach	% wykonania planu
Benzyna	7 893	5 761	102,3
Nafta	1 230	2 542	96,2
Olej gazowy	1 592	2 969	88,2
Olej smarowy	3 903	2 435	96,8
Olej transformatorowy	307	188	108,7
Asfalt	965	1 706	113,5
Smary stałe	143	300	131,0
Masa bitumiczna	215	261	162,1
Parafina	236	262	110,5

Plan produkcji w maju 1948 r. odnośnie benzyny, oleju transformatorowego, asfaltu, parafiny, smarów stałych oraz masy bitumicznej wykonany został ze znaczną nadwyżką. Zmiana planu produkcji nafty nastąpiła na skutek decyzji C.Z.P.N. celem dostosowania rozmiarów tej produkcji do potrzeb rynkowych, znacznie zmniejszonych w okresie letnim.

W okresie sprawozdawczym czynnych było 2.581 szybów, w tym 2.526 ropno-gazowych i 55 gazowych. Ponadto prowadzono w maju b.r. intensywne wiercenie nowych szybów oraz pogłębianie już istniejących. Liczba szybów wierconych i pogłębionych wynosiła 77, zaś w budowie znajdowało się 17, a w rekonstrukcji 16 szybów.

4. Przemysł metalowy. Produkcja przemysłu metalowego na ogół osiągnęła niższe wyniki niż w poprzednim miesiącu ze względu na mniejszą ilość dni roboczych, niemniej plan produkcji został w większości zasadniczych działów wykonany z nadwyżką.

Tabela 6

Produkcja Zakładów Centralnego Zarządu Przemysłu Metalowego

Wyszczególnienie	Miara	Wykonano w miesiącu		% wykon. planu w maju 1948 r.
		kwietniu 1948 r.	maju 1948 r.	
Obrabiarki do metali i drzewa (ogółem)	szt.	280	259	102
Środki transportowe (najważniejsze poz.)				
Parowozy szer.-tor.	„	23	23	105
Wagony osobowe .	„	16	16	107
Węglarki	„	1 302	1 194	113
Traktory	„	103	90	102
Tramwaje	„	—	3	100
Maszyny rolnicze (ogół.)	„	39 851	36 820	102
Wyroby różne (najważniejsze poz.)				
Wrębówki . . .	„	7	6	150
Krosna	„	87	41	80
Wyroby masowe				
liny, nity, śruby itd).	ton	3 618	3 036	106

Polskie maszyny włókiennicze zdobywają sobie rynki zbytu, powiększając w ten sposób wolumen eksportu towaru wysokowartościowego. W maju wywieziono pewną ilość tych maszyn do Finlandii, Turcji i Jugosławii, przy czym należy stwierdzić, że polskie maszyny włókiennicze są bardzo za granicą poszukiwane.

5. Przemysł elektrotechniczny. Całkowita produkcja przemysłu elektrotechnicznego wyniosła w maju 4.052 t, przekraczając plan o 19%. Poniższa tabela podaje cyfry produkcji w poszczególnych gałęziach przemysłu elektrotechnicznego.

Tabela 7

Produkcja przemysłu elektrotechnicznego w maju 1948 r. wg zjednoczeń

Zjednoczenie	Produkcja w tonach	
	kwiecień 1948 r.	maj 1948 r.
Maszyn elektrycznych	473	467
Aparatów „	369	327
Kabli i przewodów .	2 184	2 301
Ogniw i akumulatorów	763	806
Lamp elektrycznych .	42	41
Radiotechniczne . . .	58	28

Plan produkcji został w maju na ogół wykonany, przy czym poważnie został przekroczony przez Zjednoczenie Kabli i Przewodów (o 23%) oraz Zjednoczenie Ogniw i Akumulatorów.

Produkcja ważniejszych wytworów przemysłu elektrotechnicznego kształtowała się w miesiącu sprawozdawczym następująco:

Tabela 8

Produkcja przemysłu elektrotechnicznego w maju 1948 r.

Wyszczególnienie	Miara	Wykonano	% wykonania planu
Maszyny wirujące . . .	szt.	1 894	120
Transformatory . . .	ton	178	102
Liczniki	szt.	9 740	112
Kable i przewody . . .	ton	1 841	123
Akumulatory . . .	„	345	118
Baterie i ogniwa . .			
Żarówki oświetleniowe .	tys. szt.	1 272	107
Aparaty telefoniczne . .	szt.	6 050	217
Odbiorniki radiowe . .	„	506	20

Na podkreślenie zasługuje przeszło dwukrotne wykonanie planu produkcji aparatów telefonicznych oraz poważne przekroczenie planu produkcji maszyn wirujących, kabli i przewodów oraz akumulatorów, bateryj i ogniw.

6. Przemysł mineralny wyprodukował w maju b.r. różnych artykułów ogólnej wartości 22 mil. zł według cen podstawowych z 1937 r., realizując plan miesięczny w 112%.

Tabela 9

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu mineralnego

Nazwa artykułu	Kwiecień 1948 r.	Maj 1948 r.	% wyk. planu w maju 1948 r.
Wapno palone (t) . .	59 374	58 111	121
Cement (t)	167 516	188 754	109
Szkło okienne (tys. m²) .	632	667	90
Cegła (tys. szt.)	11 707	19 602	103
Papa smołowc. (tys. m²) .	1 389	860	105
Klinkier budowl. (tys. szt.)	235	661	132

Ważniejsze artykuły przemysłu mineralnego wykazały poważne nadwyżki w stosunku do wartości planowanej. Eksport cementu do Brazylii, Malajów i ZSRR wyniósł w maju r.b. łącznie 20.218 t.

7. Przemysł chemiczny. Plan produkcji przemysłu chemicznego, ujętej wartościowo, został wykonany w maju w 119%, co stanowi dalszy postęp w stosunku do miesiąca poprzedniego. Tabela Nr 10 wykazuje, że plan miesięczny został przekroczony w dużym stopniu w kilku zasadniczych działach, osiągając również pewne nadwyżki na innych odcinkach.

Tabela 10

Produkcja ważniejszych wyrobów C. Z. Przemysłu Chemicznego

Treść	Produkcja w ton.		% wykon. planu w maju 1948 r.
	w kwietniu 1948 r.	w maju 1948 r.	
Kwas siarkowy 100%	7 501	8 103	100,3
„ solny 100%	448	476	115,7
Soda surowa	15 503	16 088	109,9
„ kalcynowa	8 496	9 428	102,9
„ kaustyczna	4 265	3 812	111,9
Karbid	11 655	13 095	103,6
Azotniak	12 757	14 616	119,8
Saletrzak	11 646	11 909	130,2
Superfosfat	24 810	17 821	131,2
Produkty smołowe	14 278	13 065	106,1
Mydło do prania	1 580	1 250	102,3
Opony	414	368	100,3
Barwniki organiczne	200	229	132,4
Farby olejne i lakiery	508	523	98,5
Biel cynkowa	761	775	118,3

Wysoko został przekroczony plan produkcji saletrzaku, superfosfatu i barwników. Doroczny remont fabryk superfosfatu był przyczyną spadku jego produkcji w stosunku do poprzedniego miesiąca. Na podkreślenie zasługuje pełne wykonanie planu produkcji kwasu siarkowego i osiągnięcie najwyższej cyfry produkcji miesięcznej tego artykułu od końca wojny.

Ilość zakładów C.Z. Przemysłu Chemicznego powiększyła się w maju o jeszcze jedną fabrykę, mianowicie Państwową Wytwórnię Kwasu Węglowego w Krakowie (d. M. Dabin i S-ka).

8. Przemysł drzewny. Zakłady przemysłu drzewnego, podległe Centralnemu Zarządowi Przemysłu Drzewnego, wyprodukowały w maju 1948 r. artykułów ogólnej wartości ca 7.937 tys. złotych przedwojennych, według cen podstawowych z 1937 r. Według prowizorycznych danych miesięczny plan produkcji w maju b.r. wykonany został w 110%.

Wartość produkcji, osiągniętej w miesiącu sprawozdawczym w rozbiciu na poszczególne zjednoczenia przedstawia tabela Nr 11.

Tabela 11

Wartość produkcji Centrał. Zarządu Przemysłu Drzewnego

Zjednoczenie	Wartość osiągniętej produkcji w tys. zł wg cen z 937 roku	
	w kwietniu 1948 r.	w maju 1948 r.
Dolnośląskie	1 657	1 558
Krakowskie	1 100	942
Mebli giętych	628	555
Zachodnie	1 652	1 462
Centralne	919	843
Pomorskie	2 955	2 577

W porównaniu z kwietniem b.r. produkcja przemysłu drzewnego w maju b.r. zmniejszyła się, co spowodowane było przekazaniem kilku zakładów produkcyjnych przez Centralny Zarząd Przemysłu Drzewnego innym instytucjom.

Tabela 12

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu drzewnego w maju 1948 r.

(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Produkcja	% wyk. planu
Sortymenty tarte:	m^3	11 006	97
a) deski miękkie	„	9 215	94
b) „ twarde	„	1 791	114
Skrzynie	szt.	57 639	49
a) skrzynie duże	„	43 531	41
b) „ małe	„	14 108	126
Meble gięte:	„	44 374	106
a) krzesła gięte	„	39 736	122
b) fotele	„	466	52
c) inne gięte	„	4 172	50
Beczki:	„	11 070	118
a) beczki do płynów	„	3 111	34
b) „ „ ciał stałych	„	7 980	39

Ponadto zakłady przemysłu drzewnego wyprodukowały w maju b.r. 700 m^3 sklejek oraz płyt stolarskich.

W okresie sprawozdawczym państwowy przemysł drzewny zatrudniał ogółem 17 200 pracowników, w tym 15.220 fizycznych i 1.980 umysłowych.

9. Przemysł włókienniczy. Przemysł włókienniczy wykonał w maju b.r. plan produkcji w ujęciu wartościowym w 110%, przy czym największą nadwyżkę wykazał przemysł bawełniany (115% planu).

Tabela 13

Produkcja przemysłu włókienniczego
(według danych prowizorycznych)

Przemysł i artykuł	Jedn. miary	Kwiecień 1948 r.	Maj 1948 r.
Bawełniany			
przędza bawełniana .	ton	7 011	5 858
tkaniny bawełniane . .	1000 m	28 988	24 423
Wełniany:			
przędza wełniana . . .	ton	2 771	2 303
tkaniny wełniane . . .	1000 m	3 613	2 916
Włókna łykowe:			
przędza z włókien łyk. .	ton	2 218	1 843
tkaniny z włókien łyk. .	1000 m	3 675	4 165
Jedwabn. - Galant.			
tkaniny jedwabne . .	„	3 023	2 184
Dziewiarsko-pończ.			
wyroby dziane	ton	513	436
„ „	1000 szt.	5 100	4 209
Konfekcyjny			
wyroby konfekcyjne . .	„	1 977	2 057
Włókien sztucznych			
jedwab sztuczny . . .	ton	570	588
włókna sztuczne .	„	850	849

Na uwagę zasługuje wzrost produkcji wyrobów konfekcyjnych i tkanin z włókien łykowych. Jakość przędzy bawełnianej cienkoprzędnej i tkanin jedwabnych uległa dalszej poprawie.

W pierwszych dniach maja b.r. uruchomiono pierwsze oddziały Państwowej Fabryki Sztucznego Jedwabiu w Żydowinie, która była kompletnie zniszczona w czasie wojny.

10. Przemysł papierniczy. Przemysł papierniczy wyprodukował w maju 36.360 ton artykułów, a więc o 4.805 t mniej niż w ub. miesiącu. Spadek ten spowodowany jest mniejszą ilością dni roboczych, gdyż wskaźnik procentowego wykonania planu wykazuje, że osiągnięto lepsze rezultaty niż w kwietniu.

Tabela 14

Produkcja przemysłu papierniczego
(w tonach)

Nazwa	kwiec. 1948 r.	maj 1948 r.	
	Ilość wyprodukowana	Ilość wyprodukowana	% wykonania planu
Miazga drzewna .	8 732	7 982	118,5
Celuloza	9 302	9 491	107,4
Papier	20 505	16 594	116,1
Tektura	2 566	2 293	110,9

Plan zaopatrzenia przemysłu papierniczego został wykonany w 120%.

11. Przemysł skórzany. Produkcja przemysłu skórzanego w maju b.r. w porównaniu z ubiegłym miesiącem nieznacznie się obniżyła, głównie z powodu mniejszej ilości dni roboczych. Wskaźniki procentowego wykonania planu produkcji garbarskiej wykazują, że plan został zrealizowany prawie we wszystkich pozycjach z nadwyżką.

Tabela 15

Produkcja przemysłu skórzanego
(dane prowizoryczne)

Artykuł	Waga lub miara	Kwiec. 1948 r. Ilość wykon.	Maj 1948 r. Ilość wykonana	Maj 1948 r. % wykonania planu
Produkcja gatunkowa				
ogółem	ton	2640,0	2497,0	104
w tym:				
Skóry podeszwowe .	„	673,2	630,5	113
Krupony pasowe . .	„	94,8	82,4	143
Blankowe	„	19,9	10,4	90
Juchtowe	„	104,0	104,8	95
Techniczne	„	30,8	33,7	103
Wierzchowe	1000 m²	127,8	109,6	106
Pasy pędne ogółem		34,7	36,3	91
Produkcja obuwia . .	tys. par	682,5	628,6	117
w tym:				
Obuwie skórzane . .	„ „	397,4	554,1	110
„ inne	„ „	285,1	274,5	128
Produkcja futrzarska:				
Skóry królicze . . .	tys. szt	20,7	15,1	45,9
„ baranie	„ „	28,3	28,1	111,4
„ różne	„ „	10,4	9,5	303,7

Zakup skór krajowych wyniósł 1.540 ton wagi suchej. W związku z przewidywanym wzmożonym importem skór przemysł garbarski rozpoczął rozbudowę nowych magazynów surowcowych.

W Bydgoszczy ma wkrótce powstać pierwsza w Polsce fabryka ekstraktów garbarskich. Część maszyn, po wyremontowaniu, została już przewieziona ze zburzonej fabryki w Warszawie, pozostałe zaś aparaty zostaną importowane ze Szwecji i Czechosłowacji, a częściowo dostarczone przez krajowe fabryki.

12. Państwowy Przemysł Fermentacyjny wyprodukował w maju b.r. ogółem 192.132 hl oraz 5.255 ton artykułów spożywczych o wartości ponad 11 mil. złotych przedwojennych według cen podstawowych z 1937 r. Ogólny plan produkcji w maju 1948 r. wykonany został w 108%, przy czym odnośnie piwa w 107,9%, wina w 123,5%, octu w 122,1% oraz słodu w 105,3%. W porównaniu z miesiącem ubiegłym

produkcja piwa w maju b.r. zwiększyła się o 24.992 hl. Produkcja majowa octu wzrosła o 255,7 hl.

Tabela 16

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu fermentacyjnego

Wyszczególnienie	Jednostka miary	kwiecień 48 r. Osiągn. produkc	maj 48 r. Osiągn. produkc	% wykonania planu
Piwo . .	hl	132 375,0	157 367,0	107,9
Wino . .	hl	2 861,4	2 550,8	123,5
Ocet . .	hl	7 658,3	7 914,0	122,1
Słód . .	ton	3 650,5	2 518,9	105,3

Zakłady Przemysłu Fermentacyjnego zatrudniały w miesiącu sprawozdawczym ogółem 9.013 pracowników, w tym 6.907 fizycznych i 2.106 umysłowych.

13. Państwowy Przemysł Konserwowy wyprodukował w miesiącu sprawozdawczym ogółem 2.844 ton artykułów spożywczych, wykonując miesięczny plan produkcji z nadwyżką. Udział poszczególnych branż w produkcji majowej przedstawiał się następująco:

1) branża mięsna — 2.521 t
2) „ owocowo-warzywna — 263 t
3) „ rybna — 60 t

Ogólna wartość wyprodukowanych w maju b.r. artykułów wyniosła ponad 5 mil. złotych przedwojennych, wg cen podstawowych z 1937 roku.

Tabela 17

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu konserwowego

Wyszczególnienie	Jednost. miary	Kwiecień 1948 r.	Maj 1948 r.
Branża mięsna			
Tłuszcz świeży	ton	64	82,5
Tłuszcz topiony . . .	„	117	144,3
Wędliny wszelkie . . .	„	111	151,6
Bekony	„	868	884,2
Wyroby peklowane i wędzone	„	48	103,6
Konserwy mięsne . . .	„	376	397,0
Szynki w puszkach . .	„	11	9,9
Mięso	„	673	480,4
Branża owoc.-warzyw.	ton		
Marmelada	„	233	161,5
Soki niesłodzone . . .	„	47	63,5
Soki słodzone	„	44	39,6
Płynny owoc	„	—	13,0
Branża rybna	ton		
Ryby solone	„	80	11,0
Konserwy rybne . . .	„	78	49,0

W miesiącu sprawozdawczym przemysł konserwowy zatrudniał 4.677 pracowników, w tym 3.842 fizycznych i 835 umysłowych (bez branży chłodniczej).

W związku z możliwościami eksportowymi do Anglii, wzrosła w okresie sprawozdawczym produkcja branży mięsnej, głównie produkcja bekonów oraz szynek w puszkach.

14. Państwowy przemysł spożywczy wyprodukował w maju 1948 r. ogółem 17.668 ton artykułów spożywczych o wartości 19,7 mil. złotych przedwojennych wg cen podstawowych z 1937 r. Miesięczny plan produkcji wykonany został w 106,9%.

Tabela 18

Produkcja przemysłu spożywczego wg zjednoczeń (w tonach)

Zjednoczenie	Kwiecień 48	Maj 1948 r.	% wykonania planu w maju 48 r.
Cukrownicze	1 754,1	1 524,6	117,8
Drożdżowe	352,4	509,2	89,0
Olejarskie	5 036,0	7 917,2	99,7
Sur. Kawy i Nam. Spoż.	1 808,0	1 648,2	126,5
Ziemniaczane	3 359,0	6 069,0	111,4
Razem	12 309,5	17 668,2	106,9

Niewykonanie majowego planu produkcji w branży drożdżowej nastąpiło na skutek celowego ograniczenia produkcji w związku z mniejszym zapotrzebowaniem tego artykułu na rynku.

Tabela 19

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu spożywczego (w tonach)

Rodzaj artykułu	Kwiecień 1948 r.	Maj 1948 r.
Cukierki i czekolada . .	1 137	886
Makaron	617	508
Drożdże prasowane .	331	548
Olej surowy	1 657	2 273
Olej rafinowany . . .	2 111	1 856
Olej utwardzony . . .	165	195
Margaryna	1 103	994
Surogaty kawy	1 808	1 529
Produkty ziemniaczane .	3 359	6 023

W miesiącu sprawozdawczym przemysł spożywczy zatrudniał ogółem 13.262 pracowników, w tym 10.645 fizycznych oraz 2.617 umysłowych.

15. Rolnictwo. Warunki atmosferyczne w miesiącu sprawozdawczym były dla rolnictwa na ogół pomyślne. Ciepła, słoneczna i bezdeszczowa pogoda w pierwszej połowie miesiąca sprzyjała przeprowadzeniu wiosennych prac polowych. Zmiana pogody w drugiej połowie maja b.r., która przyniosła znaczne opady, popra-

wiła wschody zasianych zbóż, względnie wpłynęła dodatnio na rozwój wczesnych zasiewów oraz wegetację ozimin.

Szczególnie dobrze zapowiadają się plony zbóż ozimych — żyta i pszenicy. Zbiory tegoroczne przewyższą prawdopodobnie najlepsze lata przedwojenne, co przyczyni się do osiągnięcia w roku bieżącym pełnej samowystarczalności w zakresie zbóż chlebowych.

Według nadesłanych meldunków z poszczególnych rejonów kraju, wiosenna akcja siewna została całkowicie zakończona w miesiącu sprawozdawczym. Niektóre województwa wykonały plan zasiewów z nadwyżką. Największe przekroczenie planu uzyskały województwa: olsztyńskie, gdańskie i szczecińskie. Według orientacyjnych danych Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych przekroczenie planu uzyskano głównie na odcinku jarych zbóż kłosowych i ziemniaków. Plan uprawy zbóż kłosowych zrealizowany został w 106%, natomiast plan uprawy ziemniaków — w 109%. Również pomyślnie została zakończona akcja kontraktowania buraków cukrowych. Ogółem zakontraktowano 218,5 tys. ha, co stanowi prawie 100% projektowanego obszaru (220 tys. ha).

Wykonanie planu zasiewów możliwe było dzięki wydatnej pomocy Państwa. Rolnicy otrzymali poważne ilości nawozów sztucznych oraz ziarno siewne we właściwym terminie. Duże kredyty, przydzielone na akcję siewną, umożliwiły dokonanie dodatkowych zakupów ziarna siewnego oraz użycie większej niż w latach poprzednich ilości maszyn i narzędzi rolniczych. Należy zaznaczyć, że przekroczenie planu obsiewu w zakresie zbóż kłosowych osiągnięto dzięki użyciu dużej ilości siewników rzędowych. W roku bieżącym plan siewów wiosennych przewidywał obsianie 8.230 tys. ha, w tym na Ziemiach Dawnych — 6.030 tys. ha oraz na Ziemiach Odzyskanych — 2.200 tys. ha. Szczególnie silny nacisk położono w tegorocznej akcji siewnej na sprawę likwidacji odłogów. Plan przewiduje likwidację odłogów w b.r. około 1 mil. ha, w tym 200 tys. ha przypada na majątki państwowe i 800 tys. ha na gospodarstwa chłopskie.

W związku z postulatami coraz większej wydajności z ha, zagadnienie motoryzacji i mechanizacji rolnictwa nabiera coraz większego znaczenia. W roku bieżącym park maszynowy w rolnictwie zostanie poważnie zwiększony. Przede wszystkim wzrośnie liczba traktorów. Z produkcji krajowej otrzyma rolnictwo 1.200 sztuk traktorów. Poza tym sprowadzonych ma być 1.500 sztuk czeskich traktorów typu „Zetor". Również przewidziany jest import traktorów ze Związku Sowieckiego. Produkcja krajowa ma dostarczyć 15,5 tys. sztuk siewników, z których 10 tys. sztuk rozprowadzonych będzie na kredyt dla ośrodków maszynowych Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska" oraz wiele maszyn specjalnych, dotąd nieprodukowanych, jak np. siewniki do nawozów sztucznych. W roku bieżącym przewidziany jest znaczny import maszyn rolniczych o wartości około 7 mil. złotych przedwojennych, głównie maszyny do zbioru, jak żniwiarki i snopowiązałki oraz triery do czyszczenia ziarna, które będą importowane głównie z Czechosłowacji.

Na odcinku hodowli zwierząt gospodarskich sytuacja w okresie sprawozdawczym wybitnie się poprawiła. Wypęd bydła na pastwiska wpłynął dodatnio na zwiększenie mleczności krów. W związku z poprawą sytuacji na odcinku paszy (pasze zielone) akcja premiowania dostawców mleka do mleczarń paszami treściwymi została z dniem 1 maja b.r. zakończona. Rolnicy chętnie nabywają młode sztuki hodowlane. Dużym zainteresowaniem rolników cieszą się dobre krowy dojne, których ceny zwyżkowały i kształtują się w granicach od 70 tys. zł do 100 tys. zł.

Jeszcze większa poprawa nastąpiła na odcinku hodowli trzody chlewnej. Wznowiony ksport bekonów i przetworów wieprzowych za granicę zachęca rolników do zwiększenia hodowli świń. Również wznowiony ma być eksport świń żywych oraz mięsa wieprzowego. Pierwsze transporty przeznaczone są do Austrii i Czechosłowacji. W związku z możliwościami wywozowymi bekonów za granicę, przetwórczy przemysł mięsny, pragnąc zabezpieczyć sobie na przyszłość rok rocznie zwiększające się zapotrzebowanie na surowiec bekonowy w miarę rozwoju eksportu, przystąpił ostatnio do zakrojonej na szeroką skalę akcji tworzenia bazy surowcowej eksportowego bekonu polskiego. Zasadniczą koncepcją przy realizacji tego zadania jest bezpośredni kontakt przetwórcy z hodowcą. Dotychczasowy system zakupu na rynkach od „anonimowego" hodowcy czy pośrednika mieszanych partii trzody zastąpiony ma być stałymi kontaktami, w których określony dostawca zobowiązuje się dostarczyć w przewidzianych terminach określone ilości żywca, przetwórnie zaś zobowiązują się oznaczoną ilość zakupić, płacąc z reguły cenę wyższą od przeciętnej rynkowej. W ten sposób zapewni się przemysłowi przetwórczemu

surowiec najwyższego gatunku, wyhodowany według jego wskazówek. W stosunku do zakontraktowanych dostaw prowadzona będzie kontrola, polegająca na wczesnej selekcji właściwego materiału i kolczykowaniu. Oprócz zapłaty za zakupiony żywiec, sztuki zakwalifikowane do I i II klasy będą premiowane. Przemysł mięsny spodziewa się, że już w 1948 r. w ramach powyższej akcji kontraktowania otrzyma około 10% koniecznego dla celów eksportowych surowca, resztę zaś zakupi w trybie dotychczasowym.

16. Rybołówstwo. W maju b.r. połowy bałtyckie dostarczyły 3.524 ton ryb. Głównym przedmiotem połowów bałtyckich był dorsz, którego złowiono 2.901 ton. Pomyślne wyniki osiągnęły również połowy leszcza (200 t), płoci (110 t) oraz sandacza i śledzia (68 t). W okresie sprawozdawczym rozpoczął się sezon połowu węgorza. Połowy zapowiadają się pomyślnie — złowiono już ogółem 55 t.

W miesiącu sprawozdawczym przystąpiono do budowy bazy rybackiej w Świnoujściu. W pierwszym rzędzie zostanie wybudowana chłodnia, wyposażona w mechaniczne instalacje chłodnicze oraz hala rybna. Zakończenie tej budowy przewidziane jest na rok 1950.

Ważnym zagadnieniem dla naszego rybołówstwa morskiego jest rozbudowa taboru dla połowów dalekomorskich. W tej sprawie odbyła się ostatnio konferencja zainteresowanych czynników rządowych oraz przedstawicieli Związku Rybaków Morskich, w wyniku której ustalono, że należy w najszybszym czasie zbudować 10 nowych trawlerów, w tym 5 o stalowej konstrukcji i 5 o konstrukcji stalowo - drewnianej, przystosowanych do połowów dalekomorskich w okolicach Szkocji, Islandii, Morza Północnego i Bałtyku.

Plan gospodarczy na rok 1948 przewiduje połowy ryb morskich w ilości 60 tys. ton, przy rozbudowie taboru do 173 kutrów i 27 trawlerów. Na inwestycje, które mają zapewnić wykonanie powyższego planu, przeznaczono 700 mil. złotych. Należy zaznaczyć, że planowana ilość kutrów już w roku 1947 została przekroczona.

17. Handel Państwowy — Państwowa Centrala Handlowa. Obroty P.C.H. osiągnęły w maju 1948 r. sumę 5.104,6 mil. zł wobec 5.067,1 mil. zł w miesiącu ubiegłym.

Tabela Nr 20 przedstawia udział poszczególnych central branżowych w ogólnych obrotach P.C.H.

Tabela 20

Obroty P.C.H. w kwietniu i maju 1948 r.

Nazwa centrali branżowej	Osiągn. obroty w mil. zł	
	w kwiet. 1948 r.	w maju 1948 r.
Centralne Biuro Hurtowni Spożywczo-Przemysłowych	2 584	2 751,8
Centralne Biuro Zakupów i Sprzedaży Produktów Rolnych	1 238	1 114,0
Centralne Biuro Sprzedaży Wyrobów Cukierniczych	544	555,9
„ „ „ Drożdży	118	209,6
„ „ „ Surogat. Kawy i Nam. Spoż.	219	185,8
„ „ „ Przetworów Ziemniaczanych	110	118,7
„ „ „ Olejów Roślinnych	45	50,6
„ „ „ Win i Octu i Przetworów	69	43,2
Oddział Morski	90	75,0
Razem	5 067,0	5 104,6

Największy udział w ogólnych obrotach P.C.H. w miesiącu sprawozdawczym osiągnęły hurtownie spożywczo-przemysłowe (53,8%) oraz hurtownie produktów rolnych (21,8%). W porównaniu z miesiącem poprzednim ogólne obroty P.C.H. w maju b.r. zwiększyły się o 37,6 mil. złotych.

18. Powszechne Domy Towarowe osiągnęły w maju 1948 r. 1.344,6 mil. zł obrotów wobec 1.342,1 mil. zł w miesiącu poprzednim. Plan obrotów w maju b.r. wykonany został w 103%.

Tabela 21

Obroty P. D. T. w kwietniu i maju 1948 r. wg grup towarowych w mil. złotych

Nazwa grupy towarowej	Kwiecień 48 r.		Maj 1948 r.	
	osiągnięty obrót	% do ogólnego obrotu	osiągnięty obrót	% do ogólnego obrotu
Monopolowa	55,7	4,1	61,9	4,6
Spożywcza	102,5	7,6	121,4	9,0
Włókiennicza	835,6	62,3	772,4	57,5
Żelazna	33,3	2,5	37,6	2,8
Papiernicza	12,9	0,9	14,9	1,1
Szkło	10,0	0,8	11,1	0,8
Chemiczne	44,9	3,4	57,0	4,2
Drzewna	4,5	0,3	4,9	0,4
Skórzana	238,7	17,8	259,1	19,3
Różne	4,0	0,3	3,9	0,3
Razem	1 342,1	100,0	1 344,6	100,0

Największych obrotów dokonano w dziale tekstylnym 57,5%. Na drugim miejscu występują artykuły skórzane — 19,3% oraz spożywcze 9%.

Obroty Powszechnych Domów Towarowych stale wzrastają. Należy się spodziewać, że w 1948 r., P.D.T. osiągną około 18 miliardów złotych obrotu. W miarę wzrostu obrotów następuje rozbudowa sieci Powszechnych Domów Towarowych. Do kwietnia b.r. czynnych było 63 placówek P.D.T. W końcu roku 1948 będzie funkcjonowało ogółem 81 jednostek P.D.T., na-

tomiast w roku 1949 projektuje się budowę dalszych 49 jednostek. Największe inwestycje przewiduje się w tym zakresie w Warszawie, gdzie powstaną w ciągu roku nowe dzielnicowe Domy Towarowe na Mokotowie i przy ul. Grójeckiej, oraz rozpocznie się budowa 6-piętrowego Domu Towarowego w Śródmieściu (ul. Bracka). W najbliższym okresie dwuletnim (1948—1949) mają powstać nowe Domy Towarowe również na terenie woj. wschodnich, m. in. w Łomży, Kraśniku, Siedlcach, Sanoku, Jarosławiu itd.

19. Handel spółdzielczy. Ogólne obroty Związku Gospodarczego Spółdzielni „Społem" w kwietniu b.r. utrzymały się na poziomie ubiegłego miesiąca.

Zmniejszenie obrotów Wydziału Spożywczego o 764 mil. zł zostało zrekompensowane wzrostem obrotów pozostałych Wydziałów, głównie Wydziału Rolniczego, Przemysłowo - Rolniczego i Mleczarsko-jajczarskiego.

Tabela 22

Obroty „Społem" w kwietniu (w mil zł)

Wydziały	Marzec 1948*)		Kwiecień 1948	
	zewnętrz.	wewnętrz.	zewnętrz.	wewnętrz.
Spożywczy . .	14 986	5 475	14 222	4 912
Rolniczy i Przemysł.-Rolny .	1 588	1 812	2 036	2 216
Mleczno-Jajcz. .	869	567	1 309	1 095
Handlu Zagran.	59	386	279	421
Produkcji . . .	132	432	148	473
Zboż.-Młynarski	917	486	517	284
Gł. Dz. Transp.	23	106	25	119
Ogółem . .	18 579	9 574	18 536	9 520

*) Dane skorygowane

W ramach umów eksportowych wysłano jaj świeżych: ogółem 22.278 tys. szt., w tym do

Anglii	— 16.590	tys. szt.
Czechosłowacji	— 2.592	„ „
Szwajcarii	— 2.664	„ „
Włoch	— 432	„ „

W grupie artykułów przemysłowych rozprowadzono m. in. artykułów włókienniczych wartości około 1 mlrd. zł, 61.274 t nawozów sztucznych, maszyn i narzędzi rolniczych — wartości 190 mil. zł, materiałów budowlanych wartości 78 mil. zł, żelaza i wyrobów żelaznych za 173 mil. zł.

Z dniem 1 maja b.r. Wydział Zbożowo-Młynarski został wydzielony ze Związku Gospodarczego Spółdzielni „Społem" i wcielony w skład Państwowo-spółdzielczego Przedsiębiorstwa Polskich Zakładów Zbożowych.

20. Fundusz Aprowizacyjny został z dniem 1 maja b.r. przekształcony w dwa przedsiębiorstwa: „Polskie Zakłady Zbożowe" oraz „Spółdzielczo Państwową Centralę Mięsną".

Polskie Zakłady Zbożowe powołane zostały dla prowadzenia obrotu ziemiopłodami oraz przetwórstwa zbożowego. Nowe przedsiębiorstwo przejęło czynności, uprawnienia i majątek: Funduszu Aprowizacyjnego w zakresie obrotu ziemiopłodami, Pełnomocnika do spraw składowania zbóż i przetworów zbożowych przy Funduszu Aprowizacyjnym, Zjednoczenia Młyńsko - Piekarnianego oraz Wydziału Zbożowo-Młynarskiego, Zw. Gospodarczego Spółdzielni R. P. „Społem". Działalność przedsiębiorstwa „Polskie Zakłady Zbożowe" w szczególności polegać będzie na:

a) realizacja polityki Rządu w zakresie skupu zbóż i przetworów zbożowych,
b) dokonywaniu importu i eksportu zbóż i ich przetworów,
c) magazynowaniu państwowej rezerwy zbożowej,
d) prowadzeniu przetwórstwa zbóż,
e) zaopatrzeniu rynku krajowego w zboże i przetwory zbożowe.

W okresie sprawozdawczym Oddziały Polskich Zakładów Zbożowych zakupiły ogółem 44.629 ton zbóż, wobec planowanej ilości 40 tys. ton, wykonując miesięczny plan zakupów w 111,5%.

Tabela 23

Zakupy zbóż dokonane w maju 1948 r. przez Oddziały Polskich Zakładów Zbożowych

Oddziały P. Z. Z.	Ilość zakupiona w tonach	
	w kwietniu 1948 r.	w maju 1948 r.
Warszawski	1 753	1 528
Pomorski	5 476	7 258
Poznański	15 034	15 958
Łódzki	3 908	2 650
Lubelski	2 184	1 515
Kielecki	1 047	804
Gdański	1 286	1 252
Śląsko-Dąbrowski . . .	4 538	2 747
Wrocławski	4 797	5 097
Krakowski	1 366	1 120
Szczeciński	2 092	2 621
Olsztyński	279	251
Rzeszowski	946	1 422
Białostocki	419	406
Razem:	45 125	44 629

Zakupione przez P.Z.Ż. zboże przeznaczone zostało na zaopatrzenie reglamentowane lud-

ności, na akcję interwencyjną na wolnym rynku oraz na zaopatrzenie przemysłów spożywczych.

21. Spółdzielczo-Państwowa Centrala Mięsna powstała na skutek połączenia Wydziału Artykułów Zwierzęcych Funduszu Aprowizacyjnego z Rolniczą Centralą Mięsną. Zadaniem nowego przedsiębiorstwa będzie zaopatrywanie rynku w mięso i przetwory mięsne oraz wykonywanie zleceń rządu w zakresie polityki mięsnej. W okresie sprawozdawczym Spółdzielczo - Państwowa Centrala Mięsna zakupiła ogółem 6.674 ton mięsa i przetworów, w tym m. in.:

mięsa wieprzowego	— 5.833	ton
„ wołowego	— 54	„
konserw	— 560	„
słoniny	— 119	„
boczku	— 51	„
sadła	— 57	„

Na rynku w okresie sprawozdawczym była dostateczna podaż wieprzowiny, natomiast odczuwało się brak dostatecznej podaży mięsa wołowego.

22. Handel zagraniczny. Eksport polski rozwija się stale, zdobywając nowe rynki zbytu i rozszerzając wymianę z dotychczasowymi kontrahentami. Ogólny eksport towarów w pierwszych pięciu miesiącach b.r. osiągnął wartość $ 180 mil., z czego na maj przypada około $ 37 mil. Porównanie z analogicznym okresem roku ubiegłego wykazuje wzrost naszego eksportu w roku bieżącym o ca 138%.

Import nasz jest w dalszym ciągu wysoki ze względu na znaczne potrzeby inwestycyjne rozbudowującego się przemysłu.

Ożywione stosunki handlowe Polska utrzymywała z państwami Europy Zachodniej, eksportując bekony, jaja, drób oraz cukier; Palestyna, Wielka Brytania i Czechosłowacja sprowadzały nasze ziemniaki. Nowym artykułem eksportowym są cukierki, które wywozimy do Marokka. USA są stałym naszym odbiorcą pierza i puchu. Do radzieckiej strefy okupacyjnej Niemiec wywieźliśmy gazu koksowniczego około 14 mil. m³. Poważne sukcesy w miesiącu sprawozdawczym odniósł nasz eksport włókienniczy. Polskie tkaniny jutowe sprowadza Szwajcaria, sztuczny jedwab — Transjordania oraz stozki filcowe — Chiny.

Zanotowano wzmożenie eksportu produktów przemysłu chemicznego — terpentyny do Jugosławii, elektrod węglowych do Szwajcarii, Bułgarii i Czechosłowacji. Notuje się też dalszy wzrost zapotrzebowania (Finlandii, Turcji, Jugosławii) na polskie maszyny włókiennicze, które cieszą się najlepszą opinią na rynkach światowych. Rynki południowo-amerykańskie są nadal zaopatrywane w polski cement.

Wartość importu Polski w maju wyniosła około 75 mil. dol., a w pierwszych pięciu miesiącach b.r. przekroczyła 280 mil. zł. Główną pozycję w przywozie naszym stanowi import inwestycyjny; najważniejsze zamówienia dotyczą Czechosłowacji i Szwecji.

Plan majowego importu został zrealizowany w 100%. Głównymi dostawcami były: Związek Radziecki, Czechosłowacja, Szwecja, Wielka Brytania, Włochy, Stany Zjednoczone, Belgia, Francja. Poważną pozycję w naszym imporcie stanowiło zaopatrzenie przemysłu hutniczego w miedź, ferrostopy, rudy żelazne i wyroby walcowane. Zakupiono dużą partię surowców dla przemysłu włókienniczego (bawełna, wełna, juta, celuloza). Dla przemysłu skórzanego sprowadzono barwniki i skóry surowe.

W kwietniu r.b. zawarto konwencję handlową z Jugosławią — obroty handlowe ustalono na 22 mil. dol. po obu stronach. W ramach tej umowy będziemy sprowadzali z Jugosławii rudy ołowiu i cynku, miedź, ołów, skóry, garbniki, konopie i tytoń. Nasz eksport będzie obejmował wyroby hutnicze, elektrotechniczne, maszyny włókiennicze, tekstylia, węgiel i koks.

Rozmiary wymiany z Holandią osiągną w roku b.r. 25 mil. florenów holenderskich (w 1947 r. 15 mil. florenów). Holandia będzie dostarczała artykułów chemicznych i farmaceutycznych, wyrobów Philipsa oraz towarów kolonialnych z Indii Holenderskich. Przedmiotem naszego eksportu będą wyroby walcowane i drzewo.

Na szczególną uwagę zasługuje podpisanie w maju r.b. nowego kontraktu na dostawę 4 mil. ton węgla do Francji. Umowa obejmuje okres pięcioletni i należy do najpoważniejszych zawartych ostatnio transakcji na rynku światowym.

Nowa umowa handlowa pomiędzy Polską i Szwecją przewiduje obroty na sumę do 280 mil. koron. Zasadniczymi artykułami wywozowymi z Polski są mineralne produkty opałowe, jak węgiel i koks, dalej sól, cynk, biel cynkowa, cukier, słód, soda, niektóre artykuły tekstylne, porcelana, szkło. Szwedzkie dostawy oblicza się na około 150 mil. koron — między innymi ruda żelazna, żelazo, stal, celuloza, konie, wysokowartościowe maszyny, urządzenia

telekomunikacyjne, akumulatory. Różnicę między wartością polskich i szwedzkich dostaw wyrówna Szwecja częściowo wolnymi dewizami.

Podpisano też pierwszy kontrakt na eksport porcelany stołowej i wyrobów porcelanowych do Brazylii. Wartość tej transakcji wyniesie ca dol. 0,25 mil.

23. Sprawy morskie. W maju b.r. przewozy morskie na statkach polskiej marynarki handlowej wykazały poważny wzrost. W porównaniu z poprzednim miesiącem przewozy towarowe wzrosły o 54%. Przeładunek towarów w portach polskich wyniósł około 1.400 tys. ton towarów i około 11 tys. worków poczty, z czego na zespół portowy Gdańsk — Gdynia przypadło 1.048 tys. ton, na Szczecin 272 tys. ton, a reszta na małe porty jak Ustka, Darłowo, Kołobrzeg.

24. Komunikacja kolejowa wykazuje w maju b.r. na odcinku ruchu towarowego niewielki spadek w stosunku do miesiąca poprzedniego. Ruch pasażerski notuje natomiast wzrost ilości przewiezionych osób, w związku z czym wpływy z biletów osiągnęły sumę o 7% większą od wpływów kwietniowych.

Onatężeniu się ruchu pasażerskiego świadczą cyfry, wykazujące, iż od 1 maja b.r. ogólna ilość pociągów kursujących na liniach PKP wynosi na dobę 3.762.

Tabela 24

Ruch kolejowy towarowy i pasażerski

Wyszczególnienie	Kwiecień	Maj
	1 9 4 8 r.	
A. Ruch towarowy		
Ilość wagonów czynnych .	112.708	110.004
Załadowano wagonów . .	524.442	462.634
Tono-kilometry brutto w tys.	4.640.874	5.031.068
Wpływy z przewozu towarów w mil. zł	3.530	3.214
B. Ruch pasażerski		
Ilość przewiezionych pasażerów w tys.	29.561	31.600
Wpływy z biletów i bagażu w mił. zł	2.086	2 242

W maju uruchomiono pociąg pośpieszny (oś komunikacji międzynarodowej) o charakterze ekspresu europejskiego, łączącego państwa skandynawskie z Polską oraz krajami Europy środkowej i południowo-wschodniej. Trzon pociągu przebiega przez Trelleborg — Odrę — Poznań — Wrocław — Budapeszt — Belgrad do Sofii.

Ważne dla ruchu kołowego Gdańsk — Elbląg jest otwarcie mostu pontonowego w Serowie. Jest to największy most pontonowy w Polsce (286 m długości). Odda on poważne usługi rozwojowi gospodarczemu Wybrzeża.

Tabela 25

Państwowa Komunikacja Samochodowa (P. K. S.)

Wyszczególnienie	Kwiecień	Maj
	1 9 4 8 r	
Ilość linii	289	336
Długość linii (km)	22 030	22 620
Ilość samochodów	2 075	2 046
Przewieziono pasażerów (tys.)	1 539	1 633
Pasażero-kilometry (tys.) . .	49 725	51 866
Tono-kilometry (tys.)	341	.
Wpływy z przewozu osób (tys.zł)	199 163	205 188
Wpływy z przewozu towaru (tys. zł)	7 284	7 708

Państwowa Komunikacja Samochodowa notuje w miesiącu sprawozdawczym wzrost pozycji w stosunku do kwietnia. Ilość linii wzrosła o 15%, co spowodowało przyrost liczby przewiezionych pasażerów oraz wpływów za przewóz.

Tabela 26

Polskie Linie Lotnicze „Lot"

Wyszczególnienie	Kwiecień	Maj
	1 9 4 8 r.	
Długość linii (km)	7 690	7 690
Ilość lotów	566	755
Przebyta droga (km) . . .	184 430	225 929
Przewieziono pasażerów . .	7 259	8 805
„ towarów (kg) .	39 624	32 047
„ poczty (kg) .	6 280	8 023
„ bagażu (kg) .	35 527	39 989

Polskie Linie Lotnicze „Lot" wykazują również dalszy wzrost swej działalności na wszystkich odcinkach. W maju b.r. samoloty pasażerskie wykonały łącznie na 8 trasach krajowych i 6 zagranicznych 755 lotów. Łącznie loty wyniosły 225.929 km, przewieziono 8.805 pasażerów, 32.047 kg towaru, 39.989 kg bagażu oraz 8.023 kg poczty.

25. Praca, płace i ceny. W maju b.r. sezon budowlany był już w całej pełni rozwoju. Jednocześnie odbywały się intensywne prace w rolnictwie (sadzenie ziemniaków i buraków) oraz w ogrodach warzywnych. W tych okolicznościach rynek pracy pochłonął znaczną część niezatrudnionych pracowników. Stan rynku pracy ilustruje poniższa tabela sporządzona na dzień 31 maja 1948 r.

Tabela 27 **Stan rynku pracy wg danych Urzędów Zatrudnienia za m-c maj 1948 r.**

Urzędy	Zarejestrowano		Zgłoszono wolnych miejsc		Zapośredniczono		Pozostało wolnych miejsc	
	mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet
Białystok	749	429	465	162	2 092	452	2 150	158
Bydgoszcz	2 239	1 828	3 318	1 716	5 367	2 985	1 089	743
Gdańsk	7 659	3 095	8 604	2 852	6 036	6 217	3 774	936
Katowice	23 507	9 736	22 097	8 036	24 217	18 212	11 980	1 438
Kraków	5 895	1 827	4 733	1 148	5 593	4 401	2 678	464
Lublin	876	379	603	313	1 272	592	243	96
Łódź	5 606	3 584	5 388	3 230	9 369	4 735	2 725	1 248
Olsztyn	1 509	675	2 015	685	1 627	1 415	2 406	134
Poznań	5 359	2 074	5 198	2 283	7 198	4 405	1 753	830
Radom	3 619	1 210	2 634	755	4 471	2 650	93	27
Rzeszów	1 505	279	1 839	266	613	1 403	754	40
Szczecin	4 690	1 556	5 518	1 766	2 440	4 445	3 024	791
Warszawa	4 900	2 061	5 944	1 056	9 962	2 778	512	66
Wrocław	9 502	4 516	10 226	5 375	6 640	8 484	4 745	2 304
Razem:	78 615	33 249	78 553	29 643	86 897	43 174	37 926	9 275

W Urzędach Zatrudnienia w maju zgłoszono 108.196 wolnych miejsc (w tym 29.643 dla kobiet) wobec 152.514 miejsc zgłoszonych w ub. miesiącu, a więc znacznie mniej, co raczej przemawia za tym, że część bezrobotnych została już w ub. miesiącu wchłonięta przez rynek pracy. Likwidowanie sezonowego bezrobocia w miesiącach wiosennych głównie dotyczy zawodów sezonowych (np. w budownictwie) i obejmuje pracowników najmniej wykwalifikowanych.

Wiosną b.r., szczególnie wcześnie, zaczął się sezon budowlany z powodu stosunkowo łagodnej zimy i dzięki we właściwym czasie uruchomionym kredytom inwestycyjnym oraz pracom przygotowawczym w budownictwie przeprowadzonym już ubiegłej zimy.

W odróżnieniu od lat 1946 i 1947 w roku bieżącym ceny artykułów żywnościowych w maju nie tylko nie wykazały tendencji zwyżkowej, ale wręcz spadały, jeśli chodzi o kształtowanie się tych cen w większych miastach Polski. Gospodarka narodowa coraz lepiej opanowuje żywioł rynkowy, a środki polityki gospodarczej coraz bardziej celowo rozwiązują praktyczne zagadnienia doby bieżącej.

Tabela 28 **Ceny artykułów żywnościowych w niektórych większych miastach (w złotych)[1])**

Miejscowość	Czasokres	Chleb żytni	Mąka pszenna	Groch	Ziemniaki	Masło	Wołowina	Wieprzow.	Słonina	Kiełbasa	Jaja	Mleko	Cukier
		1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 kg	1 szt.	1 l.	1 kg
Warszawa	IV. 48.	40	82	89	10,7	548	208	254	326	304	12	45	180
	V. 48.	40	73	85	10,2	503	203	258	320	305	11	44	180
Łódź	IV. 48.	37	90	95	12,1	603	200	287	320	310	12	45	178
	V. 48.	37	80	95	11,1	630	200	287	320	310	11	46	178
Lublin	IV. 48.	40	85	95	10	525	190	245	305	300	9	35	180
	V. 48	40	70	90	10	525	220	260	305	300	11	35	180
Poznań	IV. 48.	35	75	-	10	540	180	270	340	310	12	35	178
	V. 48.	35	70	-	10	490	200	270	340	350	10	34	178
Katowice	IV. 48.	37	71	80	11,5	590	210	280	340	300	12	45	178
	V. 48.	37	66	81	10	532	210	300	340	300	11	45	178
Kraków	IV. 48.	40	82	66	15	605	215	215	330	325	10	36	178
	V. 48.	43	69	88	12	575	215	248	333	325	12	40	178

[1]) Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Dyspersja cen artykułów żywnościowych w poszczególnych miastach jest niewielka, co świadczy o pomyślnych rezultatach naszej polityki gospodarczej. Mocną tendencję rynkową wykazuje tylko cena mięsa wołowego, co jest wytłumaczone powolną odbudową zniszczonego wojną inwentarza. Stabilizacja cen żywności w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdaje się być faktem dokonanym — ma to doniosłe znaczenie dla płac realnych, których siła nabywcza nie spada ale raczej stopniowo wzrasta.

26. Rynek pieniężny. a) Dynamika środków pieniężnych. Zamieszczona tabela Nr 29 ilustruje stan i dynamikę środków płatniczych objętych bilansem NBP oraz powstałych w bankach operacyjnych, KKO, PKO i spółdzielniach oszczędnościowo-pożyczkowych.

Tabela 29 **Dynamika środków pieniężnych** (w mil. zł)

1	2	3	4	5	6	7
Stan na ultimo m-ca	Bilety bankowe w obiegu	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Pieniądz żyrowy	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Pieniądz bankowy	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100
Marzec . . .	89 663	98	37 509	104	65 342	106
Kwiecień .	98 966	108	40 480	112	62 005	101
Maj	97 303	106	39 602	110	68 189	111

Dynamika środków pieniężnych wykazała w miesiącu sprawozdawczym niejednolitą tendencję. Mianowicie zmniejszyły się środki pieniężne emitowane przez NBP, a wzrosły środki pieniężne powstałe w bankach operacyjnych.

Stan biletów bankowych w obiegu spadł o 1.663 mil. do 97.303 mil.

Omawiając zagadnienie pieniądza gotówkowego powrócimy do kwestii stosunków silnego wzrostu biletów bankowych w obiegu w miesiącu kwietniu. W poprzednim numerze „Wiadomości NBP" wyjaśniliśmy wyczerpująco przyczyny powyższego wzrostu, charakteryzując go jako zjawisko kształtujące się „pod wpływem przewidywanych i zwykłych akcji" o charakterze jednak przejściowym. I tak pieniądz gotówkowy w drugiej połowie maja uległ bardzo poważnemu zmniejszeniu, mianowicie o przeszło 6 mlrd. i dopiero w końcowych dniach miesiąca sprawozdawczego stan biletów bankowych powiększył się na skutek normalnych wypłat z funduszu płac, zmniejszając powyższy spadek z 6.000 mil. do kwoty 1.663 mil. na ultimo maja.

Spadek powyższy byłby bez porównania większy, gdyby nie stosunkowo silny wzrost w miesiącu sprawozdawczym kredytów dla rolnictwa, realizowanych w głównej mierze w formie gotówkowej.

W najbliższych miesiącach przewidujemy ponowny wzrost obiegu banknotów na skutek normalnych rocznych ruchów cyklicznych (zakup płodów rolnych i hodowlanych), jak również na skutek istniejącej stałej dynamiki kształtującej się pod wpływem ogólnego rozwoju gospodarczego i wzrostu funduszu płac.

Stan pieniądza żyrowego zmniejszył się w maju w cyfrach absolutnych o 878 mil., a w procentach o 2%, przy podstawie z ultimo 1947 r. do kwoty 39.602 mil.

Fakt spadku pieniądza bezgotówkowego NBP wiąże się w pewnej mierze ze zmniejszeniem się stanu rachunków żyrowych przedsiębiorstw państwowych.

Ogólnie pieniądz żyrowy nie może ulegać znacznym wahaniom. Rachunki żyrowe jednostek gospodarczych, finansowych i kontrolowanych przez NBP praktycznie łączą się z rachunkami kredytowymi tych jednostek, a te rachunki skolei spełniają funkcje zarówno pompy tłoczącej jak i ssącej pieniądz z rachunków żyrowych. Ponadto istniejące w niektórych zakładach stałe nadwyżki środków obrotowych, są przelewane na rachunek sum obrotowych Ministerstwa Przemysłu i Handlu.

Pieniądz bankowy wykazał w miesiącu sprawozdawczym tendencję wzrostu, odwrotnie, jak w miesiącu poprzednim. Stan pieniądza bankowego zwiększył się w cyfrach absolutnych o 6.184 mil., a w procentach o 10% (przy podstawie z ultimo 1947) do kwoty 68.189 mil.

Kreowany pieniądz bankowy wzrósł słabiej (o 4.282 mil. do 58.477 mil.), a to na skutek relatywnie silniejszego wzrostu rezerw kasowych banków operacyjnych, niż samego pieniądza bankowego.

b) Operacje kredytowe. Stan i dynamikę kredytów udzielonych przez banki ope-

racyjne, KKO oraz NBP (kredyty bezpośrednie) w miesiącu: marcu, kwietniu i maju przedstawia tabela Nr 30.

Ogólny stan kredytów udzielonych na finansowanie życia gospodarczego wzrósł w miesiącu sprawozdawczym w procentach o 7%, a w cyfrach absolutnych o 16.005 mil. do kwoty 318.770 mil.

W związku z upływem w dniu 31 maja b.r. terminu wykorzystania kredytów inwestycyjnych z planu 1947 r. obserwujemy w miesiącu sprawozdawczym silniejszą dynamikę kredytów inwestycyjnych, niż obrotowych. Stan pierwszych powiększył się o 14% (o 12.080 mil. do 132.513 mil.), podczas gdy drugie wzrosły tylko o 3% (3.925 mil. do 186.257 mil.).

We wzroście kredytów inwestycyjnych partycypują przede wszystkim kredyty BGK — mianowicie w kwocie 9.784 mil.

Stan kredytów inwestycyjnych powiększył się głównie w dziale finansowania przemysłu (o 5.602 mil.) oraz transportu i komunikacji (o 3.730 mil.).

Kredyty obrotowe wzrosły przede wszystkim na finansowanie handlu (o 2.855 mil.) i rolnictwa (o 1.524 mil.), przy jednoczesnym spadku kredytów dla przemysłu oraz transportu i komunikacji.

c) Operacje bierne. Zamieszczona tabela Nr 31 ilustruje stan kapitałów obcych typu wkładów, lokat celowych oraz środków uzyskanych z NBP w bankach operacyjnych i KKO oraz dynamikę tych pozycji, obliczoną przy podstawie ultimo 1947 r.

Kapitały obce typu wkładów wzrosły w miesiącu sprawozdawczym w procentach o 10%, a w cyfrach absolutnych o 6.069 mil. do kwoty 78.710 mil.

Tabela 30 **Ogólny stan kredytów udzielonych na finansowanie życia gospodarczego (w mil. zł)**

1	2	3	4	5	6	7
Stan na ultimo m-ca 1948 r	Kredyty obrotowe	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Kredyty inwestycyjne	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Razem	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100
Marzec . . .	168 416	119	112 809	130	281 225	123
Kwiecień . .	182 332	129	120 433	139	302 765	133
Maj	186 257	132	132 513	153	318 770	140

Silniejszą dynamikę wykazały wkłady terminowe, stan ich bowiem powiększył się o 31% (o 1943 mil. do 14.332 mil.) podczas gdy wzrost wkładów a'vista wyniósł zaledwie 8% (o 4.126 mil do 64.378 mil.).

Stan lokat celowych powiększył się o 9.185 mil. (o 25%) do kwoty 76.814 mil. Środki uzyskane przez banki operacyjne w NBP zmniejszyły się w miesiącu sprawozdawczym o 2% o 1.116 mil. do 97.819 mil.

Jak widać z wyżej przytoczonych cyfr struktura kapitałów obcych w bankach operacyjnych i KKO kształtowała się w maju zupełnie korzystnie. Najsilniej wzrosły wkłady terminowe. Lokaty celowe mające zasadniczo charakter środków wygospodarowanych wykazały również poważny wzrost. Stosunkowo najsłabiej powiększyły się wkłady a'vista. Na specjalne podkreślenie zasługuje spadek środków uzyskanych przez banki operacyjne w NBP. Fakt powyższy przy jednoczesnym wzroście akcji kredytowej banków operacyjnych, świadczy o poprawie ich sytuacji finansowej, jak również potwierdza nasz wniosek o korzystnym kształtowaniu się w miesiącu sprawozdawczym struktury kapitałów.

Tabela 31 **Kapitały obce banków operacyjnych i K. K. O.** (w mil. zł)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Stan na ultimo m-ca 1948 r.	Kapitały obce typu wkładów						Lokaty celowe	Wskaźnik stanu ult 1947 = 100	Środki uzyskane z N. B. P.	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100
	a vista	wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	terminowe	wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	razem	wskaźnik stanu ult 1947 = 100				
Marzec	62 924	121	10 133	161	73 057	125	60 058	163	96 288	113
Kwiecień	60 252	116	12 389	196	72 641	125	67 629	183	98 935	116
Maj	64 378	124	14 332	227	78 710	135	76 814	208	97 819	114

d) Działalność poszczególnych banków operacyjnych. Stan operacji czynnych i biernych, wysokość lokat celowych, wielkość środków pieniężnych uzyskanych z NBP oraz stopień refinansowania akcji kredytowej z rozbiciem na poszczególne banki operacyjne i KKO podaje tabela Nr 32.

Ogólny stopień realizacji Planu 1947 r. wynosi 99,6%. Odnośnie kredytów skarbowych przewidzianych na roku budżetowy 1947 r. wypłacono łącznie 18.022 mil. Pozostałość niewykorzystanych a postawionych do dyspozycji inwestorom kredytów skarbowych ustalona została na 83 mil. z czego najpoważniejsze sumy

Tabela 32 **Operacje czynne i bierne banków operacyjnych i K.K.O stan na ultimo maja 1948 r.** (w mil zł)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Nazwa instytucji kredytowej	Kredyty udzielone	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Kapitały o typie wkładów	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Lokaty celowe	Wskaźnik stanu ult. 1947 r. = 100	Środki uzysk. w N. B. P.	Wskaźnik stanu ult. 194. r. = 100	Stopień refin. akcji w N. B. P.
Bank Gospod. Krajowego	152 652	148	31 758	147	60 269	216	58 283	107	38,2
Państwowy Bank Rolny	38 050	155	12 877	124	10 447	218	15 109	142	39,7
Bank Gospodar. Spółdz.	35 988	124	10 195	110	3 950	158	22 516	119	62,6
Bank Handlowy w W-wie	3 272	146	3 830	251	51	102	577	133	17,7
Bank Związku Spółek Zarobkowych . .	3 080	145	2 157	113	165	143	1 242	136	40,3
Polski Bank Komunalny	2 869	159	2 313	121	1 930	146	—	—	—
Komun. Bank Kredytowy	599	131	1 221	133			88	97	14,6
Komun. Kasy Oszczędn.	7 954	144	14 359	133	2	—	4	100	0,05
Razem: .	244 464	145	78 710	135	76 814	208	97 819	114	40,0

Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK). Ogólna suma kredytów udzielonych przez BGK wzrosła w maju w cyfrach absolutnych o 10.440 mil. do sumy 152.652 mil., a w procentach przy podstawie ultimo 1947 r. o 10%. Dynamika powyższa spowodowana została przede wszystkim wzrostem kredytów inwestycyjnych (+ 9.784 mil.), gdyż kredyty obrotowe wzrosły bez porównania słabiej (+ 656 mil.).

W maju zakończona została akcja realizacji Planu Inwestycyjnego na rok 1947. W związku z tym przytoczymy kilka cyfr ilustrujących wykonanie Planu 1947 r. Z Planu 1947 r. wypłacono ogółem 62.8 mlrd. kredytów bankowych, przy czym nie wykorzystana została suma 240 mil.

Stopień wykonania Planu 1947 r. wg głównych jego części przedstawiał się w dniu zamknięcia realizacji Planu następująco:

część Min. Komunikacji wykonana została w 99,9%
część Min. Przemysłu i Handlu wykonana została w 99,6%
część Min Odbudowy wykonana została w 99,6%
inne części Planu wykonane zostały w 97,4%

przypadają na Min. Zdrowia 32 mil., Min. Odbudowy 24 mil., Min. Pracy i Opieki Społecznej 15 mil. i inne.

Z kolei omówimy rozwój kredytów udzielonych na finansowanie Planu 1948 r. W miesiącu maju ogólny stan wypłaconych kredytów bankowych wzrósł do 20 mlrd. oraz stan wypłaconych kredytów skarbowych wzrósł do 4,5 mlrd.

Jako rzecz charakterystyczną obserwujemy szybsze tempo realizacji Planu 1948 r. niż Plan 47 r., dla ilustracji powyższego podajemy stopień realizacji poszczególnych Planów w analogicznych miesiącach roku ubiegłego i bieżącego.

	Marzec % wykonania planu	Kwiecień % wykonania planu	Maj % wykonania planu
Plan 1947 r.	5,3	8,1	13,2
Plan 1948 r.	5,8	11,5	18,6

Zjawisko powyższe należy uważać za bezwzględnie korzystne i świadczące z jednej strony o coraz dokładniejszym planowaniu (realność zamierzeń) oraz z drugiej strony o likwidacji tzw. „wąskich przejść", które czy to na skutek niedostatecznego zaopatrzenia materiałowego, czy też na skutek braku sił fachowych

utrudniały w znacznym stopniu realizację planu.

Kredyty obrotowe, które stanowią zaledwie 26% ogólnej akcji kredytowej, jak już wspominaliśmy na wstępie, nie wykazały tak znacznej dynamiki rozwojowej jak kredyty inwestycyjne. Z kredytów obrotowych najpoważniejsze sumy przypadają na handel 25.983 mil., z czego kredyty normalne udzielane na finansowanie obrotów krajowych Centrali Materiałów Budowlanych, Centrali Handlowej Przemysłu Elektrotechnicznego, oraz P.C.H. i P.D.T. wynoszą 13.423 mil., kredyty normalne na import biegowy wynoszą 7.892 mil., kredyty normalne eksportowe 508 mil., oraz kredyty specjalne na import inwestycyjny wynoszą 4.160 mil. Następną grupą co do wielkości wykorzystanych kredytów obrotowych jest przemysł, który wykorzystał 8.771 mil. z czego najpoważniejsze sumy przypadają dla Przemysłu Materiałów Budowlanych, następnie dla Przemysłu Poligraficznego, Elektrotechnicznego oraz dla szeregu innych.

Dynamika pokrycia akcji kredytowej przedstawiała się następująco. Najpoważniejszym źródłem pokrycia akcji inwestycyjnej były podobnie jak w miesiącach poprzednich lokaty celowe. Stan lokat celowych wzrósł w cyfrach absolutnych o 6.991 mil. do 60.269 mil., a w procentach przy podstawie ultimo 1947 r. o 25%. W skład lokat celowych wchodzą następujące pozycje, lokaty skarbowe 38,2 mlrd., Państwowy Fundusz Inwestycyjny 5,0 mlrd., środki na finansowanie Planu Inwestycyjnego M.P. i H. 8,7 mlrd. Społeczny Fundusz Oszczędnościowy 1,4 mlrd. oraz inne lokaty 6,9 mlrd. Należy zwrócić uwagę na wzrastającą rolę Społecznego Funduszu Oszczędnościowego w źródłach pokrycia inwestycji. Aczkolwiek stan S.F.O. jest jeszcze nieznaczny (co tłumaczy się tym, że maj był dopiero drugim miesiącem realizacji ustawy), to wykazuje on poważną dynamikę rozwojową i tak na ultimo kwietnia stan S.F.O. wynosił 652 mil. i wzrósł na ultimo maja do 1.386 mil.,

Wkłady terminowe wzrosły w maju o 1.682 mil. do 12.062 mil., natomiast wkłady natychmiast płatne i r-ki bieżące wzrosły słabiej, gdyż o 795 mil. do 19.696 mil. Jeżeli chodzi o stan środków finansowych uzyskanych w NBP, to wynosił on 58.283 mil. obniżając się o 665 mil., co pozostaje w związku ze znacznym dopływem lokat celowych i kapitałów o typie wkładów. Stopień refinansowania akcji kredytowej uległ znacznemu obniżeniu, gdyż o 3,5% i wynosił na ultimo maja 38,2%.

Państwowy Bank Rolny (PBR). Ogólna suma udzielonych przez PBR kredytów wzrosła w porównaniu z ubiegłym miesiącem o 2.043 mil. do kwoty 38.050 mil. tzn. o 8% (przy podstawie z ultimo 1947 r.).

Zwiększył się stan kredytów zarówno obrotowych (o 529 mil.) jak i inwestycyjnych (o 1.514 mil.). O ile jednak tempo nasilenia ogólnej akcji kredytów średnioterminowych wzrosło prawie 2-krotnie co było spowodowane wzmożonym popytem ze strony rolnictwa, przemysłu i budownictwa (sezon budowlany), to kredyty krótkoterminowe powiększyły się stosunkowo nieznacznie.

Z kredytów obrotowych korzystało wg stanu na ultimo miesiąca sprawozdawczego przede wszystkim rolnictwo — 41%, głównie z kredytów siewnych, specjalnych (na nawozy) i dla gospodarstw na cele ogólne, oraz przemysł — 34%, przede wszystkim olejarski oraz konserwowy w kredytach inwestycyjnych najsilniej partycypowało rolnictwo 59%, następnie budownictwo 18% i przemysł rolny 11%.

Kapitały obce typu wkładów wzrosły w maju w procentach o 11% (przy podstawie ultimo 1947 r.) a w liczbach absolutnych o 1.153 mil. do kwoty 12.877 mil.

Stan lokat celowych powiększył się o 1.329 mil. (tzn. o 38% — przy podstawie z ultimo 1947 r.) do 10.447 mil.

Stopień refinansowania akcji kredytowej w NBP zmniejszył się w miesiącu sprawozdawczym o 3,8% do 39,70%.

Bank Gospodarstwa Spółdzielczego (BGS). Stan udzielonych przez BGS kredytów wzrósł w miesiącu sprawozdawczym w procentach o 4% (przy podstawie z ultimo 1947 r.), a w liczbach absolutnych o 973 mil. do kwoty 35.988 mil. Wzrosły zarówno kredyty krótkoterminowe (o 563 mil.) jak i średnioterminowe (o 410 mil.). W wykorzystaniu kredytów przez poszczególne grupy gospodarcze wg stanu na ultimo miesiąca sprawozdawczego, pierwsze miejsce zajmuje handel — 77%, następnie rolnictwo 11%, budownictwo 4%, inne 8%. O ile jednak handel korzysta przede wszystkim z kredytów obrotowych (90% całej sumy udzielonych kredytów krótkoterminowych), to rolnictwo i budownictwo z inwestycyjnych.

Stan kapitałów obcych typu wkładów wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 1.521 mil. do kwoty 10.195 mil. (tzn. o 16% — przy podstawie z ultimo 1947 r.). Stan lokat celowych powiększył się o 500 mil. (tzn. o 20%) do kwoty 3.950 mil. Ten stosunkowo silniejszy wzrost wkładów oraz lokat celowych od wzrostu akcji kredytowej (4%) spowodował obniżenie się stopnia refinansowania akcji kredytowej w NBP o 1,8% do 62,6%.

Bank Handlowy. Stan bilansowy akcji kredytowej wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 465 mil. do sumy 3.272 mil. Powiększyły się przede wszystkim kredyty obrotowe o 456 mil. do kwoty 3.186 mil. a kredyty inwestycyjne tylko o 9 mil. do 86 mil.

W ogólnej sumie kredytów krótkoterminowych udzielonych przez Bank Handlowy kredyty na finansowanie handlu zagranicznego wyniosły 1.134 mil. Gros tej sumy — 689 mil. — przypada na kredytowanie samoistnych ośrodków wymiany towarowej z zagranicą (Varimex — Polimex — Elektrin — itp.) głównie na finansowanie importu artykułów biegowych, reszta zaś (4 mil.) na kredytowanie eksportu.

Centrale Handlowe partycypowały w kredytach importowo-eksportowych w wysokości 65 mil., a sektor prywatny 376 mil. (33% ogólnej sumy kredytów krótkoterminowych na finansowanie handlu zagranicznego), w tym 172 mil. przypada na kredyt eksportowy.

Z akcji kredytowej Banku Handlowego korzystał przede wszystkim handel (52% ogólnej sumy udzielonych kredytów) i przemysł (37%).

Kapitały obce typu wkładów wzrosły o 409 mil. do sumy 3.830 mil. Stan lokat celowych nie uległ żadnym zmianom i wyniósł na koniec miesiąca 51 mil.

Dynamika wzrostu kapitałów obcych typu wkładów (27%) była większa niż akcji kredytowej (21%), mimo tego jednak nastąpiło dalsze zwiększenie się stopnia refinansowania kredytów w NBP o 0,3% do 17,7%.

Bank Związku Spółek Zarobkowych. Ogólna suma udzielonych kredytów wzrosła o 96 mil. do kwoty zł 3.080 mil., przy czym powiększyły się zarówno kredyty krótkoterminowe o 88 mil., jak i inwestycyjne o 8 mil.

Dynamika operacji czynnych w porównaniu z ubiegłym miesiącem spadła znacznie z 24% do 4% (przy podstawie z ultimo 1947 r.).

W ogólnej sumie udzielonych kredytów partycypowało przede wszystkim rzemiosło (35%) następnie handel (31%) i przemysł (23%).

Kapitały obce typu wkładów wzrosły o 62 mil. (tzn. 3% przy podstawie z ultimo 1947 r.) do kwoty 2.157 mil.

Stan lokat celowych nie uległ żadnym zmianom i kształtował się na ultimo miesiąca sprawozdawczego w wysokości 165 mil.

Dynamika wzrostu kapitałów obcych typu wkładów była mniejsza niż akcji kredytowej, tak że nastąpiło dalsze zwiększenie się stopnia refinansowania kredytów w NBP o 1,4% do 40,3%.

Banki Komunalne: Polski Bank Komunalny i Komunalny Bank Kredytowy. Ogólna suma udzielonych kredytów w bankach komunalnych wzrosła w miesiącu sprawozdawczym o 469 mil.

W Polskim Banku Komunalnym kredyty wzrosły o 20% (przy podstawie z ultimo 1947 r.) a w liczbach absolutnych o 363 mil. do sumy 2.869 mil., w tym kredyty obrotowe o 72 mil., a inwestycyjne o 291 mil.

W Komunalnym Banku Kredytowym stan udzielonych kredytów powiększył się o 106 mil. (tzn. o 23% przy podstawie z ultimo 1947 r.) do kwoty 599 mil. przy czym kredyty krótkoterminowe wykazały wzrost o 42 mil. do sumy 283 mil., a średnioterminowe o 64 mil. do 316 mil.

Kapitały obce typu wkładów spadły w Polskim Banku Komunalnym o 220 mil. do 2.313 mil. (tzn. o 11% — przy podstawie z ultimo 1947 r.), a wzrosły o 208 mil. (tzn. o 23% — przy podstawie z ultimo 1947 r.) w Komunalnym Banku Kredytowym.

Polski Bank Komunalny nie korzystał w miesiącu sprawozdawczym z kredytów refinansowych w NBP.

Stopień refinansowania akcji kredytowej Komunalnego Banku Kredytowego w NBP wyniósł na ultimo miesiąca sprawozdawczego 14,6%.

Komunalne Kasy Oszczędności (KKO). Stan kredytów krótkoterminowych

udzielonych przez Komunalne Kasy Oszczędności wzrósł w maju o 4% (przy podstawie z ultimo 1947 r.) a w liczbach absolutnych o 252 mil. do kwoty 7.954 mil.

Z udzielonych kredytów korzystało przede wszystkim rolnictwo 47%, następnie budownictwo 14%, handel 12%, przemysł 11%, rzemiosło 7%, inne 9%.

Kapitały obce typu wkładów wzrosły w miesiącu sprawozdawczym o 459 mil. (tzn. o 4% — przy podstawie z ultimo 1947 r.) do 14.359 mil.

Stan lokat celowych nie uległ zmianie i wyniósł 2 mil.

Zupełnie nieznaczny stopień refinansowania akcji kredytowej w NBP utrzymał się na tej samej wysokości jak w miesiącu poprzednim (0,05%).

Pocztowa Kasa Oszczędności (KKO). Stan i dynamikę wkładów czekowych i wkładów oszczędnościowych w Pocztowej Kasie Oszczędności w miesiącach: marzec, kwiecień i maj 1948 r. ilustruje tabela Nr 33.

Tabela 33 **Wkłady czekowe i oszczędnościowe w PKO** (w mil. zł)

Stan na ult. miesiąca 1948 r.	Wkłady czekowe	Wskaźnik st. ultimo 47=100	Wkłady oszczędnościowe	Wskaźnik st. ultimo 47=100	Razem	Wskaźnik st. ultimo 47=100	Stosunek procentowy wkładów oszczędnościowych do czekowych
Marzec . .	11725	125	188	133	12913	136	1,6
Kwiecień .	10796	115	215	152	11011	116	2,0
Maj . . .	11245	120	235	167	11480	121	2,0

W miesiącu sprawozdawczym obserwujemy podobnie jak i w miesiącach poprzednich korzystne kształtowanie się dynamiki wkładów w PKO. Stan bowiem wkładów oszczędnościowych wzrósł silniej, niż wkładów czekowych, mianowicie pierwsze powiększyły się o 15%, przy podstawie z ultimo 1947 r., a drugie zaledwie o 5%.

Z uwagi jednak na stosunkowo nieznaczną pozycję wkładów oszczędnościowych w cyfrach absolutnych, stosunek procentowy wkładów oszczędnościowych do wkładów czekowych nie uległ widocznej zmianie.

Narodowy Bank Polski — kredyty bezpośrednie. Systematyczny rozwój produkcji a szczególnie wzrost obrotów handlowych, jaki występuje w dalszym ciągu w maju, spowodował znaczne zapotrzebowanie na środki obrotowe. W związku z tym kredyty bezpośrednie NBP udzielane dla przemysłów państwowych wykazały dalszą dynamikę rozwojową, wzrastając w maju o 1.269 mil.

Powyższa dynamika kredytów wywołana została wyłącznie powiększeniem się kredytów na finansowanie obrotów zagranicznych i tak kredyty importowe wzrosły o 2.440 mil., a eksportowe o 3.373 mil. Natomiast kredyty udzielane na finansowanie obrotów na rynku wewnętrznym wykazały spadek o 4.544 mil., w tym kredyty na produkcję spadły o 224 mil., na zbyt (bez eksportu) spadły o 5.261 mil., natomiast na zaopatrzenie (bez importu) kredyty wzrosły o 941 mil. Obligo przemysłów wykazujących zasadnicze zmiany kształtowało się następująco.

Przemysł hutniczy wykazał spadek obliga o 315 mil., przy czym spadek wywołany został obniżeniem się kredytów na produkcję i na zbyt, co pozostaje w związku z upłynnianiem produkcji i polepszaniem się sytuacji finansowej Centrali Zbytu, przez przyśpieszenie cyklu inkasowego. Wzrost kredytów na zaopatrzenie spowodowany był znacznym importem rud, dokonywanym zwykle w okresie letnim.

Przemysł węglowy zwiększył swoje obligo o 472 mil. Na powyższy wzrost wpłynęły głównie kredyty na zaopatrzenie, które powiększyły się na skutek otwierania nowych akredytyw dla dostawców zagranicznych. Kredyty na produkcje zostały częściowo spłacone z zysków osiągniętych przez poszczególne zjednoczenia.

Przemysł włókienniczy powiększył swoje obligo o 2.646 mil. głównie na skutek importu bawełny egipskiej (zaopatrzenie) oraz częściowo przez wzrost kredytów na zbyt

spowodowany zwiększeniem się zapasu tkanin eksportowych.

Przemysł sprzętu i taboru kolejowego dokonał częściowej spłaty obliga w wysokości 1.615 mil. co było spowodowane znacznymi wpływami z Min. Komunikacji, które to Ministerstwo dostało na ten cel kredyty inwestycyjne z BGK oraz przekazaniem dla fabryki „Cegielski" i „Państwowej Fabryki Wagonów" dotacji na uzupełnienie środków obrotowych w łącznej wysokości 1.013 mil.

Przemysł metalowy wykazał wzrost obliga o 1.004 mil. spowodowany w dziale produkcji stałym wzrostem wytwórczości oraz w zbycie, odprowadzaniem zaległych należności za rok 1947 z tytułu różnic komercyjnych.

Przemysł drzewny zwiększył swoje zadłużenie o 449 mil. przy czym najpoważniejszy wpływ wywarły tutaj kredyty na zaopatrzenie, które udzielane były na finansowanie zwózki surowca i na wykupywanie faktur dostawców.

e) R-ki żyrowe NBP. Stan pozostałości i obroty na r-kach żyrowych (łącznie z r-mi żyrowymi specjalnym), oraz dynamikę tych pozycji, obliczoną przy podstawie ultimo 1947 r. przedstawia tabela Nr 34.

Zmiany pozostałości na r-kach żyrowych poszczególnych grup klientów kształtowały się następująco. Podobnie jak w miesiącu poprzednim najpoważniejszy wzrost wykazały pozostałości instytucji państwowych i samorządowych, gdyż o 5.501 mil., następnie instytucje kredytowe wykazały wzrost pozostałości o 983 mil., osoby i firmy prywatne o 24 mil. oraz wzrosła pozycja „sumy zwrotne" o 527 mil., obniżył się natomiast stan pozostałości przedsiębiorstw państwowych o 845 mil. oraz zmniejszyła się pozycja „przekazy w drodze" o 2.521 mil.

Mimo ogólnego wzrostu pozostałości na rachunkach żyrowych, obroty żyrowe uległy dość znacznemu spadkowi, który w cyfrach absolutnych wynosił 143.476 mil. a w procentach przy odstawie ultimo 1947 r. 15%. Udział obrotów bezgotówkowych w obrotach ogólnych pozostał w porównaniu z miesiącem poprzednim na poziomie niezmienionym i wynosił 94,4%. Obroty Izby Rozrachunkowej wzrosły o 1.503 mil., również powiększyły się obroty z PKO o 818 mil. natomiast obroty czekami potwierdzonymi, przekazami bankowymi i przekazami żyro-telegraficznymi wykazały spadek.

f) Bilety skarbowe. Wpływy Sakrbu Państwa osiągnięte ze sprzedaży biletów skar-

Tabela 34 **Stan obrotów i pozostałości na rachunkach żyrowych N. B. P. (w mil. zł)**

Stan na ultimo miesiąca	Pozostałości na r-kach żyrowych	wskaźnik stanu ult. 47 r. = 100	Obroty						
			gotówkowe	wskaźnik obrotów ult. 47 r. = 100	bezgotówkowe	wskaźnik obrotów ult. 47 r. = 100	Razem	wskaźnik obrotów ult. 47 r = 100	Stosun. obrotów bezgot. w obrot. ogólnych
marzec 48	62 374	145	54 031	97	943 212	101	997 243	107	94,6
kwiec. 48	66 263	154	56 587	102	954 281	108	1010 868	108	94,4
maj 48	69 932	163	48 892	90	818 500	87	867 392	93	94,4

Stan pozostałości na r-kach żyrowych powiększył się w miesiącu sprawozdawczym w cyfrach absolutnych o 3.669 mil. a w procentach o 9%, przy podstawie ultimo 1947 r., do kwoty 69.932 mil. Dynamika wzrostu pozostałości na rachunkach żyrowych wystąpiła w maju w tej samej wysokości, jak w kwietniu (o 9%), jednak należy zaznaczyć, że podczas gdy w miesiącu poprzednim na dynamikę pozostałości wpłynęło wyłącznie saldo pieniądza żyrowego, to w miesiącu sprawozdawczym, pieniądz żyrowy wykazał nawet spadek w wysokości 573 mil. natomiast pozostałości na r-kach żyrowych specjalnych wzrosły bardzo poważnie, gdyż o 4.242 mil.

bowych wyniosły 7.573 mil. tj. o 1.015 mil. mniej niż w miesiącu poprzednim. Stan sprzedaży poszczególnych emisji biletów skarbowych po uwzględnieniu wymiany na gotówkę przedstawia się następująco: sprzedaż biletów I-ej emisji w wysokości 1 mil. nie wykazała zmian w porównaniu z miesiącem poprzednim, zmniejszył się stan sprzedaży biletów II-ej emisji o 3 mil. do 35 mil. oraz obniżył się stan sprzedaży biletów III-ej emisji o 1.239 mil. do 5.293 mil., natomiast stan sprzedaży biletów IV-ej emisji wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 227 mil. do 2.244 mil.

Ważniejsze pozycje bilansowe banków biletowych

(w milionach odnośnych jednostek monetarnych)

Wyszczególnienie	1948 r. IV	III	II
Narodowy Bank Polski *)			
Kredyty gospodarcze	172 106	161 845	159 169
Obieg biletów bankowych	98 966	89 663	90 190
Natychmiast płatne zobowiązania	40 480	37 509	36 530
U.S.A. (12 banków Fed. Rez.)			
parytet menn. 1 $ = 0,8887 g czystego złota			
Certyfikaty złote	21 910	21 878	21 776
Walory państwowe	20 340	20 887	21 024
Dyskonto, poż. przem. i akcepty	249	430	431
Obieg banknotów	23 648	23 768	24 045
Wkłady banków członkowskich	16 944	17 639	17 062
Wkłady rządowe	1 236	1 972	1 591
Inne i zagr. wkłady	826	999	1 154
Bank Anglii			
parytet 1 $ = 0,248 £			
Banknoty — w obiegu	1 238	1 246	1 237
Banknoty — w depart. bankowym	62	54	64
Złote monety i sztaby	.	.	.
Rządowe długi i walory	1 299	1 299	1 299
Wkłady publiczne	13	9	18
Wkłady banków	307	314	294
Inne wkłady	90	94	92
Bank Francji			
parytet 1 $ = 214 fr. fr.			
Złoto	52 817	52 817	52 816
Portfel walorów pryw. i publ.	149 413	132 684	135 856
Pożyczki rządowi:			
a) za koszty okupacji niemieckiej	426 000	426 000	426 000
b) pożyczki tymczasowe	129 500	154 100	154 900
c) pożyczki stałe (3 poz.)	120 000	120 000	120 000
Obieg banknotów	759 054	774 916	766 966
Salda kred. r-ków bieżących	265 912	263 550	282 771
Bank Belgii			
parytet 1 $ = 43,83 fr.			
Złoto	26 577	25 986	25 348
Dewizy	12 281	12 978	12 515
Prywatne pożyczki i rachunki	3 051	3 096	3 877
Pożyczki rządowi	49 971	49 706	49 976
Rachunki zablokowane	78 509	78 514	78 516
Obieg banknotów	77 805	78 547	79 140
Prywatne rachunki bieżące	2 327	2 157	2 034
Bank Holenderski			
parytet 1 $ = 2,65 guld.			
Złoto	484	512	554
Dewizy	471	375	375
Pożyczki i dyskonta	151	175	179
Długi rządowe i oblig.	3 500	3 500	3 500
Obieg bank. (nowych i starych)	3 004	3 072	3 083
Wkłady rządowe	1 040	921	974
„ zablokowane	507	521	518
„ inne	234	157	158
Narodowy Bank Szwajcarii			
Kurs urzęd. 1 $ = 4.29 fr. szw.			
Złoto	5 662	5 625	5 624
Dewizy	86	67	101
Pożyczki i dyskonto	264	139	116
Banknoty w obiegu	4 179	4 185	4 166
Natychmiast płatne zobowiązania	1 329	1 148	1 123
Bank Szwecji			
Kurs urzęd. 1 $ = 3,60 k. szw.			
Złoto	213	213	223
Walory państw. i pożyczki dla Narodowego Urzędu Długów	2 721	2 541	2 692
Weksle krajowe i pożyczki	146	201	171
Obieg banknotów	2 614	2 730	2 736
Wkłady państwowe	646	632	633
„ inne	207	103	297
Czechosłowacki Bank Narodowy			
parytet 1 $ = 50 kor. cz.			
Złoto i dewizy	3 420	3 899	4 380
Dyskonto	11 749	11 363	9 698
Lombard walorów	3 370	2 599	2 411
Bankn. w obiegu	55 273	58 686	57 020
Rachunki żyrowe	4 852	1 797	2 810
Węgierski Bank Narodowy			
parytet menn. 1 forint = = 0.7570 gr czystego złota			
Złoto	463	446	463
Dewizy	60	43	60
Dyskonto i walory	1 681	1 687	1 601
Dług rządowy	340	340	340
Obieg banknotów	1 995	1 973	1 942
Natychmiast płatne zobowiązania	391	360	279
Bank Finlandii			
Kurs clearing. 1 $ = 135.— mkf.			
Złoto	224	135	135
Dewizy	446	2 452	1 799
Weksle krajowe	34 720	31 205	28 559
Walory krajowe	2 570	2 197	3 384
Banknoty w obiegu	27 850	26 776	24 448
Salda rachunków bież.	1 356	1 587	1 048
Salda zagranicznych rachunków clearingowych	3 307	2 898	2 712

*) Dane bardziej aktualne podajemy w dziale: „Sytuacja Ekonomiczna Polski — Rynek Pieniężny".

Z BIEŻĄCYCH ZAGADNIEŃ GOSPODARCZYCH

Mgr F. J. Strzeszewski

PRZEGLĄD RYNKÓW ZAGRANICZNYCH

(Bułgaria)

Bułgaria, jakkolwiek została zniszczona przez wojnę w stosunkowo mniejszym stopniu aniżeli inne kraje Europy Wschodniej i Środkowo-Wschodniej i nie przeszła okupacji wojskowej, niemniej, znalazła się na skutek wojny, po jej zakończeniu, w wyjątkowo ciężkiej sytuacji ekonomicznej. Powody powojennego kryzysu gospodarczego były następujące. *)

Przede wszystkim jako państwo wojujące początkowo po stronie Niemiec, Bułgaria, musiała nastawić swoją gospodarkę na niesienie ekonomicznej pomocy Niemcom. Wyzbywała się też w ten sposób wszelkich swoich zasobów surowcowych i artykułów żywnościowych. Brak pokrycia w dewizach lub imporcie produktów przemysłowych, w zamian za artykuły wyeksportowane do Niemiec, już na początku wojny spowodował dewaluację lewy. Dewaluacja ta pogłębiła się jeszcze bardziej po przystąpieniu Bułgarii w dniu 9 września 1944 r. do wojny po stronie Narodów Zjednoczonych. Bułgaria nie szczędziła ani kosztów ani wysiłków i w krótkim stosunkowo okresie wojny z Niemcami koszty te wyniosły około 280 mil. dolarów. Zniszczenia miast bułgarskich na skutek bombardowań obliczane są na sumę 170 mil. dolarów.

Prócz tego traktat pokojowy narzucony Bułgarii przez Narody Zjednoczone w 1946 r., zobowiązał ją do wypłacenia tytułem reparacji Grecji 45 mil. dolarów, a Jugosławii 25 mil. dol. Bułgaria zobowiązała się do spłacenia reparacji w naturze, w ratach rozłożonych na 8 lat (produkty przemysłowe, kopalniane i artykuły żywnościowe). Ciężar tych reparacji jest dość wysoki ze względu na ubóstwo kraju, który w ogóle nie posiada ciężkiego przemysłu, posiada stosunkowo niewielki lekki przemysł i bardzo mało rozbudowane kopalnictwo. Ziemia jest podzielona pomiędzy chłopów, ale gospodarstwa włościańskie są bardzo małe co do wielkości (przeciętnie 0,37 ha) i na stosunkowo niskim poziomie eksploatacji (ludność Bułgarii wynosi 7.022.206 ludzi, w tym ludności wiejskiej jest 5.291.551 i miejskiej 1.730.655).

Wreszcie straszliwa susza w latach 1945, 1946 i 1947 zniszczyła zbiory bułgarskie i cały kraj znalazł się na dnie kryzysu gospodarczego, jakiego nie przeżywał nigdy przedtem w swojej historii. W przeciwieństwie do innych krajów środkowo-wschodnio-europejskich, Bułgarzy po wojnie nie otrzymali żadnej pomocy za pośrednictwem UNRRA, ani żadnych pożyczek zagranicznych. Jedynie bardzo korzystny układ z ZSRR, dzięki któremu nastąpiło poważne ożywienie stosunków handlowych pomiędzy obu państwami, ratował Bułgarię od nędzy i umożliwił jej wszczęcie akcji, mającej na celu podniesienie gospodarcze i finansowe kraju.

Przebieg dewaluacji bułgarskiej w okresie wojennym i zaraz po zakończeniu działań wojennych przedstawiał się w sposób następujący:

*) 1 — Bulletin de legislation comparée Nr. 24, 4-e Trimestre 1946 Bulgarie.
2 — „L'économie et la politique économique de la Bulgarie nouvelle" prof. Ivan Stefanoff, Ministre des Finances Bulletin Bimestriel Nr. 128. Société Belge d'Etudes et d'Expansion.
3 — Banque National de Bulgarie, Bulletin de Statistique 1939—1945 Sofia.
4 — Narodowy Bank Bułgarski. Ustawa o bankach, ogłoszona w Dz. Urzędowym z dnia 27 grudnia 1947 r. Nr. 302 Sofia.
5 — Bank for International Settlements Press Review 1947 i 1948 Basle.
6 — Economic Development in S. E. Europe PEP.

Miesiące

obieg w roku	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1939	3 884	3 733	4 126	4 378	4 127	4 098	4 324	5 324	5 910	6 209	5 883	5 686
1940	5 429	5 106	5 291	5 991	5 942	6 013	6 143	6 441	7 025	7 884	8 164	8 082
1941	8 036	8 388	9 424	10 285	10 336	10 698	11 820	13 389	14 446	15 130	15 398	15 713
1942	15 585	14 651	15 095	16 028	16 349	16 245	16 970	18 036	19 030	20 967	21 330	21 626
1943	21 665	21 267	22 346	23 822	23 918	23 626	22 190	22 843	23 243	24 869	26 079	26 737
1944	28 823	28 299	28 125	29 055	30 048	32 126	33 998	37 659	43 789	48 140	48 992	49 005
1945	49 036	47 751	46 385	47 245	46 485	46 746	46 351	47 467	47 401	48 327	47 921	46 966

Jak wynika z powyższej tablicy proces dewaluacji lewy bułgarskiej postępował stale i dość równomiernie od stycznia 1939 r. aż do sierpnia 1944 r., tzn. aż do momentu obalenia monarchii bułgarskiej oraz jej rządu i dojścia do władzy bułgarskiej republiki ludowej. Mniej więcej od października 1944 r. obieg biletów Narodowego Banku Bułgarskiego ustalił się na 46 do 50 mlrd. lew. Równomiernie z dewaluacją szedł w górę wskaźnik cen hurtowych i detalicznych, nie wzrastała przy tym produkcja. I tak na początku 1945 r. wskaźnik cen hurtowych osiągnął sumę 500 (1938 r. — 100), innymi słowy waluta bułgarska zdewaluowała się pięciokrotnie.

Jakich sposobów chwycił się rząd bułgarski, aby pohamować inflację?

Sposoby te były następujące:

1. wysiłki idące w kierunku zwiększenia zarówno produkcji rolnej jak i przemysłowej,
2. reglamentacja cen i płac,
3. dążenie do osiągnięcia równowagi budżetowej.

Produkcja rolna Bułgarii nie mogła, ze względu na suszę, osiągnąć poziomu przedwojennego, dzięki jednak wysiłkom nowego rządu bułgarskiego osiągnięto już w 1945 r. przedwojenny poziom produkcji przemysłowej. Stało się to w dużej mierze dzięki układom handlowym z ZSRR, o czym już wspominaliśmy. Już w 1945 roku Bułgaria otrzymała ze Związku Sowieckiego surowce i maszyny potrzebne do uruchomienia swego przemysłu. Jednocześnie, już w pierwszych latach po wojnie, Bułgaria uruchomiła u siebie nowe przemysły, a mianowicie: drzewny, metalowy i chemiczny.

System reglamentacji nie mógł wprawdzie zahamować wzrostu cen ze względu na suszę, która obniżyła produkcję płodów rolnych i spowodowała zwyżkę cen o 25%, ale doprowadził on do pewnej stabilizacji walutowej. Mimo wzrostu cen na artykuły żywnościowe oraz przemysłowe, które poszły śladem artykułów żywnościowych, rząd nie dopuścił do zwyżki płac. Urzędnicy i robotnicy od 1945 r. otrzymywali to samo wynagrodzenie. Aby im jednak umożliwić egzystencję, rząd zorganizował dla nich stosunkowo bardzo tanie wyżywienie w stołówkach oraz przydziały w naturze. Niemniej wynagrodzenie świata pracy w Bułgarii, do momentu wprowadzenia w życie reformy walutowej, było niższe o 25 do 30% aniżeli w 1939 r.

Również i w dziedzinie budżetu zdołano w drodze wielkiego wysiłku rządu i całego społeczeństwa osiągnąć równowagę. Pożyczka Niepodległościowa z lutego 1945 r. przyniosła rządowi w ciągu kilku miesięcy 20 mlrd. lew, a 3%-we bony skarbowe w ciągu 1945 i 1946 r. — 15 mlrd. lew. Prócz tego rząd zdołał ograniczyć zwyczajne wydatki budżetowe i pokryć je z 13 mlrd. nadwyżką ze zwyczajnych dochodów budżetowych. W ten sposób obieg biletów Narodowego Banku Bułgarskiego, który w listopadzie i grudniu 1944 r. osiągnął poziom 47 mlrd. lew, mógł być utrzymany poniżej tego poziomu aż do marca 1947 r., tzn. do momentu wprowadzenia reformy walutowej.

Bułgarska reforma walutowa, jakkolwiek bardzo skrupulatnie przemyślana i przygotowana w najdrobniejszych szczegółach, nie stanowiła sama w sobie żadnego nowum finansowego, nie wprowadziła też większych zmian do systemu finansowego kraju, była ona raczej wymianą starych biletów Narodowego Banku Bułgarskiego na nowe bilety NBB. Stała się jednak wstępem do całej serii nowych reform gospodarczych i społecznych, które spowodowały zasadnicze zmiany finansowe i ekonomiczne Bułgarii. Stała się ona punktem wyjścia dla polityki rządu bułgarskiego, który w pierwszej fazie, tzn. w okresie od objęcia władzy po zakończeniu działań wojennych do wprowadzenia reformy, starał się osiągnąć stabilizację walutową, poprzez samą reformę ostatecznie uzdrowił walutę kraju i dzięki temu miał rozwiązane ręce do dalszych wysiłków, idących w kierunku wprowadzenia u siebie zasadniczych reform finansowych.

Bułgarska reforma walutowa, jak już wspominaliśmy, była bardzo szczegółowo przygotowana i miała przebieg dramatyczny, gdyż została wprowadzona niespodziewanie i spowodowała wycofanie z obiegu w ciągu 4 dni wszystkich banknotów powyżej 100 lew, jak również wszystkich 3%-wych bonów skarbowych. 12 marca 1947 r. bilety te straciły swą ważność, a banki i instytucje kredytowe przyjmowały je wyłącznie do 16 marca ub.r. Stare banknoty zostały wymienione na nowe po kursie 1 do 1-go, a wszystkie sumy powyżej 2.000 lew zostały czasowo zablokowane. Zablokowane depozyty były następnie powoli odblokowywane i wprowadzane do obiegu. Ponieważ, według obliczeń rządu, obieg biletów Narodowego Banku Bułgarskiego był zbyt duży w stosunku do rzeczywistych zapotrzebowań, w stosunkowo

krótkim okresie czasu, dzięki reformie, zmniejszono ten obieg początkowo do wysokości 24 mlrd. lew, a później do 30—35 mlrd. lew. (Dokładnych cyfr zwrostu obiegu od wprowadzenia w życie reformy walutowej nie posiadamy).

Reforma walutowa z dnia 7 marca 1947 r., ogólnie rzecz biorąc, poszła śladami zasadniczych linii reformy czeskiej i austriackiej i była podyktowana następującymi względami:

1. posiadania dokładnych danych o obiegu banknotów w społeczeństwie co wykazało, że 80% ludności posiada mniej niż po 20.000 lew.
2. przystosowania obiegu do potrzeb finansowych gospodarstwa narodowego.

Reforma walutowa postawiła sobie jako naczelne założenie, aby ogólna suma dochodów nie przewyższała ogólnej wysokości produkcji krajowej uprzednio skalkulowanej według odpowiednich cen, w stosunku do produkowanych artykułów.

3. wyeliminowania spekulacji — stało się to dzięki nagłej i nieoczekiwanej decyzji wycofania biletów NBB, wymianie w ciągu paru zaledwie dni starych banknotów na nowe i bardzo ostrożnej akcji odblokowania depozytów, prowadzonej wyłącznie dla potrzeb produkcji kraju.
4. przeciwstawienia się gromadzeniu pieniędzy i wprowadzenia przymusowego obiegu bezgotówkowego. Specjalna ustawa z dnia 8 kwietnia 1947 r. uregulowała te sprawy. Art. 1 ustawy mówi, że „bilety bankowe emitowane przez Narodowy Bank Bułgarski i zdawkowy pieniądz bułgarski jest prawnym środkiem płatniczym wewnątrz kraju. Czeki bankowe i czeki zwykłe są również środkiem płatniczym wewnątrz kraju". Art. 2 tej samej ustawy mówi, że „każda rodzina, nie wyłączając rodzin włościańskich, ma prawo posiadać bilety i pieniądze zdawkowe do wysokości swoich miesięcznych poborów, ale kwota ta nie może przekraczać sumy 40.000 lew"... Wreszcie art. 10 tej samej ustawy mówi, że „Wypłaty uskuteczniane przez osoby wyszczególnione w art. 2 do wysokości 10.000 lew, mogą być uskuteczniane przy pomocy biletów NBB, pieniędzy zdawkowych, czeków lub przekazów, sumy jednak przewyższające tę kwotę mogą być jedynie wypłacane przy pomocy czeków lub przelewów, jedynie różnice do wysokości 1.000 lew mogą być w takich wypadkach wypłacane banknotami i pieniędzmi zdawkowymi".
5. pozbycia się uciążliwego i sztucznego systemu finansowego, polegającego na bonach skarbowych, które zostały ostatecznie dzięki reformie wycofane z obiegu.
6. najważniejszym celem reformy była stabilizacja waluty i zniesienie reszty zjawisk inflacyjnych, co okazało się koniecznie potrzebne dla zrealizowania planu 2-letniego, przewidzianego na rok 1947 i 1948.

Po wprowadzeniu reformy ustalone zostały kursy walut zagranicznych w stosunku do lewy. Kursy te od wprowadzenia reformy do chwili obecnej nie uległy większym zmianom i na dzień 3 maja b.r. przedstawiały się w sposób następujący.

w lewach

Wyszczególnienie	Waluta	Kupno	Sprzedaż
Aleksandria	1 funt egipski	336	345
Amsterdam	100 florenów	3074	3138
Belgrad	100 dinarów	570	584
Bruksela	100 fr. belg.	651	666
Genewa	100 fr. szwajc	1887	1927
Helsinki	100 mk fin.	209	212
Kopenhaga	100 kor. duńsk.	1695	1739
Lizbona	100 Eskud	302	310
Londyn	1 funt ang.	328	336
Madryt	100 Pesetów	—	794
Montreal	1 dol. kan.	80	83
New York	1 dol. USA	81	84
Paryż	100 fr. fran.	132	136
Praga	100 kor. czesk.	570	584
Sztokholm	100 kor. szw.	2244	2296

Bułgarska reforma walutowa była dalszym sygnałem do wzmocnienia akcji reglamentacyjnej, dotyczącej cen i płac. Akcję tę rząd rozpoczął już w 1946 r., aby zahamować inflację i spowodować sprawiedliwszy podział dochodu społecznego. Po wprowadzeniu reformy można było usunąć zarówno niesprawiedliwości wynikłe z inflacji wojennej i okresu powojennego jak i ustabilizować finanse kraju w drodze odpowiedniego skalkulowania dochodów i wydatków państwowych oraz dochodów i wydatków poszczególnych obywateli. W tym celu rząd bułgarski podwyższył płace robotników i urzędników oraz nie dopuścił do dalszej zwyżki cen zarówno produktów przemysłowych jak i artykułów żywnościowych.

Jak widać z poniższej tablicy państwo bułgarskie dopięło celu, gdyż wskaźnik cen hurtowych i wskaźnik kosztów wyżywienia po wpro-

Wyszczególnienie	1939 r.	1944 r.	1945 r	1946 r.	styczeń 1947 r.	czerwiec 1947 r
wskaźnik cen hurtowych .	100	—	550,2	627	686,7	bez zmiany
wskaźnik kosztów wyżywienia rodziny robotniczej .	100	—	570,3	636,6	698,7	wzrost o 1%
wskaźnik zarobków robotn. .	100	332	—	628,2	730	wzrost o 25%

wadzeniu reformy walutowej nie poszedł w górę. Proces ten odbywał się drogą zmniejszania kosztów produkcji i kosztów handlowych oraz wyeliminowania wygórowanych dochodów producentów i kupców. Ci ostatni, na skutek powstawania spółdzielni i państwowych domów towarowych oraz akcji interwencyjnej tego uspołecznionego aparatu wymiany, zostali zmuszeni do obniżenia cen. Jednocześnie rząd poprzez podwyższenie poborów urzędników i robotników zwiększył siłę nabywczą społeczeństwa, a dochód społeczny został sprawiedliwiej rozdzielony. Działanie mające na celu zamknięcie nożyc wysokich cen na artykuły przemysłowe i niskich na produkty rolne został uwieńczony powodzeniem do tego stopnia, że w październiku 1947 r. zanotowano odwrócenie sytuacji i gdy indeks artykułów przemysłowych wyrażał się cyfrą 661,9 to indeks artykułów rolnych osiągnął cyfrę 723,4. Stosownie do planu 2-letniego przewiduje się dalszy spadek cen na produkty przemysłowe (o 5%) i wyroby rzemieślnicze (o 10%), ceny na artykuły rolnicze mają się natomiast ustabilizować wg wskaźników z 1946 r.

Spadek cen na artykuły przemysłowe ma być osiągnięty dzięki:

a) nacjonalizacji produkcji,
b) zastosowaniu nowych systemów produkcyjnych,
c) podwyższeniu wydajności pracy,
d) obniżeniu kosztów transportu,
e) obniżeniu wydatków handlowych,
f) wyeliminowaniu przesadnych zysków.

Po wprowadzeniu w życie reformy walutowej oraz ustabilizowania cen i płac, rząd bułgarski przystąpił w końcu 1947 r. i na początku 1948 r. do zasadniczej reorganizacji swego systemu bankowego.

Przed wprowadzeniem w życie nowej ustawy bankowej w Bułgarii były następujące banki: Bank Narodowy utworzony przed 50 laty, Bułgarski Bank Kredytowy utworzony w 1934 r. z połączenia 21 instytucji, Bułgarski Bank Hipoteczny stworzony w 1928 r., Pocztowa Kasa Oszczędności utworzona 50 lat temu, służąca 1.200.000 oszczędzającym i administrująca 15% wszystkich depozytów bankowych. Było prócz tego w Bułgarii 255 tzw. banków ludowych z 360.000 członków. Banki ludowe posiadały 175 oddziałów, Bank Narodowy 98, Bank Kredytowy 33 a banki prywatne 66 oddziałów. Banki Handlowe w Bułgarii były następujące: Bułgarski Bank Handlowy, Bank Kredytowy, Włosko-Bułgarski Bank Handlowy, Praski Bank Kredytowy, Francusko-Bułgarski Bank Dyskontowy. Wszystkie te banki handlowe pracowały przy pomocy kapitałów zagranicznych z tym, że stosunkowo najwięcej kapitałów zagranicznych było pochodzenia niemieckiego, zostały one zresztą na mocy traktatu pokojowego po wojnie przekazane Związkowi Sowieckiemu.

Dnia 27 grudnia 1947 r. została ogłoszona w Dzienniku Urzędowym pod numerem 302 Ustawa o Bankach. Na mocy tej ustawy wszystkie banki bułgarskie zostały upaństwowione, a wszystkie operacje bankowe zostały skoncentrowane w 2 bankach: Narodowym Banku Bułgarskim i Bułgarskim Banku Inwestycyjnym. Znacznie większy zakres działalności oddano Narodowemu Bankowi Bułgarskiemu, który stosownie do art. 10 ustawy z dnia 27 grudnia 1947 r. posiada następujące uprawnienia:

„1. emisja banknotów; posiada on wyłączność w tej dziedzinie,
2. ochrona stałości pieniądza narodowego i regulowanie obiegu pieniężnego,
3. wykonywanie pełnej kontroli dewizowej i wyłączność w obrocie zagranicznymi środkami płatniczymi,
4. organizowanie, zbieranie i przechowywanie drobnych oszczędności, jak również i nadwyżek z przedsiębiorstw, zakładów i instytucji publicznych,
5. udzielanie gospodarce narodowej kredytów na cele obrotowe i kontrolowanie całej działalności finansowej przedsiębiorstw,
6. obsługa skarbu państwa oraz prowadzenie rachunkowości związanej z wykonywaniem budżetu państwowego,
7. przygotowywanie stawek procentowych i prowizyjnych operacji bankowych, które na wniosek Ministra Skarbu są przedkładane Radzie Ministrów do decyzji,
8. przeprowadzanie wszelkiego rodzaju transakcji i operacji bankowych jak również i innych zadań i prac, jakie zostaną mu poruczone".

Z kolei do zadań Bułgarskiego Banku Inwestycyjnego, stosownie do art. 24 wyżej cytowanej ustawy należy:

„1. bezpłatne udzielanie pomocy finansowej z budżetu państwowego i udzielanie kredytów długoterminowych przemysłowi, elektryfikacji, kopalniom, rolnictwu, handlowi, komunikacji, melioracji, budownictwu mieszkaniowemu, kulturalnemu, komunalnemu i innemu oraz inwestycjom przewidzianym w planie Gospodarczym Państwa,

Uwaga: W porozumieniu z Narodowym Bankiem Bułgarskim, Bułgarski Bank Inwestycyjny może również udzielać kredytów krótkoterminowych dla celów finansowania budownictwa i innych inwestycji.

2. kontrolowanie, aby środki oddane do dyspozycji były odpowiednio zużyte, w sposób zaplanowany i ekonomiczny; dotyczy to zarówno budownictwa przewidzianego w planie jak i innych inwestycji,
3. przyjmowanie wpłat budżetowych, przeznaczonych na cele inwestycyjne a dokonywanych przez instytucje i przedsiębiorstwa państwowe, komunalne i inne,
4. przyjmowanie środków na wszelkie fundusze inwestycyjne, tworzone przy wszystkich instytucjach i przedsiębiorstwach państwowych, okręgowych, komunalnych, spółdzielczych itd.,
5. przyjmowanie rocznych wpłat amortyzacyjnych i części dochodów przedsiębiorstw. Wpłaty z tego tytułu są obowiązkowe i winny być dokonywane w ustalonych terminach. W przeciwnym razie stają się one wymagalne stosownie do procedury obowiązującej przy podatkach bezpośrednich,
6. przyjmowanie funduszów nagromadzonych na cele inwestycyjne przez instytucje i poszczególne osoby,
7. organizowanie kas oszczędnościowych i spółdzielni mieszkaniowych, celem wydatkowania nagromadzonych pieniędzy na budowę domów mieszkalnych,
8. wypełnianie wszelkiego rodzaju obowiązków, które zostaną mu powierzone, w związku z budownictwem i wszelkiego rodzaju innymi inwestycjami".

Oprócz Narodowego Banku Bułgarskiego i Bułgarskiego Banku Inwestycyjnego pozostawiono jeszcze w Bułgarii banki ludowe: kooperatywy rolne, są one jednak tak ściśle kontrolowane przez Narodowy Bank Bułgarski, że w rzeczywistości trudno nazwać je instytucjami niezależnymi. Są one do pewnego stopnia filiami NBB dla celów finansowania gospodarstw rolnych itp.

Upaństowienie całej bankowości bułgarskiej odbyło się w drodze przymusowego wykupu akcji przez nowopowstałe instytucje bankowe. Bułgarscy posiadacze akcji zostali teoretycznie wypłaceni, stosownie do nominalnej wartości swoich papierów. W stosunku do zagranicznych posiadaczy akcji postanowiono załatwić sprawę w drodze negocjacji. Wypłata akcjonariuszy krajowych została dokonana po potrąceniu na rzecz Narodowego Banku Bułgarskiego i Bułgarskiego Banku Inwestycyjnego od 10 do 50% wartości tych akcji, obliczonych po ich kursie nominalnym. Prócz tego akcjonariuszom wypłacono w gotówce maksymalnie po 100.000 lew każdemu, całą resztę wypłacono w 3% obligacjach państwowych, które postanowiono wykupić w różnych ratach w ciągu 20 lat. Udział kapitałów zagranicznych w bułgarskich bankach handlowych nie przekraczał 23%, ponieważ jednak większość tych akcji należała do obywateli niemieckich i automatycznie została przekazana Związkowi Sowieckiemu, nacjonalizacja banków bułgarskich dotknęła jedynie niewielką część kapitałów zagranicznych.

Ustawa bankowa z dnia 27 grudnia 1947 r. zadecydowała również likwidację giełdy sofijskiej.

Upaństwowienie banków i likwidacja giełdy były dalszym etapem na drodze do poważnego rozszerzenia sektora państwowego gospodarki bułgarskiej, której punktem szczytowym stała się ustawa z lutego 1948 r.

Na mocy tych ustaw upaństwowione zostały przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe (6.100 w 1947 r.), jak również warsztaty prywatne, zatrudniające więcej niż trzech pracowników. Prócz tego upaństwowiono lokale rozrywkowe, takie jak kina, teatry i dancingi. Wreszcie upaństwowione zostały domy, wille i mieszkania, za wyjątkiem izb należących do świata pracy oraz nieruchomości zwiększających dochody robotnicze lub stanowiących warsztat pracy drobnych kupców, przedsiębiorców, rzemieślników lub wolnych zawodów. Na wsi organizowane są masowo kooperatywy rolne, których ilość w końcu lutego 1948 r. osiągnęła cyfrę 576 i objęła obszar 188.650 ha. Pewne zahamowanie

akcji zostało spowodowane suszą oraz brakiem odpowiedniej ilości maszyn rolniczych. Należy się jednak spodziewać, że w r. 1948 tworzenie kooperatyw rolnych nie będzie natrafiać na większe przeszkody.

Susza pokrzyżowała również nadzieje na wykonanie w 100% planu 2-letniego (1947—1948). Brak artykułów rolniczych na eksport spowodował zmniejszenie możliwości importowych maszyn i narzędzi, co w konsekwencji nie pozwoliło na planowaną rozbudowę przemysłu i modernizację kopalń. Produkcja przemysłowa znacznie przekroczyła poziom przedwojenny oraz poziom z 1946 r., ale plan został wykonany jedynie w 83%.

W cyfrach wykonanie planu na rok 1947, kończącego się 1 kwietnia 1948 r. przedstawiało się w sposób następujący:

Produkcja	Wykonano w 1947 r. w porównaniu do produkcji z 1946 r.	Wykonano procent planu w 1947 r.
Metale	143%	62%
Metalurgia	126%	62%
Przemysł elektrotechniczny	360%	42%
Artykuły żywnościowe	81%	62%
Tekstylne	117%	89%
Kauczuk	199%	100%
Tytoń	137%	104%
Węgiel	149%	90%

Handel zagraniczny Bułgarii w 1947 r. w stosunku do 1946 r. i podzielony na kraje posiadające najbardziej rozwinięte stosunki handlowe z Bułgarią przedstawiał się w sposób następujący:

Lata	Import		Eksport	
	ton	w mil. lew	ton	w mil. lew
1946	479 404	17 514	138 180	14 942
1947	455 015	21 415	246 382	24 533
w mil. lew	1946	1947	1946	1947
Związek Sowiecki	14 341	12 974	9 865	12 724
Czechosłowacja	1 050	3 389	1 562	4 637
Polska	—	974	184	2 019
Jugosławia	75	784	73	1 175
U. S. A.	614	289	774	147

Poprzez zwiększenie eksportu produktów rolniczych i tytoniu, który stanowi główny artykuł eksportowy Bułgarii, będzie ona mogła znacznie więcej importować produktów przemysłowych i dzięki temu, posiadając zdrową walutę i zrównoważony budżet, powinna znacznie podwyższyć standart życiowy swoich obywateli.

DZIAŁ ARTYKUŁOWY

Dr J. Czarkowski

PROBLEM STOPY PROCENTOWEJ W GOSPODARCE PLANOWEJ

1. W systemie liberalno-kapitalistycznym klasyczny mechanizm miał każdorazowo realizować stan pełnego zatrudnienia. Wartość realna wydatków na spożycie i inwestycje wyznaczają stan zatrudnienia i wielkość dochodu społecznego. Wielkość wydatków na spożycie zależy od dochodu społecznego i obyczajów społeczeństwa w zakresie oszczędzania. Wydatki na inwestycje zależą od rentowności inwestycyj i od stopy procentowej. Ilość inwestycyj na jednostkę czasu jest taka, że krańcowa rentowność inwestycyj jest równa stopie procentowej. W ten sposób jednak osiągana wielkość inwestycyj zasadniczo notorycznie nie realizowała pełnego zatrudnienia. Przejdziemy przeto do zanalizowania przyczyn, dlaczego klasyczny mechanizm nie mógł realizować postulowanego stanu pełnego zatrudnienia.

A. Przy danym wyposażeniu kapitałowym społeczeństwa rozmiar zatrudnienia wyznaczany będzie przez rentowność produkcji, tzn. możność sprzedaży wyprodukowanych dóbr i usług po korzystnych cenach. Czyli poziom zatrudnienia zależeć będzie od całkowitego efektywnego popytu na dobra i usługi. Wydatki jednych ludzi są źródłem dochodu innych. Wielkość zatem wydatków na spożycie i inwestycje decydują o stanie zatrudnienia i poziomu dochodu społecznego. Między tymi wielkościami zachodzi pewna funkcjonalna zależność: dla każdego poziomu dochodu istnieje w danym społeczeństwie określona wielkość wydatków na spożycie. Stwierdzono jednak istnienie prawa psychologicznego w zakresie wielkości spożycia, które mówi, że przy wzroście dochodu wzrastają też wydatki na spożycie ale stosunkowo mniej, tzn. że im wyższy jest dochód tym mniejsza jego część jest wydatkowana na spożycie. Wzajemny stosunek tych dwóch wielkości jest określany przez skłonność

do spożywania danego społeczeństwa. Matematycznie skłonność do spożywania można by wyrazić jako funkcje przedstawiające spożywaną część dochodu w zależności od wysokości dochodu społecznego. Skłonność do spożywania zależy od ilości nagromadzonych bogactw przez społeczeństwo ale przede wszystkim od rozłożenia dochodu w społeczeństwie: im dochód społeczny jest rozłożony bardziej nierównomiernie tym skłonność do spożywania jest mniejsza. W normalnych czasach w systemie liberalno-kapitalistycznym istniało notoryczne bezrobocie, gdyż przy maksymalnym dochodzie społecznym, wytwarzanym przy zatrudnieniu wszystkich pracowników, oszczędności społeczeństwa byłyby tak duże, że pozostałe po potrąceniu spożycie nie byłoby w stanie pochłonąć dóbr spożywczych, wytwarzanych przez inwestycje równe tak wielkim oszczędnościom. Tak wielkie inwestycje na jednostkę czasu nie opłacałyby się przedsiębiorcom, bo ich produkcja nie zostałaby w całości spożyta, ponieśli by zatem stratę. Przyczyną przeto bezrobocia były zbyt małe inwestycje, wywołane zbyt małą rentownością przedsiębiorstw, która znów skolei była wywołana zbyt niską skłonnością do spożywania na skutek nierównomiernego rozdziału dochodu w społeczeństwie. System ten podcinał zatem gałąź, na której spoczywał. Problem jednak ekonomicznego rozdziału dochodu (przydzielanie przyrostu nowej jednostki dochodu tym, którzy najwyżej ją szacują) ukrywano wstydliwie w fałdach zapomnienia. Paliatyw w formie robót publicznych nie mógł rozwiązać tej fundamentalnej trudności.

B. Punkt ciężkości tego zagadnienia przesunięto przeto na płaszczyznę problematu monetarnego i tu zaczęto szukać dla niego rozwiązania. Przy danej skali krańcowej rentowności inwestycyj podstawową rolę przy wyznaczaniu stanu zatrudnienia odgrywa stopa procentowa. Instytucję procentu wyjaśniono motywem przewidywanego dochodu z kapitału, preferencją czasową i ostatnio preferencją płynności. Popyt i podaż pieniądza wyznaczają stopę procentową. Inwestycje są funkcją stopy procentowej: im stopa procentowa jest wyższa przy tym samym dochodzie społecznym, tym inwestycje są mniejsze, im stopa procentowa niższa tym inwestycje większe. Ponieważ stopa procentowa ma tendencję rosnącą, tzn. w miarę wzrostu zapotrzebowania na gotówkę wywołanego wzrostem inwestycyj — podnosi się w górę, przeto zasadniczo przeciwdziała ruchowi inwestycyjnemu zdążającemu w kierunku osiągnięcia stanu pełnego zatrudnienia.

W systemie liberalno-kapitalistycznym stopa procentowa jeszcze w inny sposób utrudniała rozwój narodowego życia gospodarczego. W pogoni za możliwie największą skalą krańcowej rentowności kapitału inwestycje kierowały się przede wszystkim do przemysłów lekkich, o najkrótszym cyklu produkcyjnym, które dawały szybszy obrót i tym samym pewniejszy zysk. Stąd zaniedbywanie i trudności realizacyjne inwestycyj długofalowych tak ważnych dla całokształtu gospodarki narodowej. Tymbardziej, że stopa procentowa długoterminowa była wyższa od krótkoterminowej ze względu na większe ryzyko niezwrócenia pożyczki, zwyżki cen i zwyżki stopy procentowej w przyszłości. Walka o obniżkę stopy procentowej nie mogła być uwieńczona pomyślnym rezultatem, gdyż podaż kredytu bazowała się na inwestorach prywatnych i fakt ten określał zasadniczo dolną granicę stopy procentowej zawsze powyżej poziomu, który byłby korzystny dla wielkości inwestycyjnej. W rzeczywistości bowiem stopa procentowa była wynikiem konkurencji — jak mówi Marks — między przedsiębiorcami kapitalistami a rentierami kapitalistami o udział w „nadwartości".

Wreszcie istniał jeszcze trzeci wypadek ujemnego oddziaływania stopy procentowej w systemie liberalno-kapitalistycznym na rozwój gospodarki narodowej. Ponieważ stopa procentowa posiadała tendencję rosnącą, przeto powodowała jednocześnie wybranie metod produkcji o mniejszej intensywności kapitału. Wzrost skali intensywności kapitału oznacza instalację lepszego wyposażenia o większej zdolności do zaoszczędzenia pracy. To znaczy chodzi tu przeważnie o zastosowanie bardziej zautomatyzowanego wyposażenia, które wymaga mniejszej współdziałającej z nim pracy na jednostkę produktu. Stopień zastosowanej przeto intensywności kapitału zależy od stopy procentowej. Wzrost stopy procentowej zwykle powoduje wybranie metod produkcji o mniejszej intensywności kapitału.

W stanie równowagi krańcowy koszt pożyczania, jak wyżej podkreślaliśmy już, musi być równy krańcowej rentowności kapitału (stosunek między wzrostem zysku a wzrostem ilości zainwestowanego kapitału — przy danej metodzie produkcji), a także krańcowej produkcyjności intensyfikacji kapitału (stosunek między wzrostem zysku a wzrostem ilości zainwestowanego kapitału przy wielkości produktu bez zmian).

Reasumując dotychczasowe rozważania dochodzimy do wniosku, że w rzeczywistości typowe przedsiębiorstwo w systemie liberalno-kapitalistycznym odznaczało się spadającymi krzywymi krańcowej rentowności i wzrastającą krzywą krańcowych kosztów pożyczania, jak wyżej wykazaliśmy. W ten sposób zwyżka stopy procentowej powodowała tak ograniczenie wielkości inwestycyj na jednostkę czasu, jak zmniejszenie intensywności kapitału oraz zmniejszenie produktu i wreszcie negliżowanie długoterminowych inwestycyj.

2. To, co dotychczas powiedzieliśmy o rentowności a w szczególności o stopie procentowej w systemie indywidualno-kapitalistycznym, można w określonym sensie a contrario odnieść do systemu gospodarki planowej nastawionej socjalistycznie.

Mechanizm rynku monetarnego i finansowego odgrywa w systemie gospodarki planowej inną rolę niż w gospodarce liberalno-kapitalistycznej. Popyt na kapitał inwestycyjny jak gotówką nie podlega fluktuacjom rynkowym. Plan materiałowo-usługowy zaspokaja popyt na kapitał inwestycyjny, plan finansowy zaspokaja popyt na gotówkę. Rola pieniądza została zredukowana do pełnienia funkcji wykonawczej.

A. Proces kapitalizacyjny w gospodarce planowej z uwagi na swą formę społeczną przedstawia się zupełnie w innym świetle. O wielkości kapitalizacji społecznej decyduje czynnik państwowy po przez regulację bieżącego spożycia społeczeństwa. W normalnych zatem warunkach akumulacja kapitału nie przedstawia zasadniczo nader skomplikowanego i złożonego problemu. Oczywiście, jeśli produkcja w danej gospodarce narodowej jest jeszcze nierozwinięta albo większość zakładów produkcyjnych uległa zniszczeniu na skutek np. działań wojennych, wtedy musi nastąpić okres odbudowy, w którym znaczna część środków produkcji nie będzie mogła być zużyta na reprodukcję i produkcję dóbr spożywczych, lecz na wznowienie stałego lub utworzenie nowego aparatu produkcyjnego. W każdym jednak wypadku czynnik państwowy określa skalę kapitalizacji przez regulację stopy bieżącego spożycia społecznego w drodze podnoszenia poziomu cen dóbr spożywczych lub obniżenia płac roboczych, dzięki czemu zwolnione z produkcji dóbr spożywczych czynniki wytwórcze mogą być zatrudnione przy inwestycjach.

W takich warunkach dobrowolnie zaoszczędzone sumy przez jednostki z bieżących dochodów zasadniczo nie wywierają znaczącego wpływu na rozwój inwestycyj. Jeśli bowiem zostaną użyte do sfinansowania inwestycyj, to tylko pomocniczo. Te prywatne oszczędności nie tylko nie są zatem koniecznie potrzebne, ale ich masowe zaistnienie może w gospodarce planowej wywołać w konsekwencji niepożądane następstwa, będą one bowiem rozstrajały równowagę gospodarczą systemu. Plan uzgadnia sumę rozdzielonych dochodów z ogólną sumą wyprodukowanych towarów. Tezauryzacja przeto części dochodu jednostek będzie wywoływała powstawanie zapasów dóbr spożywczych. Przy tym oszczędzanie będzie prowadziło do procesu kumulacyjnego, który będzie oddziaływał zaburzająco na równowagę gospodarczą. Oszczędności te trzeba będzie zatem drenować albo za pomocą pożyczek państwowych albo przez obniżanie na przyszłość wielkości dochodu.

Należy wreszcie podkreślić, iż w gospodarce planowej nastawionej socjalistycznie bogactwa naturalne i siły przyrody należą do społeczeństwa i ich wartość nie jest wstawiana do ceny. Stąd wynika doniosła konsekwencja, że odpada ciągnięcie zysków kapitałowych z posiadanych środków produkcji i w ten sposób nie ogranicza się na nie popytu.

B. Zastąpienie mechanizmu rynku finansowo-kredytowego planem i systemem samofinansowania powoduje, że akumulacja jest określana planem. Plan finansowy realizuje swoje cele za pomocą instytucyj systemu finansowego. System bankowy może wykonywać te zadania dzięki temu, że przedsiębiorstwa w sposób obligatoryjny odprowadzają wolną gotówkę na rachunki w bankach, jak również część zysków z tytułu wpłat na rachunki amortyzacyjne i inwestycyjne. Ogólnie kwota oddana systemowi bankowemu do dyspozycji, powinna się równać potrzebom finansowym przedsiębiorstw. Zrealizowanie tej równowagi jest właśnie zadaniem planu finansowego.

Teraz skolei należałoby się zastanowić, czy w systemie gospodarki planowej może być dopuszczony w jakimś zakresie procent, jako źródło dochodu, częściowo w formie oprocentowania pożyczek, częściowo w formie oprocentowania wkładów oszczędnościowych. Oczywiście istnienie instytucji procentu w systemie gospodarki planowej — zdaniem naszym — bynajmniej nie musiałoby pociągać potrzeby modyfikacji fundamentalnej zasady wartości pracy, gdyż w zasadzie instytucja procentu odpada, jako osobiste źródło dochodu. Nim przejdziemy do podkreśle-

nia jej roli w gospodarce planowej, zastanowimy się wprzód, w jaki sposób można wyjaśnić i uzasadnić instytucję procentu i następnie w jaki sposób można wyznaczyć stopę procentową?

W ramach gospodarki planowej realizacja planowych procesów wymaga współdziałania wielu czynników ekonomicznych, a między innymi i pieniądza. Pieniądz zatem jest jakby instrumentem współrealizowania procesów gospodarczych a jednocześnie łącznikiem poszczególnych czynników produkcji. Z punktu zatem empirycznego patrząc, musi się wyjść nieco poza teoretyczny punkt widzenia, który pieniądz — w sensie generalizowania poznawczego — traktuje jako formalne zjawisko gospodarcze planu narodowego.

Tak jak na odcinku gospodarki towarowej postuluje się oszczędne używanie elementu towarowego, tak na odcinku monetarno-finansowym obowiązuje również racjonalne gospodarowanie pieniądzem pod kątem realizowanych celów. Pieniądz ma umożliwić najpełniejsze wyzyskanie do dyspozycji stojących czynników materialnych.

Poza tym pieniądz ma być wykładnikiem zatwierdzenia planu przez konsumentów. Jest on wierzytelnością posiadacza w odniesieniu do produkcji społecznej. Zapewnia on mu wolność spożycia. Dzięki posiadaniu pieniądza konsumenci mają możność swobodnego wyboru środków spożycia w granicach swoich dochodów. W tym sensie definiuje pieniądz Kautsky

Pieniądz zatem umożliwia zaistnienie równowagi pomiędzy produkcją a potrzebą społeczną, czyli między wartością wewnętrzną a zewnętrzną. Rola przeto pieniądza w gospodarce planowej jest zasadniczo różna od roli w gospodarce liberalno-kapitalistycznej. W gospodarce planowej produkcja ma charakter, jak już podkreślaliśmy, społeczny, a pieniądz jest tylko sprawdzianem, czy plan produkcji odpowiada potrzebom społecznym. Przez pieniądz spożywający wywierają wpływ na produkcję.

Poza tym pieniądz pojęty jako jednostka rachunku służy do rozliczeń między przedsiębiorstwami produkcyjnymi a rozdzielczymi lub między różnymi przedsiębiorstwami rozdzielczymi i wyraża wartość wewnętrzną przedmiotów.

Tak pojęty pieniądz jest elementem gospodarki planowej. Jako siła nabywcza i jednostka rachunku służąca do rozliczeń wchodzi w zakres planu finansowego, którego realizatorem są instytucje systemu finansowego. Plan finansowy określa wielkość emisji i rozmiary akcji finansowo-kredytowej. Aparat finansowy rozprowadza pożyczki pieniężne między przedsiębiorstwa według planu. Pożyczkodawcą jest państwo, występujące w formie czynnika planującego. Banki spełniają tylko funkcję kas, lecz przedsiębiorcom pożyczkobiorcom (którymi też jest zasadniczo państwo) każą sobie płacić za swe usługi. Tu więc tkwi przyczyna wyjaśniająca instytucję procentu. Teoria usług bankowych wprawdzie nieprodukcyjnych ale społecznie pożytecznych, może stwarzać wyjaśniającą podstawę dla instytucji procentu. Teorię usług można szerzej pojmować a wówczas znajdzie się podstawę dla instytucji procentu i przy wkładach oszczędnościowych i ewentualnie pożyczkach pozabankowych.

Teraz przejdźmy do wyznaczenia stopy procentowej. Jej wysokość winna być przez czynnik planujący określona w sposób logiczny w oparciu o kryteria ekonomiczne. Takim kryterium może być ustalenie stopy procentowej na poziomie np. technicznym. Oczywiście możnaby przy jej określaniu uwzględnić jeszcze inne kryteria.

Stopa procentowa z punktu widzenia instytucji systemu finansowego może być przede wszystkim ujmowana pod kątem kosztów usług. Natomiast z punktu widzenia przedsiębiorstwa-pożyczkobiorcy będzie rozpatrywana w świetle dwóch aspektów w strukturze kosztów produkcji Za zaciągniętą w banku pożyczkę przedsiębiorstwo musi płacić procent, ale z drugiej strony racjonalnie gospodarując pieniądzem będzie mogło ograniczać wielkość zaciągniętej pożyczki a tym samym sumę płaconych procentów, a skrupulatnie gromadząc każdą wolną jednostkę pieniężną na rachunku bieżącym w banku może pobierać oprocentowanie od wkładów, co będzie pociągało za sobą obniżenie kosztów produkcji. Wyższa stopa procentowa od wkładów może skutecznie zachęcać przedsiębiorstwa do racjonalnej gospodarki pieniężnej, co posiada doniosłe znaczenie szczególnie w okresie odbudowy, gdyż umożliwia w oparciu o określoną kwotę emisji, zaspokojenie planowanych potrzeb finansowych gospodarstwa narodowego, stanowiących pewną wielokrotną tej kwoty, bez obawy wywołania symptomów inflacyjnych. Stopa procentowa może przyczynić się do racjonalizacji obiegu pieniężnego.

Reasumując należy stwierdzić, iż nagięcie pieniądza i stopy procentowej do pełnienia roli wykonawczej w życiu gospodarczym stanowi nie-

wątpliwie jedno z wielkich osiągnięć gospodarki planowej nastawionej socjalistycznie.

Regulatorem racjonalnych inwestycji natomiast w gospodarce planowej jest stopa zysku, tak jak stopa procentowa w gospodarce liberalno-kapitalistycznej. Stopa zysku to stosunek uzyskanego w danym okresie nadproduktu do zużytych w tym okresie dla użyskania tego nadproduktu kapitałów. Za pomocą tego instrumentu szuka się takich sposobów produkcji, które pozwalają obniżyć do minimum koszta pracy dla danej produkcji.

Prof. G. Kozłow

EKONOMIKA KAPITALISTYCZNA I OBIEG PIENIĘŻNY (dokończenie)

Przejście do warunków pokojowych nieuchronnie prowadziło do dalszego rozwoju sprzeczności kapitalistycznej ekonomiki i wzmożenia przejawów procesu inflacyjnego. Przejście państw kapitalistycznych do gospodarki pokojowej po zakończeniu drugiej wojny światowej wcale nie oznacza przejścia do stabilizacji. Podczas gdy dla Związku Radzieckiego przywrócenie stanu przedwojennego oznacza stworzenie przesłanek dla dalszego dźwignięcia gospodarki narodowej, dla państw kapitalistycznych powrót do stosunków przedwojennych oznacza powrót do kryzysu. Jak wiadomo, właśnie wojna przerwała rozwinięcie się kryzysu gospodarczego, w który świat kapitalistyczny wstąpił w 1937 r.

Po zlikwidowaniu kontroli cen w U.S.A. rozpoczął się szybki ich wzrost. Od końca 1945 r. do końca czerwca 1946 r. wskaźnik cen hurtowych wzrósł o 5,3% a od końca czerwca 1946 do końca 1946 r. o 23,9%. Ceny żywności wzrosły na podstawie wskaźnika kosztów utrzymania od czerwca 1939 r. do czerwca 1946 r. prawie o 55%, a od czerwca 1946 do grudnia 1946r o 27,7% (patrz „Survey of current Business" z lutego 1947 r.). Przejście do gospodarki pokojowej nie spowodowało w Stanach Zjednoczonych wzrostu obiegu pieniężnego (1945 r. — 28,5 miliardów dolarów, wrzesień 1946 — 28,6 miliardów dolarów). Jednakże i przy ustabilizowanym obiegu pieniężnym ceny gwałtownie wzrosły.

Inflacja nie może jednak teraz przejawiać się w jej zwykłych formach. Nadprodukcja kapitału stałego działa hamująco na ceny, któreby w przeciwnym wypadku wzrastały jeszcze szybciej. Wzrost ogólnego wskaźnika cen hurtowych osłabia się nieco przez słabszy wzrost wskaźnika cen wytworów metalowych.

Tak więc specyficzność sytuacji polega na tym, iż inflacja w Stanach Zjednoczonych, wywołana warunkami wojennymi, nie zdążyła jeszcze w pełni się przejawić, gdy ta możliwość swobodnego jej wystąpienia znów zostaje hamowana. Ale teraz już nie regulowaniem cen, tylko dojrzewającym kryzysem. Równocześnie należy tu podkreślić zachowanie ustabilizowanej masy pieniężnej w U.S.A., po ich przejściu na gospodarkę pokojową. Niewycofanie z obiegu masy pieniężnej należy przypisać niedostatecznej redukcji wydatków wojennych, utrzymaniu wielkich ilości sił zbrojnych. W tych warunkach, swobodna wymienialność waluty na złoto wewnątrz kraju jest niemożliwa.

Fakt, że państwo kapitalistyczne, w którym koncentruje się do 70% światowego zapasu złota wszystkich państw kapitalistycznych, nie może zdobyć się na przejście do złotego obiegu, ujawnia jaskrawo sprzeczności w gospodarce kapitalistycznej. Fakt ten wyraźnie uwydatnia, że żywiołowe siły, które wywołały taką ostrość kryzysu 1929—1933 r. i niebywały rozstrój obrotu pieniężnego w całym świecie kapitalistycznym, w dalszym ciągu burzą się oraz, że nie ma w kapitaliźmie władzy, któraby mogła je ujarzmić i dać światu kapitalistycznemu możność powrotu do spokojnego, bardziej równomiernego, ewolucyjnego rozwoju.

Stany Zjednoczone mogłyby, gdyby chciały, przedsięwziąć szereg środków dla znacznego zwiększenia zapasów złota. Lecz tutaj funkcja pieniędzy, jako środka tezauryzacji, pozostaje w sprzeczności z ich rolą, jako kapitału; stan unieruchomienia — z dążnością kapitału do ruchu, do zdobywania wartości dodatkowej.

Stany Zjednoczone gotowe są bez względu na inflację wewnątrz kraju zmniejszyć swój zapas złota celem rozszerzenia swej ekspansji. Dla rozszerzenia rynków zbytu i sfery lokaty kapitałów, Stany Zjednoczone gotowe są zmniejszyć zapasy złota. Jest to nawet korzystniejsze, niż sprzedaż za gotówkę. Przez to właśnie wytwarza się paradoksalna sytuacja, że Stany Zjednoczone zdolne są bardziej do współdziałania we wzmocnieniu waluty innych państw, aniżeli do wprowadzenia swobodnej wymienialności banknotów na złoto u siebie. Stany Zjednoczone mogą raczej rozszerzyć kredytową nadbudówkę na

swej złotej bazie w skali międzynarodowej, niż zapobiec wahaniom całej struktury systemu kredytowego, zbudowanego na tej bazie wewnątrz swego kraju. Jak to zresztą miało miejsce nieraz w dobie imperializmu, „najświętsza świętość" — trwałość waluty pada ofiarą ekspansji kapitalistycznej. Ale ekspansja ta jeszcze bardziej zaostrza sprzeczności ekonomiczne. Współzależność walut — jak na to wskazuje kryzys 1929—1933 — nie czyni ich bardziej stabilnymi (trwałymi), lecz wręcz przeciwnie, wzmaga chwiejność całego systemu.

Jawne oznaki procesu inflacyjnego mają miejsce również w Anglii, gdzie wskaźnik cen hurtowych osiągnął 177,3% w grudniu 1946 r. (1938 = 100), a wskaźnik cen artykułów rolnych do 239 w listopadzie 1946 r. Wskaźnik Statist'a wzrósł z lutego 1946 r. do lutego 1947 r. o 26%. Bilans handlowy Anglii za 1946 r. według oficjalnych danych, pokrywany był w ¼ pożyczkami oraz wpływami ze sprzedaży majątku angielskiego zagranicą.

Pożyczki amerykańskie są szybko rozchodowane. Warunki, na których one zostają udzielane, grożą zniszczeniem przywilejów Anglii w jej handlu w ramach Imperium Brytyjskiego, a co za tym idzie, zagrażają pozycji funta szterlinga. Walka dolara z funtem przybiera na sile. Anglia jest zainteresowana w tym, aby jej kolonie były mocno przywiązane do bloku szterlingowego — to zapewnia Anglii zarówno rynki zbytu, jak i możliwości zakupu surowców. Z drugiej strony zaś Anglia nie jest w stanie wywiązać się ze swych zobowiązań, zaciągniętych w czasie wojny w stosunku do kolonii i zależnych od niej krajów. Anglia jest wreszcie zainteresowana, aby funt nie miał określonego pokrycia w złocie, ponieważ dałoby to możność manewrowania cenami eksportowanych towarów. Stany Zjednoczone zaś odwrotnie są zainteresowane w tym, aby zniszczyć zamknięty blok szterlingowy i uniemożliwić Anglii powrót do dość trwałego systemu obiegu pieniężnego. Dla Anglii jednak oznaczałoby to w obecnych warunkach zwiększenie jej zależności od Stanów Zjednoczonych. Te przeciwieństwa dwóch głównych państw kapitalistycznych zawierają w sobie możliwości poważnych komplikacji w stosunkach walutowych świata kapitalistycznego, szczególniej, gdy dojrzeje kryzys ekonomiczny w skali światowej.

W państwach zachodnio - europejskich, które znajdowały się pod hitlerowską okupacją, przeprowadzono reformy systemów pieniężnych, po ich wyzwoleniu z pod okupacji (Francja, Belgia, Holandia, Norwegia, Dania). Reformy te miały specyficzny charakter. Nie było tu ogólnych warunków gospodarczo-społecznych, ani też warunków w systemie kredytowo-finansowym, odpowiednich dla stabilizacji waluty. Gospodarka tych państw odbudowuje się bardzo powoli. W gruncie rzeczy myślą przewodnią tych reform jest częściowo osłabienie tego chaosu w obiegu pieniężnym, który stworzyli okupanci oraz częściową likwidację skutków okupacji w dziedzinie finansowej. I to właśnie określiło z góry metody powyższych reform. Po pierwsze: we wszystkich tych krajach, z reguły, odbyła się wymiana starych pieniędzy na nowe. Umożliwiło to przede wszystkim obliczenie masy pieniędzy, znajdujących się w obiegu. W końcu bowiem nie było wiadomo, ile znaków płatniczych zostało zniszczonych w czasie wojny i zrabowanych przez Niemców. Po drugie — w szeregu państw suma nowych znaków płatniczych, oddanych posiadaczom starych znaków w zamian, była ograniczona (Belgia, Holandia, Norwegia, Dania). Pozostała suma ponad określone maksimum zaliczona została jako depozyt, przy tym pewna część depozytów była w następstwie tego unieruchomiona (np. w Holandii 40%), pozostałość zaś mogła być wykorzystana jedynie na spłatę podatków i na ulokowanie w pożyczkach państwowych. Doprowadziło to odrazu do zmniejszenia obiegu pieniężnego. W Belgii obieg ten zmniejszył się o 70%, w Holandii o 76%. I o trzecie — ograniczone zostały wypłaty ze starych wkładów, przy czym również tu dozwolone było tylko stopniowe ich wycofywanie, pewna zaś część ostatecznie została zablokowana. Na skutek tego powyższe reformy w większości państw, za wyjątkiem Francji, gdzie wymiana była nieograniczona, usunęły inflacyjny przyrost, który powstał w okresie gospodarowania niemieckiego okupanta. Ponieważ nie było jednak koniecznych warunków społeczno - gospodarczych dla stabilizacji waluty, nie mogła ona zostać przeprowadzona.

W Belgii, Holandii, w Danii i Norwegii, a tym bardziej we Francji, rozwinęła się znów emisja papierowych pieniędzy i waluta zaczęła tracić swą wartość. Większość państw, nie bacząc na wewnętrzny spadek wartości waluty, ustanowiła jednak oficjalne twarde złote kursy walut. Obecnie kursy te zostały już podane do wiadomości Międzynarodowego Funduszu Wa-

lutowego, dlatego rządy nie mogą poprostu od nich odstąpić. Jasnym jest, że wszystkie te sztywne kursy mogą być podtrzymywane jedynie przy pomocy sztucznych środków.

Należy także zaznaczyć, że w niektórych wypadkach kursy walut zostają jawnie podwyższone pod naciskiem Anglii. Tak na przykład przedstawia się sprawa z Belgią i Holandią. Podwyższenie kursu tych walut zachęca import do tych państw, a przede wszystkim import z Anglii i równocześnie pogarsza położenie tych państw, utrudniając ich eksport.

W zasadzie jednakże reforma pieniężna w żadnym z tych państw nie doprowadziła do uporządkowania obiegu pieniężnego z wyjątkiem państw nowej demokracji. Specyficzne warunki ekonomiczne w tych państwach prowadzą do rozwoju w nich nowych praw obiegu pieniężnego.Dlatego też omówienie sytuacji w państwach nowej demokracji wykracza poza ramy naszego artykułu.

System papierowo - pieniężny, który powstał w krajach kapitalistycznych po drugiej wojnie światowej posiada cały szereg cech charakterystycznych. Stanowi on dalszy ciąg i rozwój tego systemu, który zaistniał w przededniu drugiej wojny światowej, jako rezultat wstrząsów, spowodowanych kryzysem 1929 — 1933, z drugiej strony zaś specyficzne cechy współczesnej waluty stanowią także rezultat istotnych zmian ekonomicznych, zachodzących w ciągu wojny. Na przestrzeni całej historii kapitalizmu nigdy jeszcze złoto nie było do tego stopnia wyrugowane z wolnego obrotu — jak w chwili obecnej. Państwa całkowicie zmonopolizowały zakup całej nowej produkcji złota i dyspozycję jego zapasami. Państwa regulują wymianę waluty na złoto oraz rozrachunki międzynarodowe. Nigdy jeszcze nie było tak dużych rozbieżności pomiędzy kursem walut w złocie, a spadkiem ich wartości w towarach. Równocześnie w całym świecie kapitalistycznym funkcjonuje pieniądz papierowy. Nawet w U.S.A., które posiadają tak wielki zapas złota, panuje niepodzielnie obieg papierowo - pieniężny, chwiejna waluta wewnętrzna.

W dobie imperializmu zostaje poderwane kredytowe i złote pokrycie banknotów. Prowadzi to stopniowo do zmiany charakteru banknotów, zbliżając je do pieniędzy papierowych. W okresie ogólnego kryzysu kapitalizmu proces ten rozwija się z ogromną siłą. Kryzysy i wojny doprowadziły ten proces do punktu kulminacyjnego. W bilansach banków emisyjnych występują jako pokrycie emisji pożyczki państwowe. Niewymienialność pieniędzy papierowych oznacza unicestwienie złotego pokrycia i złotej gwarancji. Jednak faktyczne wycofanie złota z wolnego obiegu oznacza, iż nigdy jeszcze pieniądz papierowy nie odgrywał tak wielkiej roli, można powiedzieć, że nigdy nie występował w tak skończonej postaci, jak w chwili obecnej.

Szkoła Keynes'a tak, jak i cały szereg kierunków teorii burżuazyjnej usiłuje przedstawić walutę papierową, walutę „manipulowaną" i całkowicie uniezależnioną od złota, jako pojawienie się nowego, nie złotego, lecz papierowo - pieniężnego miernika wartości. Te teorie burżuazyjne przypisywały pojawienie się tej tzw. „manipulowanej" waluty zarówno obiektywnemu rozwojowi wypadków, jak i w wolnej woli państw, które zdecydowały się odstąpić od „ortodoksyjnej teorii". Jest jasne, że przedstawiają one smutną konieczność jako cnotę. Ogólna sytuacja walutowa świata kapitalistycznego tłumaczy się specyficznymi cechami ekonomiki kapitalizmu w okresie ogólnego jego krysysu. To, że zapanowała waluta papierowa, nie jest zasługą dobrej woli państw. Nie wyklucza to jednak, że państwa kapitalistyczne wykorzystują sytuację w interesie monopolistów, popierając i rozwijając w wielu wypadkach tendencje inflacyjne w celu obniżenia realnej płacy roboczej. Nie jest przypadkiem, że Keynes podkreślił, iż robotnicy bardziej przeciwstawiają się obniżeniu nominalnej płacy, aniżeli realnej. Obniżenie realnej płacy jest zewnętrznie mniej dostrzegalne i nie wskazuje jego bezpośredniego winowajcy.

Teorie waluty „manipulowanej" powstały po pierwszej wojnie światowej. Ich sens klasowy — inflacyjny nacisk na klasę robotniczą — uwydatnił się w pełni zarówno w okresie kryzysu lat 1929—1933, jak i w całym następnym przebiegu wydarzeń. Bankructwo „manipulacji" w sensie stworzenia w warunkach kapitalistycznych jakichś zupełnie nowych praw obiegu pieniężnego, stworzenia poziomu cen, niezależnego od stanu obrotu pieniężnego, „niezależność" waluty od złota, stworzenie papierowo-pieniężnego miernika wartości itp. — ujawniło się w całej pełni. Prawa obiegu pieniężnego, doznały, rzecz jasna, pewnych zmian w rezultacie wzrostu wpływów monopoli i mocarstw imperialistycznych. Ale podstawowe prawa obiegu pieniężnego nie uległy zmianom. Przejawiają się one tylko w nieco innej postaci.

Inflacji w „klasycznych" wypadkach towarzyszył zazwyczaj wzrost cen towarów, pojawienie się i wzrost agia na złoto, zwyżka kursu obcych walut. Nie jest konieczne, aby te zjawiska, towarzyszące inflacji, w każdej chwili ujawniały się równomiernie, istnieje jednak stała tendencja do przystosowania różnych form do deprecjacji pieniądza. Jednakże już w czasie pierwszej wojny światowej, miały miejsce długotrwałe odchylenia kursu obcych walut od poziomu spadku wartości pieniądza wewnątrz kraju, co było wywoływane sztucznym podtrzymaniem kursu na wysokim poziomie przy pomocy kredytów zagranicznych.

Zgoła odmienny charakter miały rozbieżności, występujące w czasie kryzysu 1929—1933. Kryzys nadprodukcji towarów spowodował spadek cen na towary, a procesy inflacyjne nie mogły zatrzymać procesu spadku tych cen, hamowały one jedynie spadek tych cen, czyniły go nieco mniej intensywnym, niż mógłby być bez tego. W ten sposób więc, mimo inflacji, ceny nie wzrastały. Równocześnie powstało i gwałtownie wzrastało agio na złoto. Objawy inflacji na tym odcinku wzmagane były przez kryzys nadprodukcji towarów, ponieważ złoto uważane było za jedyną formę towaru, który jest zdolny do zachowania swej wartości. A zatem w dobie ogólnego kryzysu kapitalizmu zarówno wskutek zaostrzenia się nierównomierności rozwoju w ogóle, jak i w szczególności spowodu interwencji monopoli i władzy państwowej procesy inflacyjne przybierają cały szereg cech specyficznych. Należy to mieć na uwadze przy prawidłowej ocenie obiegu pieniężnego w państwach kapitalistycznych.

Nie ulega wątpliwości, że reglamentacja cen hamuje przejawienie się inflacji w cenach towarów, ale („wygoń naturę za drzwi, — ona oknem wlezie") inflacja wyraża się w ogromnym nagromadzeniu nadwyżek pieniężnych w rękach ludności i w jeszcze większych — we wkładach bankowych. Przy czym klasowy charakter tej inflacji przejawia się w tym, iż reglamentacja cen, jak wykazuje doświadczenie wojenne, dostarcza kolosalnych dochodów monopolistom, a „odroczony popyt" klasy robotniczej zostaje łatwo zlikwidowany przez zwyżkę cen po zakończeniu wojny. U.S.A stanowią tu jaskrawy przykład: Nadprodukcja kapitału trwałego i zaostrzenie się kryzysu wprowadza jeszcze większe zamieszanie i chaos do obiegu pieniężnego i do przejawów inflacji. Rozwój monopoli i ich ingerencja w życie gospodarcze państwa wzmaga i zaostrza anarchię w całym kapitalistycznym gospodarstwie.

Niektóre środki reglamentacyjne, stosowane przez państwo, nie są w stanie zmienić podstawowych praw rozwoju kapitalizmu i usunąć anarchii produkcji. W rezultacie tej ingerencji sprzeczności wzmagają się, a chaos w życiu gospodarczym coraz bardziej wzrasta.

Niekiedy przytacza się jako dowód „planowego" oddziaływania państwa kapitalistycznego na walutę i jej niezależności od złota, sztucznie wytworzoną rozbieżność między poziomem cen towarów a papierowo-pieniężną ceną złota (kursem waluty). Przyjrzyjmy się przede wszystkim, jaki jest istotny sens tej rozbieżności, dajmy na to w takim państwie, jak U.S.A. W Stanach Zjednoczonych ustalono w roku 1934 sztywną cenę 35 dolarów za 1 uncję czystego złota. Mimo inflacji w okresie przedwojennym i powojennym — cena złota nie uległa zmianie i według niej przeprowadza się operacje walutą obcą. Przy rozpatrywaniu tej rozbieżności między złotym kursem waluty i poziomu cen, przede wszystkim rzuca się w oczy, że ta stała cena złota ukrywa inflację i faktyczną deprecjację waluty. Siła nabywcza dolara w porównaniu z okresem wojennym wynosiła w końcu 1946 r. od 40—65% przedwojennej (por. Survey of Current Business z lutego 1947 roku). W 1947 r. następuje dalszy spadek wartości dolara, a przy wymianie dolara na złoto dla celów handlu zagranicznego, posiadacz dolara otrzymuje taką samą ilość złota, co przed wojną. Stany Zjednoczone utrzymują przede wszystkim taką sytuację dlatego, aby zachować prestiż dolara. Dalej, monopole w czasie wojny tak się wzbogaciły, że wysoki kurs dolara nie przeszkadza im w przeprowadzeniu polityki dumpingowej. Równocześnie, wysoki kurs dolara daje Stanom Zjednoczonym podstawę do wysuwania żądań w stosunku do państw—konkurentów, by podtrzymywały trwałość ich waluty i nie dopuszczały do dumpingu walutowego. Wreszcie w stosunku do państw, względem których dla U.S.A. nie ma sensu zastosowanie dumpingu, wysoki kurs dolara oznacza, że państwa, którym potrzebne są towary amerykańskie, zmuszone są w U.S.A. za 35 uncji złota nabywać dwa razy lub jeszcze mniej towarów, niż przed wojną. Niska papierowa cena złota oznacza w gruncie rzeczy wysokie ceny towarów eksportowanych z U.S.A.

Tego rodzaju sytuacja, przy kompletnie ograniczonych możliwościach nabywczych rynku światowego, może jedynie przyspieszyć nadejście kryzysu w U.S.A. Jest jasne, że rozbieżność mię-

dzy oficjalnym kursem złota, a faktyczną deprecjacją dolara, nie może trwać bez końca: albo pod wpływem rozwijającego się kryzysu ceny spadną, albo pod wpływem trudności w zbycie towarów amerykańskich zagranicą papierowo-pieniężna cena złota U.S.A. wzrośnie, to znaczy dolar zostanie zdewaluowany, lub też wreszcie przy ostrym kryzysie nastąpi jedno i drugie, jak to miało miejsce w czasie kryzysu 1929—1933.

Międzynarodowy Fundusz Walutowy, który został stworzony na podstawie zasad, wysuniętych przez Stany Zjednoczone, stanowi obecnie dla Stanów Zjednoczonych podwójne korzyści: po pierwsze — to forma lokaty nadwyżki kapitałów amerykańskich, po drugie — ponieważ pojedyńcze państwa, wchodzące w skład Funduszu nie mogą zmienić kursu swej waluty bez specjalnego uprzedzenia o tym Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Stany Zjednoczone zabezpieczyły się przed nagłymi manewrami dumpingowymi (przy pomocy kursów walutowych) ze strony innych państw kapitalistycznych.

Niesłusznym byłoby niezwrócenie uwagi na okoliczność, że fiksacja złotych kursów walut oraz ich podtrzymywanie pomimo, że nie stanowi to czynnika decydującego w zapobieganiu inflacji, lub jej rozwoju, to jednak bezsprzecznie hamuje inflację, ponieważ łączy się to z zapewnieniem dodatniego bilansu płatniczego, a także w pewnym stopniu bezpośrednio powstrzymuje wzrost cen.

Znaczenie kursu złota dla całego obrotu handlowego i płatniczego i wpływ na ten obrót poprzez handel zagraniczny, wykazuje, że żadne „manipulowanie" nie jest w stanie usunąć panowania złota w warunkach współczesnego kapitalizmu.

Przy panowaniu papierowo-pieniężnego obiegu i przy bardzo poważnym ograniczeniu swobodnego obrotu złota mechanizm, za pośrednictwem którego złoto wykonywa swą funkcję miernika wartości, ulega szeregowi zmian form przejawowych.

Dla wyjaśnienia tego zagadnienia zanalizujemy najpierw wypadek obiegu papierowo-pieniężnego przy wolnym obiegu złota. Przy zamianie obiegu złotego na papierowo-pieniężny początkowy poziom cen — przy innych warunkach niezmienionych — będzie określony wartością złota. Załóżmy więc teraz, że ilość pieniędzy papierowych odpowiada ilości złotych pieniędzy, niezbędnych dla obiegu. W tych warunkach jeden dolar papierowy będzie się równał jednemu dolarowi złotemu. Załóżmy dalej, że wartość złota zmniejsza się. Co się stanie w przyjętym przez nas wypadku papierowo-pieniężnego obiegu? Wobec tego, że założyliśmy, iż ilość pieniędzy papierowych odpowiada niezbędnej ilości złotych pieniędzy przy dawnej wartości złota, to teraz wystąpi walka dwóch tendencji. Z jednej strony spadek wartości złota przy możliwości wolnej jego sprzedaży i zakupu nieodzownie odbije się na poziomie cen, z drugiej zaś strony stabilna ilość papierowych pieniędzy będzie przeszkadzała podniesieniu się poziomu cen. Ale ten wypadek stałej ilości pieniędzy papierowych jest czysto hipotetyczny. Znacznie bliższy realnej rzeczywistości jest wypadek zwiększającej się emisji pieniędzy papierowych.

W tym wypadku podwyższenie poziomu cen przy swobodnym obrocie złota będzie przede wszystkim wyrażało zmniejszenie wartości złota, a papierowo-pieniężna emisja, konieczna dla realizacji nowego poziomu cen, nie może być uważana za powiększającą się inflację.

Mniej więcej taka właśnie sytuacja istniała w warunkach pierwszej wojny światowej i w bezpośrednio powojennym okresie. W okresie tym nastąpił znacznie szybszy wzrost wydajności pracy, trwający przez szereg lat w produkcji złota. Wartość złota spadła, a ceny ukształtowały się na wyższym poziomie po wojnie w porównaniu z przedwojennym również w państwach, które utrzymały obieg złota. Z tego punktu widzenia należy przy określaniu wielkości inflacji w czasie pierwszej wojny światowej, dokonać poprawki na zmniejszenie wartości złota, ponieważ emisja papierowo-pieniężna była w pewnej części konieczną dla realizacji wyższego poziomu cen, wywołanego zmniejszeniem wartości złota.

Ta sama tendencja wystąpi również przy fiksacji przez państwo papierowo-pieniężnej ceny złota, chociaż cały ten mechanizm będzie tu działał inaczej. Zanalizujemy wypadek, gdy istnieje zakaz wolnego obrotu złotem i monopolizacja całego obrotu złotem znajduje się w ręku państwa. W tym wypadku wytworzą się w istocie dwie „ceny" złota. Jedna „cena" będzie wyrażała faktyczny stopień deprecjacji pieniądza papierowego odpowiednio do wzrostu jego ilości. Faktyczna ilość złota reprezentowana w każdej jednostce pieniądza papierowego przejawi się w poziomie cen. Druga cena — cena, płacona przez państwo za zakupione przezeń w sposób monopolistyczny złoto,

Rozbieżność między rzeczywistym spadkiem wartości pieniądza papierowego, a zafiksowaną ceną złota będzie wpływała na ruch wydobycia złota, a w rezultacie — na jego wartość. Jeśli, jak to miało miejsce w warunkach drugiej wojny światowej, przy niezmiennej, zafiksowanej przez państwo cenie złota, istnieje znaczna deprecjacja pieniądza papierowego, wzmaga to silnie tendencje do zmniejszenia wydobycia złota, co ma prawie zawsze miejsce przy wzroście cen towarów przy danej wartości złota. Będzie to stymulowało koncentrację wydobycia złota na najbardziej wydajnych kopalniach i w następstwie wprowadzenie nowych udoskonaleń technicznych, to jest obniżenie wartości złota. Należy tu jednak podkreślić, że techniczne udoskonalenia i bezpośrednia reakcja kapitału na wzrost cen towarów drogą zmniejszenia wydobycia złota, stanowią sprzeczne ze sobą procesy. Dlatego też spadek wartości złota pod naciskiem jego zafiksowanej ceny sprzedażnej jest procesem bardzo powolnym.

W warunkach państwowego monopolu na zakup i sprzedaż złota przy obiegu papierowo-pieniężnym proces zmiany cen — przy zmianie wartości złota — jest również procesem niezmiernie powolnym. Wzmaga się zatem wyżej wspomniana tendencja do zachowania danego poziomu cen przy danej ilości pieniędzy papierowych (przy pozostałych warunkach niezmienionych).

Istotnie, załóżmy, że dla obiegu potrzebna jest suma 10 miliardów dolarów i odpowiada ona sumie towarowych cen na 30 miliardów dolarów. Załóżmy, że wypuszczono ogółem 10 miliardów dolarów i suma cen pozostanie równa 30 miliardom dolarów. Niech równocześnie wartość złota obniży się o 10%. Wówczas suma cen stopniowo powinna się podnieść do 33 miliardów dol. Ponieważ jednak brak wolnego obiegu złota powstrzymuje oddziaływanie nowego poziomu wartości złota na ceny towarów i ponieważ ilość pieniędzy papierowych nie ulega zmianie, to możliwe tu jest zachowanie poprzedniego poziomu cen w ciągu określonego okresu czasu. W istocie każdy dolar papierowy będzie w tym wypadku reprezentował większą (o 10%), niż poprzednio ilość złota, ponieważ wartość złota zmniejszyła się. Wszystko to nie oznacza, że państwo może dowolnie ustalać poziom cen:

primo — zafiksowanie kursu złota i monopol państwa na jego zakup i sprzedaż nie usuwa cyklicznych wahań i nie może zapobiec kryzysom;

secundo — wysoki złoty kurs waluty przy wysokim poziomie cen utrudnia eksport, oznacza straty i stwarza tendencję do niepomyślnego bilansu handlowego;

tertio — wysoki złoty kurs waluty przy wysokim poziomie cen prowadzi do zmniejszenia wydobycia złota;

quarto — w tych warunkach pojawia się nieuchronnie czarny rynek, lokalne agia itp., podrywające oficjalne notowania waluty.

Wreszcie, sama wielkość obiegu pieniędzy papierowych nie zależy tylko od woli władzy państwowej.

Z kolei w rozpatrzonym przez nas wypadku musi wytworzyć się tendencja do spadku cen towarów i równocześnie do zniżenia kursu waluty w złocie, tj. do wyrównania spadku wartości waluty w towarach i w złocie przy niezmienionej wartości towarów.

To, że wzrost cen towarów przy równoczesnym wzroście emisji i spadku wartości złota wiąże się na powierzchni zjawisk tylko ze wzrostem emisji, a także to, iż istnieje tendencja do powolnego przystosowania poziomu cen do wartości złota, przy niezmienionej ilości pieniędzy papierowych, a w szczególności przy monopolu państwa na zakup i sprzedaż złota — te okoliczności są podstawą do iluzji, że pieniądz papierowy reprezentuje samodzielny miernik wartości. Lecz w każdym wypadku pieniądz papierowy jest niczym innym tylko reprezentantem określonej ilości złota, którego ilość — w wyniku całego szeregu różnych sprzecznych z sobą tendencyj i wahań zostaje ostatecznie określona ilością złotych pieniędzy koniecznych dla obiegu. Pieniądz papierowy nie może być miernikiem wartości.

Istotne zmiany zaszły w współczesnych warunkach również w funkcji złota, jako środka obiegowego. Złoto zostało zupełnie wyparte z obiegu. Z jednej strony stanowi to jakgdyby „racjonalizację" procesu obiegowego, ponieważ oszczędza się przez to koszty obiegu. W rzeczywistości jest to tylko wyrazem wzrostu sprzeczności kapitalistycznych. Dlatego też straty społeczeństwa, poniesione w związku z produkcją złota i chronieniu złotych zapasów nie uległy zmniejszeniu, lecz przeciwnie, powiększyły się. Mimo ,że złoto nie wykonuje funkcji środka obiegowego, nigdy przedtem pogoń za złotymi zapasami nie była tak wielka, jak obecnie.

Usunięcie złota ze sfery obiegowej bynajmniej nie stanowi jakiegokolwiek wzrostu planowości, zmniejszenia żywiołowości, lecz przeciwnie, jest ono skutkiem spotęgowania żywiołowości i tym

właśnie można wyjaśnić wzrost tendencji do prywatnej tezauryzacji złota. Jeszcze nigdy w ciągu całego okresu panowania rozwiniętego kapitalizmu tendencja ta nie była tak silna, jak obecnie. Wiadomo, że w czasie kryzysu 1929 — 1933 w Stanach Zjednoczonych prywatne osoby nagromadziły powyżej miliarda dolarów złota w naturze. Zakaz posiadania złota przez osoby prywatne doprowadził we Francji do ogromnego skupu dolarów, a w konsekwencji, do odpływu części francuskiego złota do U.S.A. W ten sposób zapasy złota w Stanach w pewnym stopniu odzwierciedlały nagromadzenie złota przez kapitalistów francuskich. Właśnie te dążenia kapitalistów do zabezpieczenia się przed kryzysem, bankructwem banków, inflacją itd. przez posiadanie realnych wartości zmusiły rządy w interesach kapitalistów do zupełnego znacjonalizowania zapasów złota, jako ważnych rezerw państwowych koniecznych do prowadzenia imperialistycznej walki. Państwo przejęło monopolistyczne używanie złota jako skarbu. Nie znaczy to oczywiście, że poszczególni kapitaliści pozbawieni zostali tej możliwości, mogą oni bowiem zakupywać wyroby złote itd.

Z drugiej strony, dążność do gromadzenia skarbów w jej barbarzyńskiej postaci, to jest gwoli nagromadzenia w warunkach państwowego monopolu na złoto, oznacza jedynie, że w prywatnym obiegu na równi ze złotem coraz częściej występują inne wartości (szlachetne kamienie itp.).

Zniesienie wymienialności banknotów na złoto i monopolizacja złota przez państwo, oznacza również modyfikację funkcji złota, jako środka płatniczego.

Z całej sumy wydobytego złota, mniej więcej 10% idzie na zapotrzebowanie przemysłowe, a z tej ostatniej sumy — powyżej 40% na różnego rodzaju wyroby jubilerskie (patrz Peterson i inni — Money and Baking, 1946 r. str. 510).

Wiadomo ,że chociaż funkcję środka płatniczego może spełniać nie samo złoto, lecz środki zastępujące je, to jednak ostatecznie środek płatniczy z natury swej musi być bezpośrednim wcieleniem ogólnego bogactwa. Okoliczność ta występuje ze szczególną wyrazistością w okresie kryzysu. Jeszcze w okresie kapitalizmu niemonopolistycznego w kryzysach przejawiało się fantastyczne dążenie do zamiany wszelkich towarów i wszystkich zobowiązań na złoto. Dążność ta znacznie zwiększała bankructwo banków i pogarszała sytuację banków emisyjnych. Jednakże, nie działała ona z tak wielką siłą jak w dobie ogólnego kryzysu kapitalizmu. Niemożność zaspokojenia dążeń kapitalistów do zamiany wszystkich ich tytułów na bogactwo w formie złota nieuchronnie prowadzi do spadku wartości pieniędzy kredytowych, do prób zaspokojenia potrzeb na gotówkę drogą emisji banknotów, do wstrzymania wymienialności na złoto i z kolei, do niepokrytej emisji i inflacji oraz do ogromnie silnych wstrząsów całej sfery obiegowej. Fakt, że pieniądz jako środek płatniczy nie może w ostatecznej instancji przybrać postaci złota, potęguje powikłanie wszystkich stosunków i nie może nie doprowadzić do poderwania stosunków kredytowych i do wzrostu anarchii w gospodarce kapitalistycznej.

Dziedziną niepodzielnego panowania złota jest jego funkcja jako pieniądza światowego. Bankructwa państw, brak koniecznych zapasów złota dla pokrycia ujemnych bilansów płatniczych doprowadza do rozkładu światowego obrotu płatniczego na szereg zamkniętych sfer (jak blok szterlingowy i w swoim czasie — sfery marki niemieckiej i jeny). Celem tych bloków była i jest zamiana w rozrachunkach między krajami, wchodzącymi w skład bloku, złota w naturze na zobowiązania dłużne, walutę papierową kraju, dominującego w danym bloku. To stwarzało i stwarza dla kraju dominującego w bloku i będącego wierzycielem, pewne handlowe przywileje, ponieważ pozostałe państwa — dłużnicy, nie mogą realizować otrzymanej waluty papierowej w inny sposób, aniżeli przez zakupy u państwa-wierzyciela. Te zamknięte bloki ograniczają rolę złota w rozrachunkach międzynarodowych, zwężając sferę jego zastosowania. Jednakże takie jedynie bloki wyrażają wzrost sprzeczności w gospodarce kapitalistycznej; są one stale podważane przez konkurencję, dążącą do obalenia zamkniętych sfer gospodarki kapitalistycznej. Próby stworzenia autarkicznych sfer gospodarki kapitalistycznej popadają w sprzeczność ze światowym społecznym podziałem pracy i nierównomiernością rozwoju.

Teraz więc wyraźnie widzimy, jak konkurencja amerykańska usiłuje pod hasłem „wolnego handlu" obalić brytyjską sferę bloku szterlingowego i jak dyktuje ona znane warunki w tym kierunku.

Wszystko, co wyżej powiedziano o roli złota potwierdza, że interwencja państw kapitalistycznych do ekonomiki, jak bardzo by ono się nie wzmagało — nie jest w stanie zastąpić żywioło-

wego mechanizmu obiegu pieniężnego przez planowe jego wykorzystanie. Ingerencja państwa może wprawdzie w pewnym stopniu zmienić formy przejawowe żywiołowych praw obiegu pieniężnego, ale nie jest ona w stanie ich usunąć.

Istotnie, weźmy taki elementarny fakt, jak ustalenie przez państwo określonej normy złotego pokrycia emisji pieniędzy kredytowych. Norma ta zawsze miała charakter umowny i często odzwierciedlała dążenia bankierów do wzbogacenia się na konieczności obiegu pieniężnego, w szczególności przy pogorszeniu się koniunktury gospodarczej. Taki sens miał np. akt Roberta Peela z 1844 r., ustalający zasady emisji banknotów w Anglii, które panowały w ciągu XIX i w początku XX stulecia. Jednak przy tym wszystkim — jakaś norma pokrycia rzeczywistego była konieczna i — gorzej, czy też lepiej — państwo stosowało środki w celu zapewnienia możliwości wymiany banknotów na złoto. Teraz państwo również ustala normy pokrycia emisji, nie jest ono jednak w stanie stworzyć normami pokrycia możliwości wymiany emitowanych pieniędzy na złoto.

Doświadczenie wykazało, że w warunkach kapitalizmu przedmonopolistycznego wystarczało 30—40% pokrycia złota dla ogólnej sumy emitowanych pieniędzy, aby w zwykłych warunkach, nie w czasie kryzysu, stworzyć możliwość stałej wymiany banknotów na złoto oraz utrzymywać stały kurs waluty. Stuprocentowe pokrycie emisji banknotów złotem w warunkach kapitalizmu niemonopolistycznego oznaczało w istocie, że banknot tracił właściwie swój charakter (jako banknot), że zamieniony został w kwit na złoto, w certyfikat złota. W dobie ogólnego kryzysu kapitalizmu stworzyła się sytuacja, która wygląda paradoksalnie. Ani przy 100, ani przy 200 procentowym pokryciu wymiana na złoto nie jest możliwa. Występuje to wyraźnie na przykładzie U.S.A. w okresie 1934—1939. Rozmiary wahań koniuktury gospodarczej i brak zaufania w trwałość banków są tak wielkie, że państwo i banki centralne znajdują się ciągle pod groźbą utraty znacznej części funduszu złota. Dlatego właśnie nawet najwyższy procent pokrycia waluty złotem w obecnej chwili nie tylko w czasie kryzysu i nadprodukcji, ale we wszelkich warunkach, nie jest w stanie w sposób należyty zapewnić trwałości waluty, której gwarancja kredytowa jest zachwiana. Oczywiście, nie chcemy twierdzić, że jest absolutnie niemożliwe przywrócenie w ciągu jakiegoś okresu czasu wymiany na złoto w którymś z kapitalistycznych krajów. Ale gdyby to nastąpiło, stanowiłoby to zjawisko chwilowe i nietrwałe.

Ingerencja państwa kapitalistycznego nie jest w stanie przezwyciężyć nieuchronnego wzrostu anarchii produkcji i nieuchronnego wzmagania się siły kryzysu. Ingerencja państwa kapitalistycznego zaostrza jeszcze bardziej sprzeczności ekonomiki kapitalistycznej, gdyż jest ona z reguły skierowana na popieranie interesów monopoli i w ostatecznym wyniku pogarsza sytuację mas pracujących, wzmaga polaryzację bogactwa i nędzy.

Prof. dr S. Rozmaryn

ORGANIZACJA KREDYTU KRÓTKOTERMINOWEGO W ZSRR (część I)

CZĘŚĆ I: PODSTAWY I ZASADY

I. Zasada ześrodkowania kredytu krótkoterminowego w Banku Państwa Z. S. R. R.

Radziecki system kredytu krótkoterminowego oparty jest na **zasadzie wyłączności Banku Państwa Z.S.R.R.**, tj. na zasadzie pełnego ześrodkowania kredytu krótkoterminowego w Banku Państwa Z.S.R.R. Znaczy to, że

1) **Żadne inne państwowe instytucje** bankowe nie udzielają kredytu krótkoterminowego [1]),

2) nie istnieje spółdzielczość kredytowa;

3) Bank Państwa udziela **jedynie kredytu krótkoterminowego**, podczas gdy kredyt średnio i długoterminowy do jego właściwości nie należy [2]).

ad 1) Obok Banku Państwa istnieją w Z.S.R.R. jeszcze tzw. **banki specjalne** oraz **kasy oszczędności**. Wszystkie one są instytucjami państwowymi [3]).

[1]) O nielicznych wyjątkach mowa jest w dalszym ciągu.

[2]) O niektórych odchyleniach od tej zasady — por. poniżej.

[3]) Trzeba też pamiętać, że w Z.S.R.R. nie istnieje odróżnienie państwa i samorządu terytorialnego; nie istnieją więc żadne instytucje komunalne, które byłyby instytucjami niepaństwowymi.

Banki specjalne[4]) nie przyjmują żadnych wkładów i z reguły nie udzielają kredytów, ani krótko- ani długoterminowych. Ich zadaniem jest jedynie kontrola właściwego zużycia sum przeznaczonych na budownictwo kapitalne: kredyt bankowy nie jest źródłem finansowania państwowego budownictwa kapitalnego.

Od reguły, że banki specjalne nie są powołane do udzielania kredytów krótkoterminowych, **istnieją następujące wyjątki**, dotyczące jednak stosunkowo nieznacznego kręgu przypadków.

a) banki specjalne udzielają kredytu krótkoterminowego organizacjom **budowlano-montażowym** na sezonowe zakupno przez nie materiałów, oraz na remont mechanizmów i środków transportowych;

b) ponad to Cekombank udziela kredytu krótkoterminowego na potrzeby eksploatacyjne (nie inwestycyjne) **komunalnej gospodarki mieszkaniowej i użyteczności publicznej** i na pokrycie krótkotrwałych potrzeb **budżetów miejscowych**;

c) W związku z przywróceniem w czasie wojny zlikwidowanych poprzednio tzw. „oddziałów zaopatrzenia robotników" (ORS), których zadaniem była troska o aprowizację i zaopatrzenie pracowników przedsiębiorstw, postanowiono, że ORS'y korzystać mają z kredytu krótkoterminowego w **Selchozbanku.**

Kasy oszczędności, noszące oficjalną nazwę „Państwowych Pracowniczych Kas Oszczędności" i podległe Ministerstwu Finansów Z.S.R.R., powołane są jedynie do przyjmowania wkładów oszczędnościowych oraz do dokonywania nieliczonych operacji inkasowych, przelewowych, i dotyczących pożyczek państwowych, **nie udzielają natomiast kredytu krótkoterminowego.**

Jedynym wyjątkiem, nie mającym jednak w gospodarce narodowej znaczenia, jest udzielanie **ludności** (a nie przedsiębiorstwom) pożyczek pod zastaw pożyczek państwowych, na okres 6 miesięcy, do wysokości 30% wartości nominalnej. Pożyczki te, mające charakter czysto konsumcyjny, udzielane były przez wszystkie kasy oszczędności bez jakichkolwiek wstępnych formalności itp.[5])

Pozornym tylko wyjątkiem od zasady wyłączności Banku Państwa Z.S.R.R. w dziedzinie kredytu krótkoterminowego jest udział w tym zakresie **„Banku finansowania handlu zagranicznego Z.S.R.R." (Wniesztorgbank).** Bank ten jest instytucją kredytu krótkoterminowego dla przedsiębiorstw handlu zagranicznego, importowych i eksportowych. Wyjątek ten jest pozornym dlatego, że „Wniesztorgbank" jest tylko specjalnym ogniwem aparatu organizacyjnego Banku Państwa Z.S.R.R.

ad 2) Spółdzielnie kredytowe obecnie w Z.S.R.R. nie istnieją. W okresie tzw. NEP'u istniały zorganizowane na zasadzie spółdzielczej „Stowarzyszenia kredytu rolniczego" w dziedzinie prywatnego handlu i przemysłu „Stowarzyszenia wzajemnego kredytu". Spółdzielnie te działały pod ścisłym nadzorem. Pierwsze korzystały z pomocy państwa, drugie — nie. W następstwie jednak w rezultacie kolektywizacji rolnictwa oraz likwidacji prywatnego handlu i przemysłu spółdzielczość kredytowa, zarówno rolnicza jak i handlowo-przemysłowa przestała istnieć.

ad 3) Bank Państwa Z.S.R.R. jest jak widzieliśmy jedyną instytucją kredytu krótkoterminowego **i tylko krótkoterminowego.**

Przez kredyt krótkoterminowy rozumie się w zasadzie pożyczki, udzielane na okres nie przekraczający jednego roku. Faktycznie jednak, jak się okaże z dalszych rozdziałów, terminy pożyczek, udzielanych przez Bank Państwa Z.S.R.R. **są znacznie krótsze**, gdyż wynoszą niekiedy nawet tylko kilka dni (3 dni).

Kredyty długo- i średnioterminowe nie należą do właściwości Banku Państwa Z.S.R.R. Pewne odchylenia wprowadzone zostały bezpośrednio przed wojną 1941—1945 roku w związku z akcją, zmierzającą do podniesienia i rozwoju **przemysłu miejscowego**; przepisy te uległy następnie rozszerzeniu, ale utrzymały się w ramach przemysłu miejscowego i spółdzielczości przemysłowej[6]).

Na mocy tych przepisów Bank Państwa Z.S.R.R. udzielać może kredytu **na okres jednego roku** na tworzenie, lub rozszerzenie przedsiębiorstw przemysłu miejscowego aprowizacyjnych, produkujących artykuły użytku powszechnego z surowców miejscowych itp. Korzystać mogą z tych kredytów przedsiębiorstwa przemysłu miejscowego, tzw. spółdzielczość przemysłowa (tj. spółdzielnie pracy) i spółdzielnie inwalidów. Kredyt

[4]) O nich por. „Wiadomości N.B.P." 1948 Nr 4 str. 26.

[5]) W 1941 udzielanie tych pożyczek zostało w związku z wojną zawieszone.

[6]) Przemysłem miejscowym nazywa się w Z.S.R.R. przemysł, należący do obwodów, krajów, rejonów, miast i administrowany przez władze miejscowe.

ten nie może przekroczyć sumy 1 miliona rubli na przedsiębiorstwo.

Ponieważ omówione tu (L. 1—3) wyjątki i odchylenia są tylko nieznacznym naruszeniem ogólnej reguły, mówić możemy o **monopolu Banku Państwa Z.S.R.R. w dziedzinie kredytu krótkoterminowego.** Stanowisko to uzyskał Bank Państwa Z.S.R.R. w 1928 r. Poprzednio bowiem w okresie NEP'u, kredyt krótkoterminowy był domeną **kilku** państwowych instytucji bankowych, pomiędzy które podzieloną była klientela. Banki te miały za zadanie obsługiwać krótkoterminowym kredytem określone gałęzie gospodarki narodowej. I tak:

a) Państwowy przemysł i handel korzystały z kredytu w „Banku Handlowo-Przemysłowym", który podlegał resortowi przemysłu i handlu (tzw. Wyższej Radzie Gospodarki Narodowej, będącej kolegialnym ministerstwem);

b) Elektryfikacją zajmowała się Spółka akcyjna „Elektro-Kredyt", przekształcona potem w „Elektrobank";

c) Spółdzielczość korzystała z kredytu w „Banku Spółdzielczości Spożywczej" („Pokobank"), przekształconym następnie w „Wszechrosyjski Bank Spółdzielczy", „Wsjekobank", a na Ukrainie: „Ukraibank";

d) Handel zagraniczny, oparty na monopolu państwowym korzystał z kredytu w „Rosyjskim Banku Komercyjnym" (Roskombank).

Wszystkie te banki zostały jednak już z końcem lat dwudziestych **zlikwidowane,** a Bank Państwa Z.S.R.R. stał się jedyną instytucją kredytu krótkoterminowego, zarówno dla gospodarki państwowej, jak i dla gospodarki spółdzielczej. Dzisiaj więc przedsiębiorstwa państwowe i spółdzielcze wszelkiego rodzaju i wszelkich gałęzi obsługiwane są [7]) tylko przez Bank Państwa Z.S.R.R.

Jako instytucja, mająca monopol kredytu krótkoterminowego, z którego korzystają stale i systematycznie wszystkie przedsiębiorstwa, zarówno państwowe jak i spółdzielcze, Bank Państwa Z.S.R.R. posiadać musi, rzecz oczywista, bardzo rozgałęzioną organizację. Bez stworzenia dostatecznie gęstej sieci placówek, obejmującej całe państwo, nie mógłby istnieć system kredytu krótkoterminowego, który funkcjonuje w ZSRR już od lat 15.

Bank Państwa utworzony został w RSFRR jeszcze w 1921 r., i podlegał Komisarzowi Ludowemu Finansów. Był on instytucją kredytową i emisyjną. Po utworzeniu Z.S.R.R., przekształcony został w 1923 r. w Bank Państwa Z.S.R.R. Obecna jego struktura opiera się na szeregu aktów prawnych, w szczególności na konstytucji i mającym moc ustawy statucie z r. 1929 [8]).

Bank Państwa Z.S.R.R. jest nie tylko:

a) jedyną instytucją **kredytu krótkoterminowego,** lecz spełnia poza tym funkcje,

b) **instytucji emisyjnej i banku dewizowego** (na zasadach wyłączności), i jest

c) jedynym **centrum obrotu bezgotówkowego** [9]).

Zgodnie z zasadami polityki bankowej, sformułowanymi przez **Lenina** [10]) organizacja Banku Państwa Z.S.R.R. opiera się na zasadzie ścisłej **centralizacji, przy równoczesnej rozbudowie sieci organizacyjnej placówek Banku Z.S.R.R. na terenie całego państwa.**

II. Zasada bezpośredniego kredytu

Jedną z najistotniejszych cech, stanowiących o specyficznym charakterze radzieckiego kredytu krótkoterminowego, jest — obok omówionej już zasady ześrodkowania tego kredytu w Banku Państwa — **zasada bezpośredniości kredytu bankowego.** Treścią tej zasady jest **wykluczenie kredytu bankowego w formie dyskonta weksli,** lub innych papierów wartościowych. W miejsce kredytu, udzielanego w formie dyskonta weksli (kredytu dyskontowego) jedyną dopuszczalną formą jest **udzielanie kredytu bezpośrednio dłużnikowi na podstawie jego (i tylko jego) zobowiązań.**

Zasada wykluczenia kredytu dyskontowego i zastąpienie jej wyłącznie formą tzw. „bezpośredniego kredytu bankowego" łączy się z okresem likwidacji prywatnego handlu i przemysłu i wprowadzona została z końcem lat dwudziestych [11]). Poprzednio, mniej więcej do 1930 r., normalną i przeważającą formą kredytu bankowego był dyskont weksli przez Bank. Bank dyskontował weksle, przedstawione mu przez klienta, a wydane przez inne przedsiębiorstwa państwowe lub spółdzielcze. Weksle te wystawiane były na zabezpieczenia zobowiązania z kredytu towarowe-

[7]) Z wyjątkami, o których mowa była wyżej.

[8]) Statut jest silnie przestarzały i cały szereg jego przepisów faktycznie nie jest dziś stosowany.

[9]) Por. **autora:** Organizacja obrotu bezgotówkowego w Z.S.R.R., Wiadomości N.B.P. 1948 Nr 4 i 5.

[10]) Dzieła (3 wyd.), Tom XXX, 380; por. też XXI, 260.

[11]) **Golew:** Rozwój kredytu radzieckiego, w zbiorowej książce „Finanse Z.S.R.R. w ciągu 30 lat". Moskwa, 1947, str. 77 i nast.

go, udzielanego we wzajemnych stosunkach między przedsiębiorstwa (tzw. „kredyt handlowy").

Tzw. **„reforma kredytowa"** oparta na uchwale CKW i RKL ZSRR z 30 stycznia 1930 wprowadziła radykalną zmianę istniejącej formy kredytu krótkoterminowego. Reforma kredytowa polegała bowiem na:

a) **zniesieniu „kredytu handlowego"** i

b) **zniesieniu kredytu dyskontowego,** przy równoczesnym zastąpieniu ich

a) **zakazem świadczenia towarów, lub usług na kredyt** w całej dziedzinie gospodarki państwowej i spółdzielczej, a zatem zakazem wydawania weksli między przedsiębiorstwami, jak również wypłaty zadatków i zaliczek, wreszcie

b) **wprowadzeniem „bezpośredniego kredytu bankowego".**

Reforma kredytowa opierała się na założeniu, że kredyt dyskontowy sprzeczny jest z zasadą planowości, wprowadzała bowiem w procesie kredytowania niepotrzebne ogniwa pośrednie. Ponadto kredyt ten doprowadzał do wielości źródeł kredytu przedsiębiorstw, gdyż źródłem kredytu był dla nich zarówno dostawca towarów lub usług (świadczonych na kredyt) jak i bank, dyskontujący weksle. Kredyt dyskontowy nie wykluczał weksli pozornych, wystawianych w drodze porozumienia przedsiębiorstw (rzekomego nabywcy i rzekomego sprzedawcy) w celu stworzenia dokumentu dla dyskonta, a więc w celu otrzymania od banku kredytu mimo, iż w rzeczywistości żadnej realnej transakcji gospodarczej między przedsiębiorstwami nie było.

Wychodząc z tych założeń, wspomniana uchwała z 30 stycznia 1930 r. „O reformie kredytowej" zabroniła przedsiębiorstwom uspołecznionym (tj. państwowym i spółdzielczym) świadczenia sobie towarów, lub usług na kredyt i ustanowiła wymóg **natychmiastowej zapłaty.** Ponadto zabroniono im wydawać sobie wzajemnie zadatki lub zaliczki w związku z zawieranymi tranzakcjami, gdyż byłoby to obejściem zakazu udzielania sobie wzajemnie kredytu (od tej ostatniej zasady istnieją tylko pewne wyjątki, np. dla przedsiębiorstw budowlanych). **Tym samym zlikwidowany został całkowicie kredyt wekslowy. W obrocie wewnętrznym Z.S.R.R. weksli w ogóle obecnie się nie spotyka,** a obowiązująca ustawa wekslowa (przystosowana do międzynarodowej konwencji, której Z.S.R.R. jest uczestnikiem) faktycznie może mieć zastosowanie tylko do obrotów Z.S.R.R. z zagranicą.

Jeżeli dotąd przy kredycie dyskontowym, dostawca (sprzedawca) udzielał kredytu tzw. handlowego, a powstające w związku z tym własne czasowe potrzeby finansowe dostawca z kolei pokrywał w banku kredytem dyskontowym, to po zabronieniu kredytu handlowego oczywiście upaść musiała forma kredytu dyskontowego. Zastąpił ją **„bezpośredni kredyt bankowy"**, tj. pożyczki udzielane przez Bank Państwa **bezpośrednio temu przedsiębiorstwu, które kredytu potrzebuje, a zatem z reguły już nie sprzedawcy, lecz nabywcy.** Przy kredycie dyskontowym, rzecz oczywista, nabywca również korzystał z kredytu bankowego **ale tylko pośrednio,** a mianowicie po przez kredyt handlowy (towarowy), przy czym kredytujące przedsiębiorstwo z kolei szukało kredytu w Banku w formie dyskonta otrzymanych weksli.

Zasada wykluczenia „kredytu handlowego" i zastąpienia go „bezpośrednim kredytem bankowym" obowiązuje do dzisiaj jako kardynalna zasada organizacji radzieckiego kredytu krótkoterminowego. Sposób jej technicznego przeprowadzenia regulują szczegółowe i zróżniczkowane przepisy, które będą przedstawione w II-ej części.

III. Rodzaje kredytu krótkoterminowego

Kredyty krótkoterminowe, udzielane przez Bank Państwa Z.S.R.R. można oczywiście klasyfikować na podstawie różnych kryteriów podziału. W nauce radzieckiej spotyka się często klasyfikację według sprawdzianu przynależności do określonego stadium cyklu produkcyjnego [12]). Najjaśniejszą będzie klasyfikacja przyjęta w obowiązujących przepisach.

Kredyt finansuje następujące kategorie potrzeb:

1. **Wydatki sezonowe,** a więc
   a) sezonowe procesy produkcyjne (tzw. „nakłady sezonowe") np. w rolnictwie;
   b) gromadzenie sezonowe zapasów (surowca, paliwa itp.);
   c) tworzenie sezonowych zapasów towarów (gotowych wyrobów) w handlu.

Wydatki te pokrywane są w całości przez kredyt bankowy.

2. **Potrzeby związane z obrotem towarowym w handlu.**

[12]) Np. **Usoskin:** Podstawy kredytu i rozrachunków, Moskwa, 1939, str. 174 i nast.

Wydatki te pokrywane są przez kredyt z reguły tylko do pewnej wysokości.

3. **Potrzeby związane z istniejącym systemem obrotu bezgotówkowego.**

Potrzeby te pokrywane są w całości przez kredyt bankowy.

4. **Nadzwyczajne (nieprzewidziane) wydatki eksploatacyjne** — pokrywane są w całości przez kredyt, o ile nie są zawinione przez przedsiębiorstwo.

5. Wyjątkową formą jest finansowanie w drodze kredytu **pewnych stałych potrzeb eksploatacyjnych w dziedzinie produkcji** są kredyty dla przedsiębiorstw przemysłu budowy maszyn.

Potrzeby te **częściowo** finansowane są w drodze kredytu bankowego, mimo, iż mają charakter stały.

IV. Rozgraniczenie kredytu i własnych środków obrotowych

Dalszą podstawową zasadą, która skrystalizowała się nieco później [13]), przy sposobności usunięcia uznanych za szkodnictwo gospodarcze wypaczeń reformy kredytowej, jest **zasada rozgraniczenia potrzeb finansowych przedsiębiorstwa, pokrywanych przez kredyt bankowy i potrzeb pokrywanych własnymi środkami obrotowymi przedsiębiorstwa.**

Kredyt krótkoterminowy dostarczać ma przedsiębiorstwu jedynie środków obrotowych, a więc finansować eksploatację, a nie inwestycje. Jak jednak rozwiązać problem określenia **wzajemnego stosunku** własnych funduszów obrotowych przedsiębiorstwa do funduszów obrotowych dostarczanych przedsiębiorstwu przez Bank Państwa w drodze kredytu krótkoterminowego? Sprawa ta rozstrzygnięta jest w sposób **niejednakowy** dla kredytów różnego rodzaju.

1. **Kredyty na wydatki eksploatacyjne produkcji. Pewne, z góry określone**, kategorie potrzeb eksploatacyjnych pokrywane być winny przy pomocy środków obrotowych własnych, inne natomiast, **również z góry określone kategorie** potrzeb eksploatacyjnych przedsiębiorstwa pokrywane być winny w drodze bezpośredniego kredytu bankowego. Innymi słowy: **kategorie** potrzeb eksploatacyjnych, pokrywanych w drodze kredytu są **ściśle określone** i odgraniczone od innych potrzeb eksploatacyjnych, pokrywanych przy pomocy środków obrotowych własnych.

Zasadą rozgraniczenia jest odróżnienie potrzeb **stałych** od potrzeb **przejściowych.** Pierwsze, o charakterze stałym, pokrywane są funduszami, które **na stałe** oddane są przedsiębiorstwu, a **więc** funduszami obrotowymi własnymi; drugie, o charakterze przemijającym (czasowym) pokrywane są z funduszów, dostarczonych jedynie czasowo, a więc w drodze kredytu krótkoterminowego.

Do kategorii potrzeb **stałych** należą „środki, niezbędne dla zapewnienia (przedsiębiorstwu) **minimalnego zapasu**: surowca, materiałów produkcyjnych i pomocniczych, paliwa, półfabrykatów, niezakończonej produkcji, gotowych wyrobów i towarów, małocennego inwentarza, a także wkładów na wydatki przyszłych lat, — **koniecznego dla wykonywania przez przedsiębiorstwo jego programu**“ [13]).

Chodzi więc o minimalne środki, które **stale** potrzebne są jako warunek wykonywania przez przedsiębiorstwo jego normalnej działalności, zgodnie z ustanowionym dla przedsiębiorstwa planem. Środki te nie powinny przekraczać niezbędnego minimum, koniecznego dla stałej, normalnej działalności eksploatacyjnej przedsiębiorstwa. To stałe minimum, określone corocznie zgodnie z corocznym planem produkcyjnym przedsiębiorstwa, nosi nazwę **„normatywów“**. Normatywy określane są indywidualnie i corocznie dla każdego przedsiębiorstwa, co do każdej z wymienionych wyżej kategorii: surowca, materiałów pomocniczych, paliwa itp. Rzecz oczywista, że np. wzrost normalnej szybkości obrotów, ulepszenia warunków transportowych itp. pozwala zniżyć wysokość normatywu danej kategorii, podczas gdy zahamowanie szybkości lub utrudnienia transportowe działają w odwrotnym kierunku. To samo dotyczy zmniejszenia lub zwiększenia planu produkcji. Normatywy, określane są corocznie dla każdego przedsiębiorstwa, przez organa hierarchicznie wyższe. Normatywy ustalane są w naturze, a **mianowicie w pewnej ilości dni** [14]). Przeliczone na pieniądze normatywy dają w swej sumie wysokość niezbędnych przedsiębiorstwu **własnych** środków obrotowych. Można to też wyrazić słowami, że fundusze obrotowe własne są funkcją normatywów, gdyż ze zmianą normatywów zmieniać się winna też wysokość niezbędnych przedsiębiorstwu funduszów własnych.

---

[13]) Rozporządzenie z 23.VII.1931 r.

[14]) Np. normatyw węgla dla przedsiębiorstwa X równy jest 15-dniowemu zapasowi potrzebnemu dla produkcji itp.

Wynika stąd, że **potrzeby produkcyjne przedsiębiorstwa, pozostające w granicach normatywów, nie powinny być nigdy finansowane w drodze kredytu bankowego.** Innymi słowy: jeżeli np. normatyw węgla określony jest w ilości 15-dniowego dziennego zużycia, to zapotrzebowanie węgla w tych granicach nie może być pokrywane kredytem bankowym, lecz tylko funduszami własnymi.

Naodwrót, potrzeby produkcyjne przedsiębiorstwa, **przekraczające normatywy, a zatem potrzeby o charakterze stałym, lecz przemijającym, pokrywane być winny wyłącznie przez kredyt bankowy.** Termin i wysokość pożyczki bankowej przystosowaną być winna do planowych terminów i wysokości tych niestałych (czasowych, przemijających) potrzeb przedsiębiorstwa.

Ustawodawca radziecki wychodzi z założenia, że pokrywanie przemijających potrzeb produkcyjnych funduszami, oddanymi przedsiębiorstwu na stałe (a więc własnymi funduszami obrotowymi przedsiębiorstwa) byłoby niedopuszczalnym i niegospodarnym obdzielaniem przedsiębiorstwa funduszami, o których **z góry wiadomo,** że w pewnych okresach czasu są mu całkowicie niepotrzebne: mianowicie w okresach kiedy te przemijające potrzeby nie istnieją. Stałe wykorzystanie tych funduszów dla dobra gospodarki narodowej możliwem jest natomiast wtedy, gdy udzielane są indywidualnemu przedsiębiorstwu na jego planowe potrzeby tylko czasowo, tzn. tylko na okres istnienia tych (przemijających) potrzeb.

Wychodząc z tych założeń, obowiązujące przepisy określają. **Wyczerpująco** kategorie (przemijających) potrzeb eksploatacyjnych produkcji, pokrywanych **wyłącznie** w drodze kredytu krótkoterminowego. Są to wszystko wydatki eksploatacyjne o charakterze sezonowym, a więc przemijające. Wydatki te należą do rzędu **„ponadnormatywnych"**, tj. przekraczają wysokość normatywów [15]).

Inaczej uregulowaną jest sprawa rozgraniczenia wydatków, które pokrywane być mają własnymi środkami i wydatkami, finansowanych w drodze kredytu krótkoterminowego, co do innych rodzajów kredytu. I tak:

2. Kredyty dla przedsiębiorstw handlowych.

Przedsiębiorstwa handlowe korzystają z kredytu na zakupno zapasów towarów sezonowych. Ponadto jednak **przedsiębiorstwa handlowe korzystają z kredytu także stale.** Rozgraniczenie między potrzebami przedsiębiorstw handlowych, pokrywanymi przez własne środki obrotowe i finansowanymi w drodze kredytu opiera się na innej zasadzie, aniżeli omówiony wyżej podział na potrzeby normatywne i ponadnormatywne.

Dla przedsiębiorstw handlowych obowiązują następujące zasady:

a) w granicach miesięcznego planu obrotu towarowego przedsiębiorstwo handlowe opłaca każdą nabytą przez się partię towaru **częściowo z własnych funduszów, a częściowo przy pomocy kredytu bankowego.**

Innymi słowy, każda transakcja nabycia towarów finansowana jest **w określonym z góry stosunku procentowym** zarówno przez własne fundusze przedsiębiorstwa jak i przez kredyt krótkoterminowy.

b) wszystkie transakcje nabycia towarów **od chwili gdy przedsiębiorstwo handlowe wykona swój miesięczny plan obrotu towarowego finansowane są w całości przez Bank.**

W ten sposób dla przedsiębiorstw handlowych obowiązuje w granicach planu obrotu „zasada procentowego udziału", a powyżej planu — pełne finansowanie przez Bank [16]).

3) Kredyty związane z obrotem bezgotówkowym i nadzwyczajnymi potrzebami eksploatacyjnymi. Służą na pokrycie danych potrzeb w całości. Innymi słowy, potrzeby finansowe przedsiębiorstw, związane ze specyficznym radzieckim systemem obrotu bezgotówkowego i nadzwyczajne (nieprzewidziane) wydatki finansuje Bank w całości.

V. Zasada planowości.

Radziecki system kredytu bankowego opiera się na zasadzie planowości. Wyraża się to w następujących momentach:

1) **Kredyt krótkoterminowy jest planowany** na okresy roczne, kwartalne i miesięczne, w skali całego państwa, w przekroju ministerstwa, głównych zarządów, zjednoczeń i indywidualnych przedsiębiorstw oraz w przekroju terytorialnym;

2) Zazwyczaj jedynie te przemijające potrzeby przedsiębiorstwa, **które objęte są jego planem produkcyjnym** (np. określone, planowe, zakupy) finansowane są w drodze kredytu;

[15]) O tym por. **autora:** Środki obrotowe przedsiębiorstw państwowych w Z.S.R.R., („Państwo i Prawo", 1946, Nr 10).

[16]) O zawiłej, lecz bardzo pomysłowej stronie technicznej tego kredytu będzie mowa szczegółowo w części II.

3) Prawo do otrzymania od banków kredytów istnieje **tylko wtedy i o tyle, gdy i o ile przedsiębiorstwo wypełnia swój plan: gospodarczy.**

ad 1) Całokształt operacji kredytu krótkoterminowego planowany **jest w tzw. planie kredytowym Z.S.R.R.** Plan ten jest szczegółowym narodowym planem gospodarczym, a zarazem integralną częścią narodowego planu gospodarczego, z którym musi być sharmonizowany i na którym się opiera.

Plan kredytowy Z.S.R.R. uchwala corocznie Rada Ministrów Z.S.R.R. Roczny plan kredytowy dzieli się na okresy kwartalne i miesięczne.

Projekt planu układa **Bank Państwa Z.S.R.R.** na podstawie zgłoszeń Ministerstw i innych centralnych organów (np. centralnych organów spółdzielczych). Projekt ułożony przez Bank Państwa Z.S.R.R., opiniowany jest przez Państwową Komisję Planowania Z.S.R.R. i przez Ministerstwo Finansów Z.S.R.R., które badają zgodność projektu z narodowym planem gospodarczym względnie z budżetem.

Plan kredytowy Z.S.R.R. określa.

a) przewidywane **środki**, z których Bank Państwa udzielać **będzie** kredytów, a zatem przewidywane wkłady klienteli, spłatę zobowiązań, zysk Banku;

b) przewidywane **kredyty**, jakich Bank udzieli, z odpowiednią konkretyzacją [17]).

Saldo planu kredytowego Z.S.R.R. tj. suma, w której wyraża się wzajemny stosunek: a) środków i b) kredytów, może być dodatnim lub ujemnym. Saldo dodatnie świadczy o przewyżce środków Banku Państwa ponad planowane kredyty; saldo ujemne o niedoborze środków. W pierwszym przypadku Rada Ministrów Z.S.R.R. uchwala odpowiednie zmniejszenie obiegu pieniężnego, w drugim przypadku Rada Ministrów Z.S.R.R. pozwala na zwiększenie obiegu pieniężnego w drodze emisji na pokrycie ujemnego salda. Z tej przyczyny saldo planu kredytowego nazywa się też **„dyrektywą emisyjną"**.

Plan kredytowy obejmuje kredyty wszelkiego rodzaju. Niektóre z nich rozdzielane są w planach w ten sposób, iż **w drodze postępującej konkretyzacji** (przez Ministerstwa, Zarządy Główne, Trusty) dochodzą do indywidualnych **przedsiębiorstw** (klientów). Inne znów rodzaje kredytów rozdzielane są w planach nie pomiędzy ministerstwa itd., lecz tylko pomiędzy terytorialne placówki **Banku.**

ad 2) Planowość w systemie kredytowym przejawia się także w tym, że nie **wszelkiego rodzaju** przemijające potrzeby przedsiębiorstwa finansowane są przez Bank Państwa, lecz tylko potrzeby: a) przewidziane przez plan produkcji danego przedsiębiorstwa, b) w wysokości przez ten plan przewidzianej, c) na okres trwania, przewidziany w tym planie, z tym, że d) plan zróżniczkowany jest oddzielnie dla każdego **tzw. przedmiotu kredytu"**, (np. na surowiec, paliwo, materiały pomocnicze itp.).

Wynika stąd, że **ponadplanowe** potrzeby, a zatem potrzeby nieprzewidziane przez plan, albo w wysokości lub w czasie nieodpowiadające planowi gospodarczemu danego przedsiębiorstwa, nie mogą być finansowane przez Bank.

ad 3) Byłoby poważnym błędem mniemać, że przewidziane przez plan kredytowy dla danego przedsiębiorstwa kredyty należą mu się już z tego tylko tytułu, że ustalone są w planie kredytowym (planie finansowym przedsiębiorstwa), niezależnie od stopnia wypełnienia przez przedsiębiorstwo planu produkcji.

Takie ogólnikowe „kredytowanie pod plan" istniało rzeczywiście w okresie 1930/31. zostało jednak w 1931, przy usunięciu tzw. „wypaczeń reformy kredytowej [18]) uznane za **szkodnictwo gospodarcze i za sabotaż reformy kredytowej.**

Kredyt krótkoterminowy od 1931 r. związany jest nietylko z planem, lecz i wykonaniem planu (programu) przez przedsiębiorstwo, mające korzystać z kredytu.

Bank Państwa Z.S.R.R. udziela przedsiębiorstwu kredytu w zasadzie do wysokości przewidzianej w planie. Wysokość faktycznie (w tych granicach) udzielanej pożyczki zależy jednak od stopnia i toku wykonywania przez przedsiębiorstwo jego planów gospodarczych. Innymi słowy: **niewykonanie planu** (np. wykonanie go tylko w 80%) **pociąga za sobą odpowiednie obniżenie wysokości kredytu krótkoterminowego**, którego przedsiębiorstwo może się od Banku domagać. Z tej przyczyny ustawodawstwo, nauka i praktyka mówią, że w 1931 odrzucono finansowanie **„pod plan"**, a **przyjęto** system finansowania **„w zależności od stopnia wykonania planu"**.

(c.d.n.)

[17]) Obiekty, podmioty, wysokość, termin itp.

[18]) Rozporządzenia Rady Kom. Ludowych z 14 stycznia 1931 i 20 marca 1931.

Dr Z. Witkowski

O UDOSKONALENIU GOSPODARKI PIENIĘŻNEJ PRZEDSIĘBIORSTW

ZASADA WYODRĘBNIONEJ GOSPODARKI INWESTYCYJNEJ I EKSPLOATACYJNEJ.

Jedną z podstawowych zasad gospodarki finansowej przedsiębiorstw państwowych, sprecyzowanych w uchwale Rady Ministrów z dnia 21.8.1947 r. o systemie finansowym, jest postulat rozgraniczenia gospodarki inwestycyjnej i eksploatacyjnej. Teza XI cytowanej uchwały głosi jak następuje:

> „Gospodarka pieniężna inwestycyjna w przedsiębiorstwach winna być ściśle wyodrębniona od gospodarki pieniężnej eksploatacyjnej — w oparciu o zakaz zużywania środków obrotowych na cele inwestycyjne i naodwrót".

Zasada ta stanowi pewną nowość w zakresie ekonomiki przedsiębiorstwa.

Polityka finansowa przedsiębiorstw prywatno - kapitalistycznych rozpada się wprawdzie również na politykę finansową inwestycyjną i eksploatacyjną. W obu tych dziedzinach gospodarki pieniężnej obowiązują pewne swoiste prawidła, od których zależy równowaga finansowa i zdrowy rozwój przedsiębiorstwa. W myśl tych prawideł eksploatacja (produkcja) może być finansowana przy pomocy krótkoterminowych kapitałów obcych, przy czym jednak termin wymagalności tych kredytów musi się pokrywać conajmniej z cyklem obrotowym danego przedsiębiorstwa. Działalność inwestycyjna zaś może być finansowana wyłącznie przy pomocy funduszów długoterminowych (kapitałów własnych lub kredytów długoterminowych). Nieprzestrzeganie tych zasad może spowodować mniej lub więcej ujemne skutki dla przedsiębiorstwa. W szczególności finansowanie eksploatacji przy pomocy wygospodarowanych kapitałów własnych ogranicza jego możliwości rozwojowe, mianowicie rozbudowę zdolności produkcyjnej. Na odwrót, finansowanie majątku trwałego przy pomocy kapitałów krótkoterminowych pociąga za sobą z reguły trudności płatnicze i zachwianie się równowagi finansowej przedsiębiorstwa. Jakkolwiek zatem każde przedsiębiorstwo prywatno - kapitalistyczne, dbające o prawidłowy rozwój i pomyślną strukturę finansową, przestrzega skrupulatnie wymienionych zasad, to jednak nie wyodrębnia ono formalnie ani materialnie gospodarki pieniężnej inwestycyjnej od gospodarki pieniężnej eksploatacyjnej.

Inaczej przedstawia się sprawa w przedsiębiorstwach działających w ustroju gospodarki planowej i włączonych do scentralizowanego systemu finansowego w skali ogólno-państwowej. Ścisłe rozgraniczenie gospodarki inwestycyjnej od produkcyjnej jest tu nieodzowne przede wszystkim z uwagi na funkcjonowanie tego systemu.

Istotnym celem planowej gospodarki finansowej jest osiągnięcie jak najwyższej wydajności kapitałów, postawionych do dyspozycji uspołecznionego aparatu produkcyjnego. Chodzi tu poprostu o jak najlepsze wykorzystanie rozporządzalnych kapitałów, czyli o usnięcie jakiegokolwiek martotrawstwa środków pieniężnych. Dotyczy to zarówno kapitałów inwestycyjnych, przeznaczonych na rozbudowę i zabezpieczenie potencjału produkcyjnego przedsiębiorstw, jak i kapitałów obrotowych, przeznaczonych na sfinansowanie samej produkcji. Każde przedsiębiorstwo, włączone do systemu finansowego, otrzymuje do dyspozycji środki pieniężne w wysokości potrzebnej na sfinansowanie przewidzianych inwestycji i renowacji. Są one przyznawane jedynie na inwestycje określone w Państwowym Planie Inwestycyjnym, tzn. na inwestycje ustalone z punktu widzenia ogólno-gospodarczego. Podobnie każde przedsiębiorstwo otrzymuje do dyspozycji środki obrotowe, potrzebne na wykonanie ustalonego planu produkcji. Środki te są również ściśle normowane: wysokość ich jest uzależniona od wielkości planowanej produkcji oraz od wysokości własnych środków obrotowych, jakimi dane przedsiębiorstwo rozporządza.

Od ścisłego rozgraniczenia gospodarki pieniężnej inwestycyjnej z jednej strony i eksploatacyjnej z drugiej strony zależy:

a) wytyczenie rozmiarów i właściwe wzajemne ustosunkowanie akcji inwestycyjnej i wielkości produkcji każdego przedsiębiorstwa, a tymsamym realizacja planowej rozbudowy krajowego potencjału produkcyjnego i planowego rozwoju produkcji narodowej,

b) zapobieganie samowolnej ,indywidualnej działalności inwestycyjnej i produkcyjnej przedsiębiorstw, nieskoordynowanej ze sobą oraz z państwowym planem inwestycyjnym, produkcyjnym i finansowym,

c) wyeliminowanie marnotrawstwa kapitałów inwestycyjnych i obrotowych w poszczególnych przedsiębiorstwach przez ścisłe dostosowanie ich wysokości do rzeczywistych potrzeb, a tym samym zwiększenie wydajności kapitału narodowego.

NIEDOCIĄGNIĘCIA PRAKTYCZNE.

W praktyce zasadę wyodrębnienia gospodarki pieniężnej inwestycyjnej od eksploatacyjnej realizuje się w drodze:

1) ustalania przez przedsiębiorstwa: a) indywidualnych szczegółowych planów inwestycyjnych, obejmujących całość nakładów zamierzonych przedsięwzięć inwestycyjnych i renowacyjnych oraz b) szczegółowych planów eksploatacyjnych, obejmujących całość nakładów, potrzebnych do wykonania ustalonej na dany rok produkcji,

2) koncentracji rozporządzalnych środków pieniężnych przedsiębiorstw i wszelkich ich wpływów w bankach finansujących odnośne przedsiębiorstwa,

3) ścisłego reglamentowania przez banki finansujące skoncentrowanych środków pieniężnych przedsiębiorstw, polegającego na bieżącym badaniu wszystkich ich dyspozycji pieniężnych i honorowaniu jedynie wydatków na cele inwestycyjne i eksploatacyjne, przewidziane w odnośnych planach,

4) przeprowadzania przez banki finansujące okresowych kontroli w przedsiębiorstwach, zmierzających do zbadania całokształtu ich gospodarki inwestycyjnej i eksploatacyjnej.

W ten sposób strumień pieniądza zasilającego przedsiębiorstwo zostaje rozszczepiony u samego źródła i skierowany w osobne koryta.

To źródłowe rozwidlenie strumienia finansowego okazuje się niestety niewystarczające dla zrealizowania w praktyce zasady wyodrębnienia gospodarki inwestycyjnej od eksploatacyjnej w całej rozciągłości.

Pomimo ścisłego reglamentowania przez banki wypłat na restytucje wartości i rozbudową urządzeń produkcyjnych oraz na samą wytwórczość, obydwa strumienie — wskutek nierozgraniczonej rachunkowości — spływają się u ujścia i zacierają w dużej mierze efekty swojej pracy. Wszystkie operacje, związane z wykorzystaniem środków pieniężnych, postawionych przedsiębiorstwu do dyspozycji już to na cele inwestycyjne już to na cele eksploatacyjne, są księgowane w jednym systemie kont. Środki płatnicze, pochodzące z kredytów inwestycyjnych, są księgowane i administrowane łącznie ze środkami płatniczymi obrotowymi. We wspólnych grupach prowadzone są konta dostawców materiałów inwestycyjnych i eksploatacyjnych. To samo dotyczy samych materiałów, księgowanych w tych samych grupach kont i składowanych w tych samych magazynach. Konta przedsiębiorców, wykonujących inwestycje zlecone, są prowadzone wespół z rachunkami innych klientów w tej samej grupie kont.

Pomijając trudności ujęcia nakładów (zasobów środków) dotyczących jednej i drugiej sfery, niemożliwe jest przeważnie dokładne ustalenie właściwych kosztów (czyli zużytych nakładów), obciążających dział inwestycyjny i eksploatacyjny. Liczne przedsiębiorstwa nie rozliczają skrupulatnie kosztów pośrednich na obydwa działy; obciążają one całością tych kosztów produkcję, powiększając tym samym niewłaściwie koszty własne wytworów. Spora część przedsiębiorstw przeksięgowuje rozliczone koszty pośrednie za okresy kwartalne, półroczne, a nawet roczne, co uniemożliwia śledzenie bieżącego rozwoju akcji inwestycyjnej i eksploatacji.

W tym stanie rzeczy — pomimo skierowania strumienia środków pieniężnych w planowane łożyska — banki finansujące, powołane do kontroli racjonalności gospodarki przedsiębiorstw, nie są w stanie stwierdzić dokładnie sposobu wykorzystania wzmiankowanych środków. Ostateczny efekt pracy tych kapitałów nie może być przeważnie uchwycony; w najlepszym razie ustalenie jego jest związane z ogromnymi trudnościami technicznymi i poważną stratą czasu. Ta okoliczność unicestwia w dużym stopniu korzyści, wynikające z zasady wyodrębnienia gospodarki pieniężnej inwestycyjnej od gospodarki eksploatacyjnej przedsiębiorstw.

Próby statystycznego śledzenia postępu prac inwestycyjnych i zużycia kredytów inwestycyjnych przy pomocy sprawozdań i kwestionariuszów nie dają najczęściej pożądanego wyniku, obarczają natomiast przedsiębiorstwa ogromnym nieraz nakładem pracy, co pociąga z kolei wzrost kosztów administracyjnych. Z braku ścisłych danych księgowych wzmiankowane sprawozdania opierają się z reguły na szacunkach, niemożliwych do skontrolowania. Ścisłość ich jest tym samym problematyczna, a wysiłki i koszty, jakich przysparzają przedsiębiorstwom, bankom i instytucjom nadrzędnym — nieproduktywne.

KONIECZNOŚĆ KSIĘGOWEGO ROZGRANICZENIA GOSPODARKI INWESTYCYJNEJ I EKSPLOATACYJNEJ.

Jedynym sposobem pełnej realizacji zasady wyodrębnienia gospodarki pieniężnej inwestycyjnej od eksploatacyjnej jest **podział księgowości** przedsiębiorstwa na **księgowość inwestycyjną i księgowość eksploatacyjną.** Dopiero ścisłe księgowe rozgraniczenie operacji inwestycyjnych i eksploatacyjnych może wyeliminować omówione niedomagania, ułatwić stwierdzenie właściwego efektu pracy przedsiębiorstwa na tych dwóch odcinkach i stworzyć bazę, zezwalającą na porównanie tego efektu z zamierzeniami.

Wzmiankowany podział księgowości nie nastręcza poważniejszych trudności. Zakres i stopień tego rozgraniczenia może być różnoraki w zależności od wielkości przedsiębiorstwa i zasięgu jego akcji inwestycyjnej. W rachubę wchodzą w szczególności 3 typowe możliwości.

A. W najprostszym wypadku można ograniczyć się do zwykłego manipulacyjnego wyodrębnienia kont dotyczących operacji inwestycyjnych od wszelkich pozostałych kont. Konta pierwszej kategorii powinny być zaopatrzone specjalnym symbolem — przy zachowaniu dotychczasowej numeracji według klas i grup — oraz prowadzone w osobnej kartotece. Z końcem każdego miesiąca obroty na tych kontach musiałyby być zestawiane oddzielnie. Również w bilansach miesięcznych należałoby je wyodrębniać od obrotów działu eksploatacyjnego. Dla środków płatniczych działu inwestycyjnego musiałaby być prowadzona oddzielna kasa. Konieczne byłoby również założenie osobnej kartoteki dla materiałów inwestycyjnych, które poza tym mogłyby być składowane we wspólnym magazynie. Koszty bezpośrednie, związane z działalnością inwestycyjną (zakup maszyn, urządzeń, inwentarza i sprzętu, robocizna, zakup materiałów inwestycyjnych, rachunki przedsiębiorstw wykonujących inwestycje itp.) winny być opłacane ze środków inwestycyjnych, skoncentrowanych w Banku Inwestycyjnym. Pozostałe koszty, a więc zakup materiałów nie typowo inwestycyjnych, które mogą być zużyte zarówno na cele inwestycyjne jak i eksploatacyjne, mogą być opłacane ze środków obrotowych. To samo dotyczy usług działu eksploatacyjnego na rzecz działu inwestycyjnego (kosztów wydziałów pomocniczych, gospodarki materiałowej, oddziałów fabrycznych, administracji fabrycznej i ogólnej). Po ustaleniu zużycia materiałów nie typowo inwestycyjnych na cele inwestycyjne i wartości usług działu eksploatacyjnego na podstawie arkusza rozliczeniowego, winno nastąpić gotówkowe wyrównanie tych kosztów. Wzajemne rozrachunki między działem inwestycyjnym a eksploatacyjnym powinny być przeprowadzane za pośrednictwem kont łącznikowych (korespondencyjnych), których salda ulegałyby skompensowaniu w bilansach miesięcznych.

B. W przedsiębiorstwach większych wskazany byłby formalny rodział księgowości finansowej (handlowej) na księgowość inwestycyjną i eksploatacyjną. Księgowość inwestycyjna mogłaby być założona na podstawie jednolitego planu kont z identyczną klasyfikacją kont i numeracją. Zasobami środków płatniczych i materiałów inwestycyjnych należałoby administrować oddzielnie. Dział eksploatacyjny winien prowadzić — niezależnie od własnej księgowości finansowej — księgowość fabryczną, w której — podobnie jak w pierwszym wypadku — byłyby rozliczane koszty pośrednie na dział eksploatacyjny i inwestycyjny. Wyrównanie ich między obydwoma działami następowałoby — jak wyżej — za pośrednictwem kont łącznikowych. Z końcem każdego miesiąca obydwa działy winny sporządzać własne bilanse. W bilansie konsolidacyjnym, zestawionym na podstawie bilansu inwestycyjnego i eksploatacyjnego obroty pierwszego i drugiego działu powinny być wykazane oddzielnie.

C. W przedsiębiorstwach największych, prowadzących roboty inwestycyjne na większą skalę, wskazany byłby organiczny podział zarówno księgowości finansowej jak i fabrycznej. W tym wypadku obydwa działy prowadziłyby kompletną rachunkowość jak zupełnie odrębne jednostki gospodarcze — przy minimalnych rozliczeniach wzajemnych. Dział inwestycyjny pokrywałby w zasadzie wszystkie nakłady i koszty we własnym zakresie z funduszów inwestycyjnych. Koszty te byłyby rozliczane następnie przy pomocy własnych arkuszy rozliczeniowych na poszczególne inwestycje. Opłacalne byłoby tu prowadzenie przez dział inwestycyjny własnych magazynów materiałowych. Z końcem miesiąca każdy dział winien sporządzać własny bilans obrotowy. W bilansie skonsolidowanym obroty i salda obydwu działów winny być wyodrębnione.

Podkreślić jeszcze raz trzeba, że rachunkowe wyodrębnienie gospodarki inwestycyjnej od eksploatacyjnej według jednego z powyższych sposobów nie jest połączone z trudnościami i może

być przeprowadzone bez potrzeby zmiany jednolitego planu kont. Pewnych zmian wymagałby jedynie układ bilansu wzorcowego.

Niezależnie od księgowego wyodrębnienia gospodarki inwestycyjnej od eksploatacyjnej pożądane byłyby jeszcze dalsze usprawnienia rachunkowości przedsiębiorstw. Dotyczy to w szczególności rachunkowości fabrycznej (rozliczenia kosztów), której stan organizacyjny jest w licznych przedsiębiorstwach niezadawalający. Konieczne byłoby mianowicie ściślejsze ujmowanie kosztów bezpośrednich obciążających inwestycje oraz dokładniejsze rozliczanie kosztów pośrednich na obydwa działy. Rozliczanie kosztów powinno się odbywać co miesiąc ,najdalej zaś co kwartał.

Poza tym nieodzowne jest udoskonalenie księgowości majątku trwałego. Aby umożliwić śledzenie rozwoju nietylko całokształtu akcji inwestycyjnej, ale przede wszystkim postępu poszczególnych prac inwestycyjnych, należy rozbudować odpowiednio całą grupę kont dla inwestycji rozpoczętych (03). Dla każdego tytułu inwestycyjnego należałoby zakładać w zasadzie osobne konto w tej grupie. Jeżeli tytuł ten obejmuje szereg robót, ujętych kilkoma kosztorysami, natenczas wskazane byłoby założenie osobnych kont dla każdego kosztorysu. Konieczne jest również staranniejsze wystawianie dowodów księgowych dotyczących inwestycji prowadzonych sposobami gospodarczymi (list płac, wykazów zużytych materiałów itp.).

Osobny nader doniosły kompleks zagadnień stanowi amortyzacja składników majątku stałego. Zagadnienia te należą niewątpliwie do najbardziej zaniedbanych. Dokładniejsze ich unormowanie nie będzie wszakże możliwe przed ewtl. urealnieniem wszelkich składników majątku trwałego (przedwojennych i powojennych) w drodze generalnego ich przeszacowania. Do sprawy tej powrócimy jeszcze.

REASUMCJA

Wywody nasze możemy streścić jak następuje:

Pełna realizacja zasady wyodrębnienia gospodarki inwestycyjnej od eksploatacyjnej zależy od przeprowadzenia podziału księgowości przedsiębiorstw na księgowość inwestycyjną i eksploatacyjną i odrębnego wykazywania w bilansach rozwoju obydwu działów gospodarki.

Rozdział ten dałby następujące korzyści:

a) zobrazowałby istotny efekt gospodarki inwestycyjnej i eksploatacyjnej przedsiębiorstw,

b) umożliwiłby zarówno kierownictwu przedsiębiorstwa jak i bankowi finansującemu śledzenie bieżącego rozwoju tych dwu podstawowych sfer działalności i porównywanie rzeczywistych osiągnięć z planowanymi założeniami,

c) ułatwiłby systematyczne usprawnianie gospodarki inwestycyjnej i eksploatacyjnej przez eliminowanie stwierdzonego marnotrawstwa lub niewłaściwego wykorzystywania środków pieniężnych zwolnionych na cele inwestycyjne i produkcyjne, a tym samym przyczyniłby się do zwiększenia wydajności przedsiębiorstw,

d) przyczyniłby się do uproszczenia kontroli gospodarki finansowej przedsiębiorstw przez banki, której ciężar mógłby zostać przesunięty z badania planów finansowo-gospodarczych (czyli zamierzeń) na badanie bilansów miesięcznych (czyli osiągnięć),

e) umożliwiłby ograniczenie sprawozdawczości pozaksięgowej, obciążającej przedsiębiorstwa niewspółmiernym nakładem pracy i dużymi kosztami,

f) przyczyniłby się wydatnie do urealnienia planowania w przedsiębiorstwach, a tym samym do udoskonalenia planowania w skali ogólno-gospodarczej.

Z uwagi na te doniosłe korzyści byłoby pożądane, aby omówiony przez nas postulat doczekał się jak najrychlejszego urzeczywistnienia.

PRZEGLĄD BIBLIOGRAFICZNY WAŻNIEJSZYCH POZYCJI LITERATURY EKONOMICZNEJ Z ZAKRESU PIENIĄDZA, KREDYTU I BANKOWOŚCI Z OKRESU 1939—1947 (c. d.)

CZĘŚĆ II

WYDAWNICTWA W JĘZYKU FRANCUSKIM

1) *Enquête sur les changements de structure du crédit et de la banque 1914 — 1938* publiée sous la direction de Henry Laufenburger

Tome 2: D'Albergo E. (rnesto). Les Banques italiennes.

Viret C., Schweizer S., Ackermann P. Les Banques suisses. Paris 1940 Recueil Sirey 8° s. 451.

W jednym tomie są zawarte dwie monografie o bankach włoskich i szwajcarskich.

Treść: A) Banki włoskie.

1) Wstęp, 2) Ewolucja struktury bankowej po wojnie 1914 — 1918, 3) Zmiany w technice i polityce banków klasycznych, 4) Stosunek banków i zwykłych instytucji kredytowych do banku centralnego i państwa.

B) Banki szwajcarskie.

1) Wstęp, 2) Banki szwajcarskie, 3) Zmiana techniki i roli ekonomicznej banków, 4) Stosunek państwa i banku centralnego do instytucji kredytowych.

2. *Aeschimann Maurice. Le rôle économique et social de la monnaie stable.* Lausanne F. Roth — Paris Recueil Sirey 1939 8° s. X 242

Treść: 1) Stała dewaluacja dóbr i pieniądza. 2) Nauka o pieniądzu płynnym, 3) W poszukiwaniu pieniądza stałego, 4) O utrzymaniu pieniądza stałego.

3. *Alhein Roger. La Banque au service des échanges.* Paris 1940. Presses Universitailles 8° s. 526.

Treść: 1) Przygotowanie wymiany oraz zorganizowanie funkcji prognozy gospodarczej w wielkich ośrodkach gospodarczych, 2) Ciągłość wymiany przez zorganizowanie funkcji bezpieczeństwa gospodarczego w wielkich ośrodkach przemysłowych, 3) Synteza: prognoza i bezpieczeństwo czyli próba rewizji naszych systemów monetarnych, 4) Oszczędność w służbie wymiany.

4) *Allais M. (aurice). Economie et Intérêt.* (2 tomy) Paris Librairie des Publications officielles (1947) 8°

Treść: 1) Wstęp, 2) Generalia, 3) Apologia grzeszników, 4) Stopa, kapitał i kapitalizacja, 5) Określenie stopy procentowej od kapitału będącego w równowadze w gospodarce rachunkowej, 6) Stopa i świadczenia społeczne, 7) Stopa i produktywność społeczna, 8) Stopa i pieniądz, 9) Problem stopy, 10) Doniosłość ogólnej teorii stopy. Trzy załączniki.

5) *Baudhuin Fernand. Crédit et Banque.* Paris 1945 Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence 8° s. 345

Treść: I. Kredyt. 1) Ogólnie o kredycie, 2) Mechanizm kredytu, 3) Kredyt krótko i długoterminowy, 4) Polityka kredytowa, 5) Państwo a kredyt, 6) Kryzysy kredytowe. II. Struktura bankowa, 7) Pojęcia ogólne o bankach, 8) Banki emisyjne, 9) Banki wkładowe i handlowe, 10) Banki założycielskie, 11) Specjalne instytucje bankowe, 12) Instytucje bankowe o tendencjach społecznych. II. Banki we współczesnej koncepcji gospodarczej. 13) Banki emisyjne, 14) Inne instytucje para-etatystyczne, 15) Banki depozytowe i kredytowe, 16) Banki założycielskie, 17) Kryzysy bankowe.

6) *Baudin Louis. La monnaie.* Ce que tout le monde devrait en savoir. Paris 1947 4 éd. Librairie de Médicis 16° s. 240.

Treść: 1) Pieniądz tworzy się spontanicznie, 2) Pieniądz powstał stopniowo: od brył soli do cyfry bankowej, 3) Czas jest elementem pieniądza, 4) Państwo nie jest ani wszechmocne ani bezsilne, 5) Natura pieniądza nie jest mistyczna, 6) Suwerenność pieniężna jest jedyna: prawo Greshama, 7) Metal srebrny, ubogi krewny, 8) Złoto jest zawsze królem, 9) W jaki sposób powstaje hierarchia pieniądza i jak jest on puszczany w obieg, 10) Wypróbowany system pieniężny: monometalizm złoty, 11) Bimetalizm jest systemem dogorywającym, 12) Ożywiona historia waluty złotej, 13) Pieniądz wpływa na ceny, ale akcja ta wymyka się spod obliczeń, 14) Inflacja jest zawsze źródłem niesprawiedliwości, 15) Niekorzyści dewaluacji są zmienne w czasie i przestrzeni, 16) Jak realizować stabilizację pożądaną, 17) Grzech pychy: kierowanie pieniądzem, 18) Im więcej Francja zmierza do demagogii, tym bardziej frank się pogarsza, 19) Wojna monetarna podczas pokoju, 20) Pieniądz w wojnie gospodarczej francusko-angielskiej, 21) Metale szlachetne od 1939 r. i przyszłe systemy monetarne, 22) Frank pod okupacją niemiecką (1940 — 1944), 23) Jutro oswobodzenia.

7) *Baudin Louis. La monnaie et la formation des prix.* Les éléments. 2e éd. Paris 1947 Recueil Sirey 8° s. XI, 672.

Treść: 1) Kształtowanie się cen, 2) Ewolucja pieniądza, 3) Wartość pieniądza, 4) Metale szlachetne, 5) Stosunek między pieniądzem a cenami, 6) Pieniądz a cykl koniunkturalny, 7) Stałość pieniądza.

8 *Bigo Robert. Les Banques françaises au cours du XIXe siécle.* Paris 1947 Recueil Sirey 8° s. 304

Treść: 1) Pojawienie się kredytu, 2) Rozdzielcy kredytu, 3) Operacje kredytowe, 4) Mistrzowie kredytu.

9) *Blockel René. Opérations de Banque.* Paris 1946 Dunod 8° s. 315

Treść: Wstęp, pojęcia wstępne działalności bankierskiej, 1) Rachunki i wkłady, 2) Dyskonto weksli, 3) Operacje kredytów towarowych, 4) Operacje walorami, 5) Operacje giełdowe, 6) Lokaty w skarbcach bankowych.

10) *Bory Ernest. Science pratique de la bourse.* Capitalisme — Tendance — Méthode. Lausanne 1945 F. Roth 8° s. XIV, 157, 4 nlb.

11. *Boudeville J. Plein emploi et socialisme en Grande Bretagne.* Paris Sirey 1946 8° s. 124

Treść: Wstęp, I. Współczesna angielska myśl ekonomiczna, 1) Obecne warunki myśli angielskiej, 2) J. M. Keynes, 3) Uczniowie i krytycy, 4) Ten-

dencje ogólne. II. Polityka gospodarcza Wielkiej Brytanii, 5) Wojna i pokój, 6) Instrumenty anglosaskiej polityki gospodarczej, 7) Realizacje, 8) Trudności na przyszłość.

12. *Campion G. L. Traité des entreprises privées.* I. Organisation et financement. Paris 1945 Presses Universitaires 8° s. 426

Treść: 1) Przedsiębiorstwa z punktu widzenia ekonomii politycznej, 2) Obiektywne formy przedsiębiorstw prywatnych, 3) Organizacja przedsiębiorstw, 4) Finansowanie przedsięwzięć.

13) *Caubou Pierre. Philosophie de la Banque.* 2e éd. Paris 1937 Ed. Banque 16° s. 323

Treść: 1) Wstęp, 2) Metafizyka i bank, 3) Logika bankowości, 4) Moralność bankowości, 5) Psychologia klienteli bankowej, 6) Wnioski.

14) *Damalas B. V. Monnaie et conjucture.* Tome I La monnaie et les théories monétaires. Paris 1946 Presses Universitaires 8° s. VIII, 339

Treść: 1) Źródła i ewolucja pieniądza, 2) Funkcje pieniądza, 3) Różne kategorie instrumentów pieniężnych, 4) Pieniądz skryptowy, 5)Zmiany wartości pieniądza ,6) Teoria ilościowa pieniądza, 7) Uwagi krytyczne do teorii ilościowej, 8) Przedstawienie i krytyka teorii ilościowej przez Aftaliona, 9) Teoria dochodowa, 10) Teoria psychologiczna pieniądza, 11) Uwagi krytyczne o teorii Aftaliona, 12) Koncepcje monetarne Nogaro, 13) Problem wpływu pieniądza na ceny, 14) Problem handlu zagranicznego, 15) Współczesna teoria handlu zagranicznego, 16) Kalkulacja kosztów porównawczych, 18) Pojęcie kosztów produkcji, i problem tworzenia cen, 19) Mechanizm automatyzmu gospodarczego, 20) Zjawisko kursu, 21) Teoria wyjaśniająca zmiany kursu, 22) Zagadnienie wartości pieniądza, 23) Problem stabilizacji pieniądza.

15) *Damalas B. V. La réorganisation de l'économie mondiale.* Paris 1947 Presses Universitaires 8° s. 525

Treść: Przedmowa i wstęp, 1) Bezpłodne zabiegi Ligi Narodów, 2) Obecne wysiłki przy Organizacji Narodów Zjednoczonych, 3) Teoria handlu międzynarodowego, 4) Krytyczna ocena polityki ekonomicznej Ligi Narodów i Organizacji Narodów Zjednoczonych, 5) Warunki równowagi ekonomiki światowej.

16. *David Michel. Le commerce intérieur en Russie Soviétique.* Paris 1946 Éd Spid 16° s. 120

Treść: 1)Rozwój handlu wewnętrznego w Rosji, 2) Funkcjonowanie systemu.

17) *Défossé Gaston. La place du consommateur dans l'économie dirigée.* 2e éd. Paris 1941 Presses Universitaires 8° s. 199

Treść: 1) Stopniowe sformułowanie pojęcia konsumenta, 2) Treść pojęcia konsumcji, 3) Pojęcie gospodarki kierowanej, 4) Stanowisko konsumenta w gospodarce wolnej 5) Reprezentacje konsumentów, 7) Państwo a konsumenci zrzeszeni.

18) *Dehove Gérard. Impot, économie et politique.* I Pression fiscale et équilibre économique. Paris 1947 Presses Universitaires 8° s. XVI, 406

Treść: 1) Podstawowe elementy kalkulacji ekonomicznej, 2) Użyteczność krańcowa i kalkulacja ekonomiczna, 3) Reakcja podatnika z punktu widzenia jego indywidualnej równowagi gospodarczej, 4) Reakcja podatnika z punktu widzenia ogólnej równowagi gospodarczej, 5) Krytyka interpretacji krańcowej i konflikt teorii wartości.

19) *Dupraz Ernest. Système et technique bancaires suisses.* Lausanne F. Rouge 8° s. 160

Treść: Wstęp, 1) Ewolucja historyczna przemysłu bankowego, 2) Organizacja banków w Szwajcarii, 3) Operacje bankowe, 4) Rezerwy bankowe.

20) *Fichelle Alfred. Géographie physique et économique de l'U.R.S.S.* Paris 1946 Payot 8° s. 223

Treść: 1) Geografia ogólna, 2) Geografia regionalna, 3) Geografia ekonomiczna.

21) *Garnier François. L'institution et l'évolution du contrôle des changes en France.* Paris 1941 Recueil Sirey 8° s. 230

Treść: Wstęp, 1) Porzucenie liberalizmu w dziedzinie kursów, 2) Monopol kursów i utrzymanie kursu franka w gospodarce wojennej do 25 czerwca 1940 r., 3) Kontrola pomocnicza kursów w gospodarce kierowanej.

22) *Guy-Grand René. Pour une France nouvelle.* La révolution financière. Paris 1947 Marcel Rivière 8° s. 244

Treść: 1) Między dwoma wojnami, 2) W czasach obfitości, 3) Refleksje o bezrobociu, 4) Zjawy robót publicznych, 5) W poszukiwaniu utraconej pracy, 6) Obrona Narodowa, 7) Założenia ekonomiki, 8) Problem finansowy, 9) Rozwiązanie, 10) Odpowiedź krytykom, 11) Perspektywy przyszłości.

23) *L'Huillier Jacques-A. L'aspect monétaire des échanges internationaux.* Paris 1946 Dalloz 8° s. VIII, 275

Treść: I. Międzynarodowa równowaga pieniężna. 1) Płynności międzynarodowe, 2) Czynniki spontaniczne równowagi bilansów płatniczych, 3) Spontaniczne czynniki nierównowagi, 4) Środki kontroli dewizowej, 5) Współdziałanie międzynarodowe. II. Międzynarodowa równowaga monetarna i harmonia gospodarcza. 6) Harmonia w łonie gospodarstw narodowych, 8) Aspekt pieniężny problem zysku z wymiany międzynarodowej, 9) Międzynarodowe ruchy kapitałów i harmonia gospodarcza, 10) Współczesne tendencje polityki handlowej narodów. Wnioski.

24) *Graziadei Antonio. Le capital et l'intérêt.* (Critiques aux théories de Marx) Paris 1935 Éd. Rieder 8° s. VIII, 187.

Treść: 1) Koncepcje odsetek, 2) Odsetki i zasadnicze typy pożyczek, 3) Odsetki i ich charakterystyczne formy, 4) Kontrakt pożyczkowy i jego przedmiot, 5) Odsetki i czas w stosunku do pożyczek na produkcję, 6) Odsetki i ich uzasadnienia w stosunku do pożyczek na produkcję, 7) Odsetki pożyczek na produkcję i ich stosunek do zysku produktywności kapitału, 9) Pożyczki na konsumcję, 10) Odsetki i oszczędność, 11) Odsetki i teoria abstynencji lub wyczekiwania, 12) Oszczędność i wysokość odsetek.

25) *Guignabaudet Philippe. La monnaie rationnelle.* I Le problème monétaire intérieur. Paris 1944 Plon 8° s. IV, 585

Treść: 1) Wartość i miara, 2) Ewolucja form, wartości i miary pieniądza, 3) Potencjał monetarny, 4) Pieniądz i gospodarka wewnętrzna, 5) Nierównowaga pieniężna w gospodarce wewnętrznej, 6) Dynamizm gospodarki, 7) Pieniądz i państwo, 8) Pieniądz i finanse, 9) Kredyt racjonalny, 10) Pieniądz racjonalny, 11) Synteza-równowagi wewnętrznej w gospodarce, 12) Zarząd gospodarką narodową.

26) *Haberler Gottfried. Prosperité et Dépression.* 3e éd. augmentée d'une 3e partie. Genève 1943 Société des Nations 8° s. XXIV, 584

Treść: 1) Przegląd systematyczny teorii cyklów gospodarczych, 2) Przedstawienie ogólne natury i przyczyn cyklów gospodarczych, 3) Nowe rozważania o obecnej ewolucji teorii cyklów gospodarczych.

27) *L'Économie dirigée en régime collectiviste.* Études critiques sur les possibilités du socialisme par N. G. Pierson, Ludwig von Mises, Georg Halm, Enrico Barone. Introduction et conclusion de F. A. von Hayek. (tłumaczenie z angielskiego) Paris (1939) Librairie de Médicis 8° s. 303

Praca zbiorowa. Treść: F. A. Hayek — Natura i historia problemu, N.G Pierson — Problem wartości w społeczności socjalistycznej, L. Mises — Kalkulacja gospodarcza w ustroju kolektywistycznym, G. Halm — Uwagi uzupełniające o możliwości kalkulacji gospodarczej adekwatnej w społeczności socjalistycznej, F. A. Hayek — Obecny stan dyskusji, E. Barone — Ministerstwo produkcji w państwie kolektywistycznym. Bibliografia.

28) *Lachapelle Georges. La circulation fiduciaire et la monnaie de banque.* Paris 1943 Recueil Sirey 8° s. 45

Broszura zawiera kilka artykułów pisanych podczas drugiej wojny światowej.

29) *Laufenburger Henry. Finances comparées.* (Etats-Unis, France, Grande Bretagne, Suisse, U.R.S.S.) Paris 1947 Recueil Sirey 8° s. 432

Treść: Wstęp, 1) Budżet i polityka budżetowa, 2) Polityka fiskalna, 3) Polityka kredytu publicznego.

30) *Lescure Jean. Principes d'économie rationnele.* Paris 1947 Domat Montchrestien 8° s. 340

Treść: Wstęp — Życie gospodarcze, I. Prawo podaży i popytu, 1 i 2) Podaż i popyt towarów, 3) Dochody, podaż i popyt usług, 4) Podaż i popyt pieniądza, II. Równowaga gospodarcza, 5) Dane równowagi, 6) Nierównowagi, 7) Fluktuacje gospodarcze, 8) Teoria wahań gospodarczych, 9) Polityka powrotu do równowagi. Wnioski — trwałość Spraw gospodarczych.

31) *Levy-Jecquemin J. L'Économie du monde.* Paris 1946 Recueil Sirey 8° s. 166

Treść: 1) Natura handlu zagranicznego, 2) Ograniczenia handlu, 3) Stosunek gospodarki krajowej do handlu zagranicznego, 4) Bretton Woods, 5) Pozycja USA, 6) Pozycja Anglii, 7) Zagadnienie francuskie, 7) Wolność, ekspansja i równowaga, 8) Pomoc krajom deficytowym, 9) Plan: Zasady i szczegóły.

32) *Lochard A. A propos de l'organisation de la production en Économie Stalinienne.* Paris 1945 Recueil Sirey 8° s. 60

Treść: 1) Wstęp, 2) Organizacja produkcji w gospodarce stalinowskiej w końcu 2-go planu pięcioletniego, 3) Porównanie między gospodarką stalinowską a gospodarką zachodnią, 4) Kilka przyczyn gospodarczych sukcesów rządu Stalina — komentarze, 5) Trudności zastosowania ustroju ekonomicznego typu stalinowskiego w krajach zachodnich, 6) Wnioski.

33) *Marchal Jean. Le méchanisme des prix et la structure de l'économie.* Paris 1946 Librairie de Médicis 8° s. 250

Treść: Wstęp. I Świat konkurencji doskonałej, 1) Warunki konkurencji doskonałej, 2) Składniki cen, 3) Ceny bieżące czyli w krótkich okresach, 4)Cena normalna czyli na długiej fali, 5) Narzędzia rynków, 6) Wynagrodzenie czynników produkcji, 7) Wielkość i zmierzch konkurencji doskonałej, II. Świat konkurencji niedoskonałej, 1) Ustrój konkurencji niedoskonałej, 2) Prosty monopol, 3) Konkurencja monopolistyczna albo konkurencja niedoskonała kupujących, 3) Monopol bilateralny, 5) Duopol i oligopol, 6) Ustrój restrykcji popytu, 7) Ustrój ograniczeń podwójnych w popycie i podaży.

34) *Marchal Jean. Rendements fiscaux et conjoncture.* Paris 1942 Librarie de Médicis 8° s. 254

Treść: 1) Wrażliwość dochodów, 2) Wrażliwość kapitału, 3) Wrażliwość wydatków, 4) Wpływ procesów dewaluacyjnych, 5) Wpływ procesów likwidacyjnych, 6) Wpływ procesów spłaty, 7) Wnioski — wrażliwość wobec sztuki finansów — wrażliwość podatków i systemów gospodarczych.

35) *Marjolin Robert. Prix, monnaie et production.* Essai sur les mouvements économiques de lon-

gue durée. Paris 1941 Presses Universitaires 8° s. X, 380

Treść: 1) Teoria, 2) Historia, 3) Metoda.

36) *Mathieu Henri. L'Économie au service de l'homme.* Physiologie de la monnaie. Théorie de l'économie pure. Paris 1946 Presses Universitaires 8° s. 407.

Treść: Przedmowa, wstęp. I. Ankieta o pieniądzu, 1)Narzeczona Sinobrodego, 2) Przegląd najważniejszych nowoczesnych definicji pieniądza, 3) Pieniądz widziany przez współczesnych ekonomistów, 4) Definicja pieniądza, 5) Czym pieniądz nie jest, II. Pojęcia sumaryczne ekonomiki czystej czyli ekonomiki pieniężnej, 6) Własny zakres ekonomiki czystej, 7) Czynniki elementarne ekonomiki czystej, 8) Fundusz dochodowy i prawo sztywności dochodu globalnego, 9) Paradoksy, 10) Wymiar, racja, 11) Rozdział dóbr. Oblicze końcowe, Bilans.

37. *Nagaro Bertraud. La monnaie et les systèmes monétaires.* Paris 1945 Pichon et Durand-Auzias 8° s. 4 nlb, 251

Treść: Technika monetarna; 1) Pieniądz, 2) Systemy pieniężne, 3) Rozrachunki międzynarodowe i mechanizm kursów. Historia monetarna, 4) Pieniądz metalowy do końca XIX w., 5) Pieniądz zaufania do końca XIX w., 6) Rozwój ustrojów pieniężnych od początku XX w. Teoria pieniądza, 7) Klasyczna teoria pieniądza — i teoria ilościowa, 9) Pozytywna teoria pieniądza.

38) *Patin Edgard. La bonne monnaie.* Essais sur la monnaie et les échanges. Préface de Charles Rist. Paris 1945 Recueil Sirey 8° s. XIII, 457

Treść: 1) Współczesne problemy monetarne, 2) Walka o rynki zbytu, 3) Pieniądz szkodliwy, 4) Pieniądz i jego prawa, 5) Pieniądz bez mistycyzmu.

38) *Petit-Dutaillis Georges. Le risque. du crédit bancaire.* Conditions et modalité d'octroi du crédit à court terme. Paris 1946 Riber 8° s. 375

Treść Wstęp — kredyt bankowy i ryzyko, 1) Ryzyko zmienia się stosownie do charakteru kredytobiorców, 2) Ryzyko zmienia się odpowiednio do celu kredytu i koniuktury gospodarczej, 3) Ryzyko zmienia się odpowiednio do przewidywań cen, 4) Ryzyko zmienia się stosownie do okoliczności kredytu.

40) *Pirou Gaëtan. Traité d'économie politique.* Tome 2 Le méchanisme de la vie économique. La Monnaie. Paris 1945 Recueil Sirey 8° s. VIII, 518

Treść: 1) Pochodzenie i ewolucja historyczna pieniądza, 2) Pieniądz metalowy w XIX w., 3) Pieniądz papierowy, 4) Pieniądz skryptowy, 5) Wojna, kurs przymusowy, inflacja (1914 — 1923), 6) Powrót do złota (1923 — 1931), 7) Od krzyzysu w latach 1929 — 1930 do wojny z 1939 r. Pieniądz kierowany i gospodarka kierowana; finansowanie wstępne i obieg, 9) Teorie i doktryny monetarne, Wnioski. Zagadnienie pieniężne po oswobodzeniu.

41) *Prokopovicz S. N. L'Industrialisation des pays agricoles et la structure de l'economie mondiale aprés la guerre.* Traduit de russe par N. Nikolsky Paris 1946 La Presse Française et Étrangère 8° s. 313

Treść: 1) Rozwój gospodarki pieniężnej w krajach rolniczych, 2) Uprzemysłowienie krajów rolniczych, 3) Postęp zrealizowany w technice transportu, 4) Powiększenie ludności i migracje międzynarodowe, 5) Akumulacja i ruchy międzynarodowe kapitałów, 6) Powiększenie handlu międzynarodowego i jego formy gospodarcze, 7) Polityka protekcjonizmu przemysłowego. Dodatek: tablice statystyczne.

42) *Rueff Jacques. Il faut choisir: Monnaie saine ou Etat totalitaire* d'après l' Ordre social Paris 1947 Sedif 8° s. 170

Treść: 1) Od deficytu budżetowego do niewoli społecznej, 2) Od porządku gospodarczego do wolności realnej.

43) *Schueller Eugène. Vers une économie proportionnelle.* Salaire impôt, monnaie. Paris 1947 Recueil Sirey 8° s. 222

Treść: 1) Płaca proporcjonalna wśród innych sposobów wynagradzania pracy, 2) Płaca proporcjonalna wobec teorii i praktyki, 3) Wady podstawowe francuskiego ustroju podatkowego, 4) Możliwe okoliczności reformy: podatek proporcjonalny, 5) Podatek proporcjonalny oparty na wydatkach, 6) Warunki dobrego pieniądza, 7) Organizacja proporcjonalnego systemu monetarnego.

44) *Sédillot René. La victoire de l'or.* 1946 Éd. André Martel à Givors 16° s. 124, 14 nlb

Treść: 1) Legenda złota, 2) Produkcja, 3) Rynki zbytu, 4) Życie złota, 5) Ofensywa przeciw złotu, 6) Rewanż złota.

45) *Sédillot René. Le Franc enchainé.* Histoire de la monnaie française pendant la guerre et l'occupation. Paris 1945 Recueil Sirey 8° s. 206

Treść: 1) W przede dniu wojny, 2) Łańcuchy wojny, 3) Łańcuchy niemieckie, 4) We Francji oswobodzonej.

46) *Sollogoub André. La nationalisation des Banques en Russie et ses effets à l'étranger.* Paris 1939 Recueil Sirey 8° s. 260

Treść: Wstęp, 1) Działalność dawnych banków rosyjskich we Francji, 2) Likwidacja tych banków we Francji, 3) Rozwiązania zagraniczne problemu banków rosyjskich.

47) *Teissèdre Jean. Les limites de la planification.* Paris 1946 Hermann Éd., 8° s. 335.

Treść: Wstęp. I. Pojęcie planowania: 1) Sprecyzowanie sensu i źródeł planowania, 2) Przegląd

różnych aspektów planowania. II. Teoretyczne granice planowania, 3) Granice teoretyczne w toku rozpracowania, 4) Granice teoretyczne w toku wykonania. III. Granice, na które natrafiły pewne współczesne doświadczenia planowania, 5) Granice spotykane w toku opracowywania planów, 6) Granice spotykane w toku wykonania planów. IV. Trzecie rozwiązania: gospodarka wspólnoty rozstrzygającej, 7) Interwencje sporadyczne, 8) Interwencja systematyczna — gospodarka wspólnoty rozstrzygającej. Wnioski.

48) *Ventenat M. L'expérience des nationalisations.* Premier bilan. Paris (1947—48) 8° s. 290.

Treść: Wstęp, 1) Argumenty powoływane dla usprawiedliwienia przedsiębiorstw publicznych, 2) Różne formy przedsiębiorstw publicznych, 3) Przedsiębiorstwa publiczne za granicą, 4) Przedsiębiorstwa publiczne we Francji przed 1939 r., 5) Nacjonalizacja we Francji od 1914.

49) *Vincent André L. A. Initiation à la conjoncture économique.* Paris 1947 Presses Universitaires 8° s. 439.

Treść: 1) Co to jest koniunktura, 2) Zasady i metody koniunktury, 3) Materiały będące do dyspozycji badań koniunktury, 4) Rachunkowość narodowa, 5) Dochód narodowy, 6) Majątek i bogactwo narodowe, 7) Postęp techniczny, 8) Zmienne zasady gospodarki narodowej, 9) Badania przyczynowe, 10) Przewidywania gospodarcze, 11) Praktyka koniunkturalna, 12) Wnioski.

50) *Walhin Ch. Le financement du commerce international.* Méthodes générales et problèmes nationaux. Paris 1945 Dunod 8° s. 418.

Treść: I. Metody regulacji: 1) Sposoby płacenia, 2) Praktyka finansowa w handlu importowym, 3) Praktyka finansowa w handlu eksportowym, 4) Kredyty „in trust". II Przyjęcie zapłaty w transferze, 5) Regulacja przez giełdę, 6) Regulacja w kompensacie. III. Sposoby ubezpieczenia wierzytelności: 7) Służba informacyjna, 8) Delcredere, 9) Ubezpieczenia kredytów.

51) *Weiler Jean. Problèmes d'économie internationale.* Les échanges du capitalisme libéral. (wyd) Centre National d'Information Économique. Paris 1946 Presses Universitaires 8° s. 232.

Treść: I. Warunki strukturalne: 1) Ewolucja konkretnego systemu wymiany (dane historyczne), 2) Kształtowanie się systemu i abstrakcyjny model teorii klasycznej. Czynniki równowagi, 3) Waluta złota i klasyczna hipoteza automatyzmu pieniężnego, 4) Dynamika inwestycyj zagranicznych. Zaburzenia, 5) Nierównowaga częściowa i kryzysy monetarne, 6) Kryzys ogólny i nierównowaga strukturalna.

WYDAWNICTWA W JĘZYKU NIEMIECKIM

1) *Dobretsberger Josef. Das Geld im Wandel der Wirtschaft.* 14 Studien zu den Währungsfragen der Gegenwart. Bern 1946 Francke 8° s. 294.

Treść: 1) Przemiany teorii ilościowej, 2) O pochodzeniu pieniądza, 3) Siła nabywcza i jej świadectwa, 4) Sporne złoto, 5) Pieniądz kredytowy banków, 6) Polityka walutowa przed nowymi zadaniami, 7) Rachunek gospodarczy przedsiębiorców i gospodarki planowej, 8) Sens i sprzeczność oszczędności, 9) Pieniężne teorie koniunktury, 10) Pieniądz i ceny, 11) Teorie obszarów gospodarczych, 12) Mechanizm transferowy, 13) Międzynarodowa stabilizacja waluty, 14) Imperializm w polityce walutowej.

2) *Fiez Richard. Die Veränderung in der Weltwirtschaftsstruktur und das Problem der internationalen Kapitalanlagen.* Bern 1946 Francke 8° s. 124.

Treść: O co chodzi? Wzrost gospodarki światowej i międzynarodowe powikłanie kapitałowe. „Eksport kapitału" czy eksport dóbr kapitałowych i lokaty zagraniczne? Pionier w dziedzinie inwestycji zagranicznych. Stany Zjednoczone jako odbiorca kapitałów i światowy wierzyciel. Inwestycje zagraniczne jako konieczna część składowa szwajcarskiej gospodarki narodowej. Rozpad rynków światowych. Eksperymenty walutowe w czasie międzywojennym. W dwustronnych więzach. Powrót do wolnej gospodarki dewizowej poprzez układy płatnicze. Konwencja walutowa z Bretton-Woods. Rozważania końcowe.

3) *Geld- und Kreditsystem der Schweiz.* Festgabe für Gottlieb Bachmann. Zürich 1944 Schulthess 8° s. VIII, 449.

Treść: Przedmowa, 1) Ogólne podstawy, 2) Ustawodawstwo pieniężne i organizacja kredytu, 3) Finansowanie poszczególnych gałęzi gospodarki, 4) Kredyt publiczny, 5) Zagadnienia bilansu płatniczego.

4) *Gutta Ladislav. Bankeverstaatlichung und Kreditkontrolle.* Disseration Wien 1946 8° s. 88

Maszynopis rozprawy doktorskiej złożonej w Akademii Handlu Światowego w Wiedniu. Treść: 1) Warunki historyczne, 2) Wyjaśnienie definicji, 3) Problematyka zagadnienia upaństwowienia banków i kontroli kredytowej, 4) Znaczenie bankowości dla współczesnej gospodarki, 5) Powstanie wpływów państwa na bankowość, 6) Obecne położenie upaństwowionej bankowości i kontrola kredytu, 7) Oddziaływanie upaństwowionej bankowości i kontroli kredytu na gospodarstwo jednostkowe, społeczne i światowe, 8) Upaństwowienie bankowości i kontroli kredytowej jako przedmiot krytyki, 9) Ogólne ujęcie i widoki na przyszłość.

5) *Jöhr Walter Adolf. Die Nachkriegsdeflation.* St. Gallen 1945 Fehr'sche Buchhandlung 8° s. X, 275
Podtytuł: Tendencja powojennej koniuktury i zadania szwajcarskiej polityki zatrudnienia i walutowej. Treść: I cz. Deflacja, II cz. Deflacja powojenna, III cz. Zwalczanie powojennej deflacji.

6) *Kalveran Wilhelm. Bankbetriebslehre.* Berlin/ Wien 1939 Spaeth &Linde 8° s. X, 189
Treść: a) Zadania bankowości, b) Prawne uregulowanie niemieckiej bankowości, c) Podział bankowości, d) Ważniejsze grupy niemieckiego systemu bankowego, e) Reichsbank, f) Czynności bankowe, g) Organizacja przedsiębiorstwa bankowego, h) Polityka bankowa.

7) *Kallenberger Eduard.* Theorie und Praxis des schweizerischen Geld-Bank — und Börsenwesen seit Ausbruch des Weltkrieges (1914 — 1939)
1. Heft: *Das Münzwesen und seine Reform* Bern 1930 Francke 8° s. 170
2. Heft: *Kapitalexport und Zahlungsbilanz* I. Bd Bern 1939 Francke 8ö s. 309
3. Heft: *Kapitalexport und Zahlungsbilanz* II. Bd Im Konjunkturzyklus der dreissiger Jahre Bern 1942 Francke 8° s. 372
4. Heft: *Kapitalexport und Zahlungsbilanz* III Bd Geschichte und Kritik der Ideen und Theorien über den Kapitalexprot — Theorie des kapitalexport Bern 1942 Francke 8° s. 240

8) *La Roche Ch. Die schweizerische Konjunktur-politik in der Nachkrigszeit* Bern 1947 8° 158
Unteruchungen des Instituts für Wirtschaftsforschung.
Treść: Przednowa, 1) Zadania polityki koniunkturalnej, 2) Położenie wyjściowe, 3) Zagadnienie normalnego stopnia zatrudnienia, 4) Polityka kołobiegu i równowagi, 5) Wpływ wielkości ogólnych na gospodarczy kołobieg, 6) Polityka równowagi gospodarczej, 7) Koniunkturalna polityka finansowa, 8) Warunki i granice polityki zatrudnienia.

9) *Marbach Fritz. Die Kreditschöpfung der Handelsbanken und das Postulat der Verstaatlichung des Kredits.* Bern 1947 Francke 8° s. 75
Treść: I. Zarys, znaczenie i teoretyczne granice żyrowych kredytów, wzgl. utworzenia pieniądza, 1) Co jest możliwe w technice bankowej, 2) Co wypływa z gospodarki. II. Sprecyzowanie pytania o ograniczeniach pieniądza żyrowego. Specjalne punkty widzenia. Rehabilitacja banku biletowego. III. Postulat upaństwowienia w świetle porządku własności szwajcarskiego systemu bankowego.

10) *Oesterreichische Nationalbank 1923 — 1948.* Denkschrift der Oesterreichischer Nationalbank anlässlich ihrer 25. Jährigen Bestandes. (Wien Oesterreichische Nationalbank) 4° s. 55
Broszura bez podziału materiału.

11) *Opitz Georg. Girosammeldepot.* Berlin 1942 C. Heymanns Verlag 8° s. 31 broszura

12) *Schwenter Jürg J. Kapitalexport und zwischenstaatliche Werenbewegungen.* Eine theoretische Betrachtung. Bern 1945 Francke 8° s. 90
Treść: Wstęp. 1) Ogólnie o eksporcie kapitału, 2) Problematyka transferowa eksportu kapitału, 3) Przebieg realnego transferu z uwzględnieniem szczególnych czynników rodzaju gospodarczego i pozagospodarczego.

13) *Statistisches Handbuch des schweizerischen Geld- und Kapitalmarktes.* Zürich 1944 Schulthess 8° s. 314
Tekst francuski i niemiecki zawiera tabele statystyczne z wyjaśnieniami i skorowidzem treści.

14) *Stabinger A. Die französische Währungspolitik von der Stabilisierung bis zum Ausbruch des zweiten Weltkrieges (1928 — 1939).* Bern 1946 Francke 8° s. 183
Treść: 1) Frank francuski w międzynarodowym kryzysie walutowym (1931), 2) Obrona parytetu z 1928 r. (1932—1935), 3) Zagadnienie deprecjacji, 4), Załamanie waluty (1936—1938).

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA ZA MIESIĄC KWIECIEŃ I MAJ 1948 r.

W miesiącu kwietniu rb. opublikowane zostały następujące ważniejsze ustawy, dekrety i rozporządzenia z zakresu finansowo-gospodarczego.

1. Dekret z dnia 3 kwietnia 1948 r. o uzupełnieniu przepisów prawa karnego skarbowego — Dz. U. R. P. Nr 18, poz. 123.

W myśl tego dekretu Sąd Najwyższy, niezależnie od uprawnień określonych w art. 518 Kpk może, stosując nowe prawo karne skarbowe, uchylić zaskarżony wyrok w części dotyczącej wymiaru kary i sam orzec karę, jeżeli uzna, że sąd, którego wyrok zaskarżono, mógłby lub powinienby na podstawie nowego prawa zastosować inny wymiar kary. W tym przypadku Sąd Najwyższy jest związany ustalonym w wyroku stanem faktycznym. Jeżeli kasację założono tylko na korzyść oskarżonego, Sąd Najwyższy nie może zwiększyć orzeczonej kary.

2. Dekret z dnia 3 kwietnia 1948 r. o częściowej zmianie prawa przemysłowego — Dz. U. R. P. Nr 18, poz. 130.

Dekret zmienia w rozporządzeniu Prezydenta R. P. z dnia 7 czerwca 1927 r. w prawie przemysłowym (Dz. U. R. P. Nr 53, poz. 468)

brzmienie art. 160, art. 163 c (uchylony) i art. 167.

3. Ustawa z dnia 9 marca 1948 r. o narodowym planie gospodarczym na rok 1948 — Dz. U. R. P. Nr 19, poz. 134.

Ustawa podaje okresowy, roczny, państwowy plan gospodarczy na rok bieżący. Na wstępie znajdujemy ogólną ocenę wykonania planu za rok 1947.

Jako podstawowe żądania planu na r. 1948 ustawa wysuwa postulat zwiększenia, w porównaniu do roku poprzedniego produkcji przemysłu państwowego o około 23%, produkcji roślinnej o około 25% i zwierzęcej o około 10%. W zakresie przemysłu państwowego plan ustala wartość produkcji na 11,5 mlrd. zł według cen podstawowych z 1937 r., a na 614 mlrd. zł według cen rozliczeniowych obecnych. Plan podaje zamierzenia produkcyjne w zakresie ważniejszych wytworów polskiego gospodarstwa narodowego w cyfrach absolutnych i wskaźnikowych (w stosunku do 1947 r. i 1937 r.). Ważnym ustaleniem jest wskazanie, że wartość produkcji dóbr wytwórczych ma wynieść około 60%, a dobór konsumcyjnych — około 40% całej wartości produkcji przemysłu państwowego.

W roku bieżącym, zgodnie z omawianym planem, rozpoczęto produkcję całego szeregu wytworów przemysłowych, dotychczas niewytwarzanych. „

Odnośnie obrotu towarowego plan przewiduje wydatne usprawnienie obsługi odbiorców produkcji przemysłu państwowego przez udoskonalenie jakości produkcji, systemu planowania asortymentów oraz przez wprowadzenie systemu kar za zwłokę w razie opóźnień w wykonaniu zamówień.

W zakresie inwestycyj, w ramach państwowego planu inwestycyjnego plan przeznacza na odbudowę i rozbudowę przemysłu państwowego sumę 69,8 mlrd. zł.

Plan przewiduje również wzrost wydajności w przemyśle państwowym od 9% (w przemyśle hutniczym) do 18% (w przemyśle chemicznym).

W myśl ustawy mają być zakończone w roku bieżącym prace nad księgowością, sprawozdawczością i kalkulacją kosztów własnych w przedsiębiorstwach państwowych i samorządowych.

Zaopatrzenie przemysłu prywatnego i rzemiosła w surowce i materiały, wytwarzane przez przemysł państwowy ma wzrosnąć o 25—30% w stosunku do 1947 r.

O ile chodzi o organizację rzemiosła, ma być ona oparta o przymusowe należenie do cechów a tych ostatnich do związków cechów.

W zakresie rolnictwa między innymi plan przewiduje likwidację w roku bieżącym około 800 tys. ha odłogów, objęcie akcją osiedleńczą na Ziemiach Odzyskanych co najmniej 25 tys. gospodarstw oraz na terenach południowowschodnich obszaru 40 tys. ha.

Na inwestycje państwowe oraz inwestycje przez Państwo kontrolowane plan gospodarczy przewiduje 193,8 mlrd. zł.

4. Dekret z dnia 14 kwietnia 1948 r. o zmianie dekretu z dnia 3 lutego 1947 r. o rejestracji i umarzaniu niektórych dokumentów na okaziciela, emitowanych przed 1 września 1939 r. — Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 140.

Nowela zmienia brzmienie art. 1 ust. 1, art. 2, art. 3, art. 4, art. 5, art. 7, art. 8, art. 9, art. 10, art. 12, art. 18, art. 19, art. 20, art. 21, art. 22 Dekretu z dnia 3 lutego 1947 r.

5. Dekret z dnia 14 kwietnia 1948 r. o sposobie udowadniania przez podatników przychodów gotówkowych — Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 141.

Dekret wprowadza obowiązek udowadniania przychodów gotówkowych kopiami kwitów z bloczków kasowych urzędowego nakładu oraz wręczaniu płacącym oryginalnych tych kwitów, jeżeli wydawanie rachunków nie jest wymagane.

6. Dekret z dnia 14 kwietnia 1948 r. o zmianie dekretu z dnia 20 marca 1946 r. o podatkach komunalnych — Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 142.

Nowela ta zmienia postanowienia art. art. 9, 10, 12 i 13 dekretu z dnia 20.III.1946 r.

7. Dekret z dnia 14 kwietnia 1948 r. o zmianie ustawy z dnia 3 czerwca 1947 r. o nadzorze nad wymiarem i poborem podatku gruntowego — Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 143.

Najważniejszą zmianą jest powołanie Głównego Pełnomocnika Rządowego do spraw podatku gruntowego, z możliwością powoływania, w przypadku wprowadzenia obowiązku uiszczania podatku gruntowego w naturze wojewódzkich i powiatowych pełnomocników rządowych dla wykonywania nadzoru nad wymiarem i poborem tego podatku. Ponadto do ich zakresu działania należy też nadzór nad ustalaniem i poborem rocznych wkładów oszczędnościowych, określonych w art. 28 ustawy z dnia 30 stycznia 1948 r. o obowiązku społecznego oszczędzania (Dz. U. R. P. Nr 10, poz. 74).

8. **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 kwietnia 1948 r. w sprawie ustalenia stawki oszczędnościowej dla uczestników funduszu B Społecznego Funduszu Oszczędnościowego na rok 1948 — Dz. U. R. P. Nr 21, poz. 147.**

Stawki powyższe na rok bieżący ustalono dla podatników opłacających podatek od podstawy opodatkowania:

a) ponad 60 do 100 kwintali żyta na 40% wymiaru podatku gruntowego za rok 1948,

b) ponad 100 kwintali żyta na 45% powyższego wymiaru.

9. **Ustawa z dnia 24 lutego 1948 r. o państwowym planie inwestycyjnym na rok 1948 — Dz. U. R. P. Nr 22, poz. 152.**

Ogólna wartość planowanych na bieżący rok inwestycyj objętych tym planem ustalona została na 193.775.438.000 zł, w tym 150 mil. zł jako rezerwę na klęski żywiołowe i 2.890.607.000 zł jako rezerwę planu. Jako pokrycie powyższej sumy do wydatkowania plan przewiduje 49.525.677.000 zł ze środków własnych inwestorów, 33.081.571.000 zł z kredytów skarbowych, 101.604.370.000 zł z kredytów bankowych i 9.563.820.000 zł ze środków uzyskanych za rozprowadzane dostawy UNRRA.

Podkład średnioterminowych kredytów bankowych stanowią: sumy znajdujące się na rachunku amortyzacji przedsiębiorstw państwowych; Funduszu Inwestycyjno-Obrotowy Przemysłu Ziem Odzyskanych; fundusze lokacyjne instytucyj oszczędnościowych i ubezpieczeniowych; środki uzyskane w ramach stosunków gospodarczych z zagranicą; wpływy z operacyj kredytowych, lokaty bankowe, lokaty Skarbu Państwa z ewentualnych nadwyżek budżetowych.

10. **Dekret z dnia 21 kwietnia 1948 r. o ustalaniu cen na niektóre artykuły w przemyśle prywatnym i spółdzielczym — Dz. U. R. P. Nr 23, poz. 157.**

Dekret powyższy nie dotyczy przedsiębiorstw wymienionych w art. 1 pkt. a), b) dekretu z dnia 24.IX.1947 r. (Dz. U. R. P. Nr 61, poz. 337) oraz wymienionych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 17 października 1947 r. w sprawie normowania wynagrodzeń za usługi (Dz. U. R. P. Nr 67, poz. 418).

Na zasadzie przepisów tego dekretu Minister Przemysłu i Handlu ustala w porozumieniu z właściwymi ministrami wykazy artykułów i cen bądź dopuszczalną wysokością zysku brutto. Ustalenie to następuje po wysłuchaniu opinii organizacyj spółdzielczych, samorządu gospodarczego, zrzeszeń branżowych kupiectwa prywatnego oraz organizacyj branżowych przemysłu państwowego.

11. **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 kwietnia 1948 r. o ulgach w obowiązku społecznego oszczędzania dla nabywców nieruchomości przekazywanych przez Państwo na obszarze Ziem Odzyskanych — Dz. U. R. P. Nr 26, poz. 176.**

Rozporządzenie za podstawę obliczenia rocznego wkładu oszczędnościowego i składek oszczędnościowych uczestników funduszu A Społecznego Funduszu Oszczędnościowego ustala dochód podlegający opodatkowaniu, zmniejszony o sumę wpłat uiszczanych w danym roku kalendarzowym na poczet ceny nabycia mienia na obszarze Ziem Odzyskanych. Podstawa powyższa jest również miarodajna do ustalenia właściwej stawki oszczędnościowej.

W miesiącu **maju** rb. ukazały się następujące ważniejsze ustawy, dekrety i rozporządzenia z zakresu finansowo-gospodarczego:

1. **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 kwienia 1948 r. o obowiązku uiszczenia przez niektóre kategorie gospodarstw rolnych podatku gruntowego w ziemiopłodach — Dz. U. R. P. Nr 25, poz. 169.**

W myśl tego rozporządzenia gospodarstwa rolne o przeciętnej przychodowości do 40 kwintali żyta zostały zwolnione od obowiązku uiszczania podatku gruntowego za r. 1948 w ziemiopłodach, z prawem zapłacenia go w całości w pieniądzu.

Gospodarstwa o przeciętnej przychodowości 40—60 kwintali są obowiązane zapłacić drugą ratę podatku gruntowego w 50% w gotowiźnie, a w pozostałych 50% w ziemiopłodach.

Wreszcie gospodarstwa pozostałe uiszczają drugą ratę podatku gruntowego w całości w ziemiopłodach. Rozporządzenie przewiduje również pewne ulgi dla gospodarstw powstałych z parcelacji oraz szczególne uprawnienia podatkowe dla Głównego Pełnomocnika Rządowego do spraw podatku gruntowego (§ 7).

2. **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 kwienia 1948 r. o ulgach w obowiązku społecznego oszczędzania dla nabywców nieruchomości przekazywanych przez Państwo na obszarze Ziem Odzyskanych — Dz. U. R. P. Nr 26, poz. 176.**

W myśl tego rozporządzenia dochód będący podstawą obliczenia rocznego wkładu oszczędnościowego i składek oszczędnościowych uczestników funduszu A Społecznego Funduszu Osz-

czędnościowego zmniejsza się o sumę wpłat uiszczonych w odnośnym roku na poczet ceny nabycia mienia na Ziemiach Odzyskanych w trybie dekretu z dnia 6.12.1948 r. (Dz. U. R. P. Nr 71, poz. 389).

3. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 20 kwietnia 1948 r. o przymusowym ubezpieczeniu budowli od ognia — Dz. U. R. P. Nr 26, poz. 178.

Na zasadzie tego rozporządzenia budynki położone na terenie R.P. podlegają w zasadzie przymusowemu ubezpieczeniu od ognia w P.Z.U.W. Wyjątki od tej reguły przewiduje §3 Rozporządzenia. Składki płacone z tego tytułu mają charakter opłat publicznych i podlegają ściągnięciu od dłużnika w trybie egzekucji administracyjnej.

4. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 28 kwietnia 1948 r. w sprawie umownych ubezpieczeń rzeczowych, prowadzonych przez Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych — Dz. U. R. P. Nr 26, poz. 179.

P.Z.U.W. został z mocy tego rozporządzenia upoważniony do prowadzenia na terenie całego Państwa wszelkich rodzajów umownych ubezpieczeń rzeczowych, mając również prawo ubezpieczać nawet znajdujące się zagranicą mienie stanowiące własność Państwa, instytucyj i przedsiębiorstw państwowych.

5. Obwieszczenie Ministra Skarbu z dnia 15 maja 1948 r .w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu dekretu z dnia 3 lutego 1947 r. o rejestracji i umarzaniu niektórych dokumentów na okaziciela, emitowanych przed 1 września 1939 r. — Dz. U. R. P. Nr 28, poz. 190.

Nakładem „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ ukazały się następujące wydawnictwa i są do nabycia we wszystkich księgarniach.

Skład Główny: Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik“, Warszawa, Srebrna 12.

I

Dr M. R. WYCZAŁKOWSKI

INSTYTUCJE GOSPODARCZE NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

1946 r. **WYCZERPANE** Str. 64

II

Dr JÓZEF ŚWIDROWSKI

ISTOTA I SPOSOBY DOKONYWANIA ZAPŁAT MIĘDZYPAŃSTWOWYCH

1947 r. Str. 146.

III

Dr KAZIMIERZ SECOMSKI

PODSTAWY POLITYKI INWESTYCYJNEJ

1947 r. Cz. I, II, III.

IV

TADEUSZ DIETRICH

„ELEMENTY POLITYKI FINANSOWEJ POLSKI WSPÓŁCZESNEJ“

1947 r. Str. 71.

Prenumerata kwartalna zł 180.— Wpłaty przekazami pocztowymi, lub w instytucjach bankowych na rachunek żyrowy „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ w Wydziale Zagranicznym N. B. P. w Warszawie oraz w Urzędach Pocztowych na P. K. O. na konto N. B. P. Warszawa Nr I — 6753. W treści przekazu pocztowego, bankowego lub na P. K. O. należy podać: „Wiadomości N. B. P.“ prenumerata oraz nazwisko i adres prenumeratora

Wydawca: **Narodowy Bank Polski**

Redakcja i Administracja: **Narodowy Bank Polski**, Wydział Ekonomiczny, Warszawa, Fredry 6.

Zakłady Graficzne WINW Łódź, ul. Gdańska 130 Nakład 2 500 — wym. 61x86, kl. V. 70 gr. 04. 06. 1948 Nr D. — 028488